

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. Forblander H. A. Rasmussen
med musik tilføjet

Fra *for* Svolt Kærsten

Vallekilde Folkehøjskole

31

September-1924

Statens pædagogiske Studiesamling
København

Meddelelser.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinger (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år den tredje søndag i juli. Det begynder om formiddagen med gudstjeneste i Korskirken. Lager og håndklæder må medbringes til mødet.

Efterårsmødet 1925 er bestemt til at afholdes i de fire dage søndag—onsdag d. 27.—30. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe tæpper (el. sængklæder) og håndklæder.

De tidligere årgange af »Fra Vallekilde folkehøjskole« er udsolgte med undtagelse af nr. 28, 29 og 30. Disse kan fås mod til højskoleforstander Poul Hansen at fremsende kr. 1,50 + 15 øre i postpenge for hver årg. Ligeledes fås samme steds — mod fremsendelse af 50 øre + 15 øre i postpenge — en gengivelse af Viggo Pedersens tegning: »Ernst Trier taler«.

Hos Poul Hansen fås:

Tovelille, Skuespil i tre handlinger af Poul Hansen. . . . . 1 kr.
Små minder om små ting af Poul Hansen. . . . . 1 kr. 50 øre.
Vore navne af Poul Hansen . . . . . 35 øre.

Ligeledes hos Poul Hansen så vel som hos enhver boghandler fås:
25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.

do. do. do. II. 75 øre.
Højskoleforstander Ernst Triers efterladte papirer i

udvalg ved Poul Hansen . . . . . 1 kr.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kroner indtegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da i løbet af novbr. af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postoprævning. Forandring af adresser må mældes til kassereren, frk. Karen Nielsen, Vallekilde, inden hvert års 1ste septbr.

Uffe Grosen.

Fra Vallekilde folkehøjskole.

Det var kun naturligt, at gamle elever og venner af Vallekilde højskole sidste efterår følte trang til at sige Sigrid og Povl Hansen tak for deres mangeårige gerning ved skolen. Nu da de to vilde overlade den daglige ledelse af skolen til yngre kræfter, fandt mange, at lejligheden var der til at takke Sigrid og Povl Hansen for, hvad de havde udrettet til manges gavn gennem den lange årrække, da de bar dagens byrde. — Endnu før det gamle forstanderpar flyttede ind i „Solvang“, vilde man samles til en fest på skolen, ikke en afskedsfest, for alle vidste, at Povl Hansens skolegerning vilde fortsættes også under de ny forhold; nej, men man vilde — ihukommende fru Sigrids ofte udtalte ord: kom med takken, mens jeg lever, og I må gerne spare jer møje og besvær, når jeg er død — mødes med de to og bringe dem en hjærtelig og om mulig festlig tak, nu de stod ved slutningen af et vigtigt afsnit i deres liv.

Den 22. september strømmede festdeltagerne sammen fra alle egne af landet. Udvalget, som havde på-

Festmaltidet i salen.

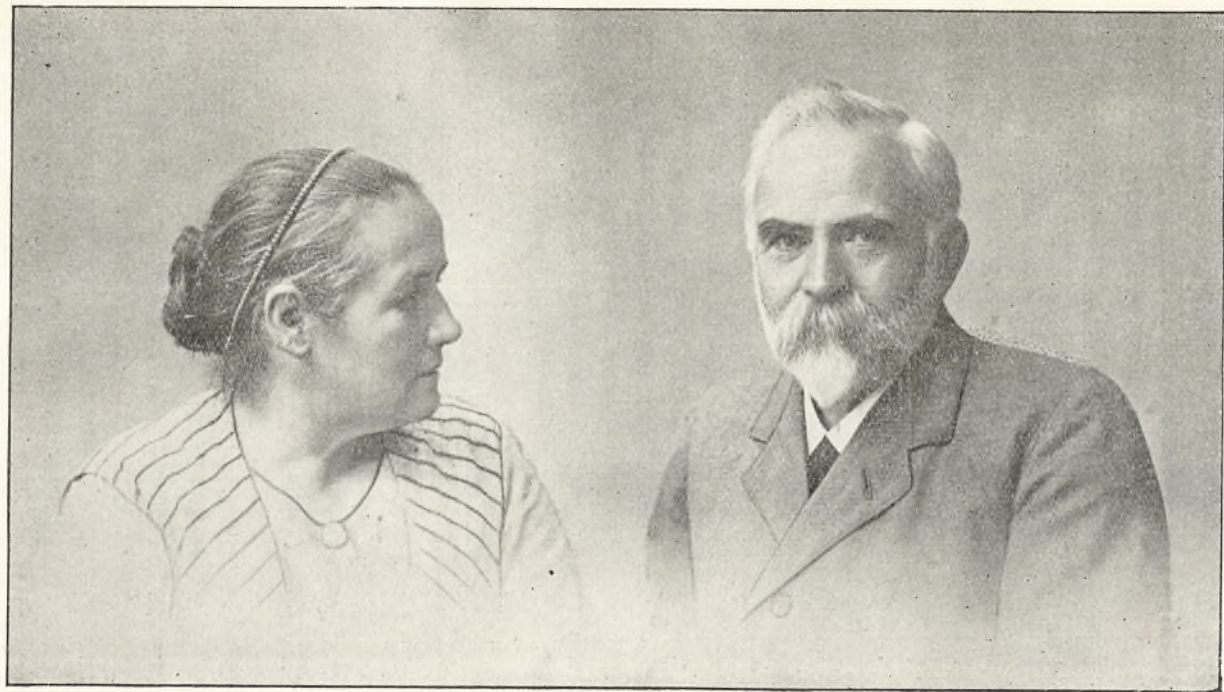
taget sig at ordne festen, havde forud for selve festdagen yderst travle dage. Gymnastiksalen skulde smykkes på festligste måde; smørrebrød skulde skæres i massevis, plads skulde sikres de mange tilrejsende, som vilde overnatte; der var travlhed fra morgen til aften sildig; men mange villige og dygtige hænder hjalp til, så selve forberedelserne foregik under skæmt og højt humør.

Den 22. over middag mødte gæsterne i gymnastiksalen, hvor man tog plads ved blomstersmykkede borde. Vi plejer jo til elevmødet at kunne bænke 7—800 i den store sal; men i betragtning af de gamles større „volum“ fandt udvalget det rigtigt at begrænse antallet af deltagere til 650; det viste sig også at være alt, hvad salen kunde rumme.

Povl Hansen, fru Sigrid og deres børn var særlig indbudt, desuden Niels Hansen og Trine Bennike og hendes børn. Vi havde jo tænkt, at festen ikke alene skulde forme sig som en fest for det gamle forstanderpar, men også for Valdemar Bennike, som sidste sommer afsluttede sin regelmæssige lærergerning ved højskolen; hans fuldkommen uegennyttige og trofaste arbejde gennem 45 år fortjente vor hjærteligste tak; under festforberedelserne var det udvalget en glæde at mærke det stærke ønske hos mange gamle elever efter at sige Bennike tak; mange længtes åbenbart her efter en lejlighed, som de ofte nok havde haft, men måske for sømt.

Vi fik nu ikke Bennike hos os den dag; han var død i den foregående måned; men på festdagen blev Bennike mindet på en smuk og værdig måde, og Trine Bennike fik levende at føle, hvad gamle elever skyldte Bennike og hjemmet på „Solbakken“.

Vi begyndte festen med at synge de første vers af „Den signede dag“; jeg bød på indbydernes vegne vel-

Sigrid og Povl Hansen.

kommen, og kort efter holdt gårdejer Jørgen Jørgensen, Bispegården, en tale for Povl Hansen. Jørgen Jørgensen udtalte: Når Vallekilde højskoles historie engang skal skrives, vil efteråret 1923 blive mindet som et mærkeår, det efterår, da Povl Hansen trak sig tilbage fra forstanderstillingen, og da Bennike døde; vi ser nu tilbage over en lang årrække, fyldt med dygtigt og trofast arbejde. Jeg tænker, det faldt Povl Hansen svært at gå ind som Triers arvtager; hvordan skulde han kunne tage arven op! Povl Hansen prøvede det, og det lykkedes; både Triers og Povl Hansens gerning er for mig et stærkt vidnesbyrd om, at den, der tager sit arbejde op med levende tro til sin sag, vil det lykkes for. — Det første indtryk, jeg fik af Povl Hansen, var dette: Hvad den mand siger, passer, og han kan ikke skuffe. Jeg kan nu i dag staa ved, hvad jeg den dag tænkte om Povl Hansen. — Skønt jeg ikke husker meget af, hvad Povl Hansen fortalte, så har hans historiske foredrag dog efterladt et dybt indtryk i mig; jeg vil især mindes hans gribende skildring af ulykkesåret 1864; som Povl Hansen fortalte derom, fik vi uforglemmelige indtryk af en mand, som også i nødens stund helt ud vilde leve med sit folk, og har højskolen hjulpet til, at vi fik Sønderjylland tilbage, så skal Vallekilde også have sin del af æren derfor. — Jeg vil også gerne mindes Povl Hansens foredrag om kirke- og skole-spørgsmål; det lys, som derved blev bragt over store åndelige spørgsmål, fik varig betydning for mange. For det arbejde, Povl Hansen har udrettet i skolen, kommer vi i dag og siger ham tak. Vi kommer fra alle Nordens egne og siger Sigrid og Povl Hansen tak; vi vil gerne, at de, når de om kort tid flytter ind i „Solvang“, da må tænke på, at der rundt omkring i landet sidder mange mænd og kvinder, som glædes over at have været her på deres skole. — Jørgen Jørgensen

overrakte Sigrid og Povl Hansen en smuk, kunstnerisk udstyret takkeadresse.

Den indledes med følgende tak til de to: „Underskrevne elever og venner, der samles i taknemlighed for, hvad Vallekilde folkehøjskole har betydet for os hver især, vil gerne bringe jer vor bedste tak for det arbejde, I så længe og så trofast har øvet blandt dansk ungdom. Under vanskelige kår kom I uventet til at stå som midtpunkt i en stor og ansvarsfuld gerning. Med alvor tog I denne gerning op og fik forunderlig lykke til at danne et skolehjem, som for mange unge mænd og kvinder blev arnestedet for folkelig og kristelig vækkelse og udvikling. Vi takker jer for jeres lyse bestandige tro til den danske sag. I tider, da vold og uret hvilede tungt over Danmarks land, og da håbet om oprejsning blegnede, og livsmodet vaklede hos mange, talte I frit og uforfærdet

„om vælde, der glipper,
om duen, der slipper
af ørnens klo,
om freden, der kommer,
med stordåd og sang,
om sol og skærsommer
i Danevang.“

Vi glædes med jer over, at Gud forundte jer den lykke at se Nordens grænsepæl atter rykket frem mod syd. Vi takker jer for den hjælp til indlevelse i kristendom, som I — i lys af Grundtvig — bragte. Gennem jeres varme tale blev det mange unge mænds og kvinders dybeste lyst at rodfæste deres sind i det livsord, som var menighedens lys og liv i nitten hundedrede år.

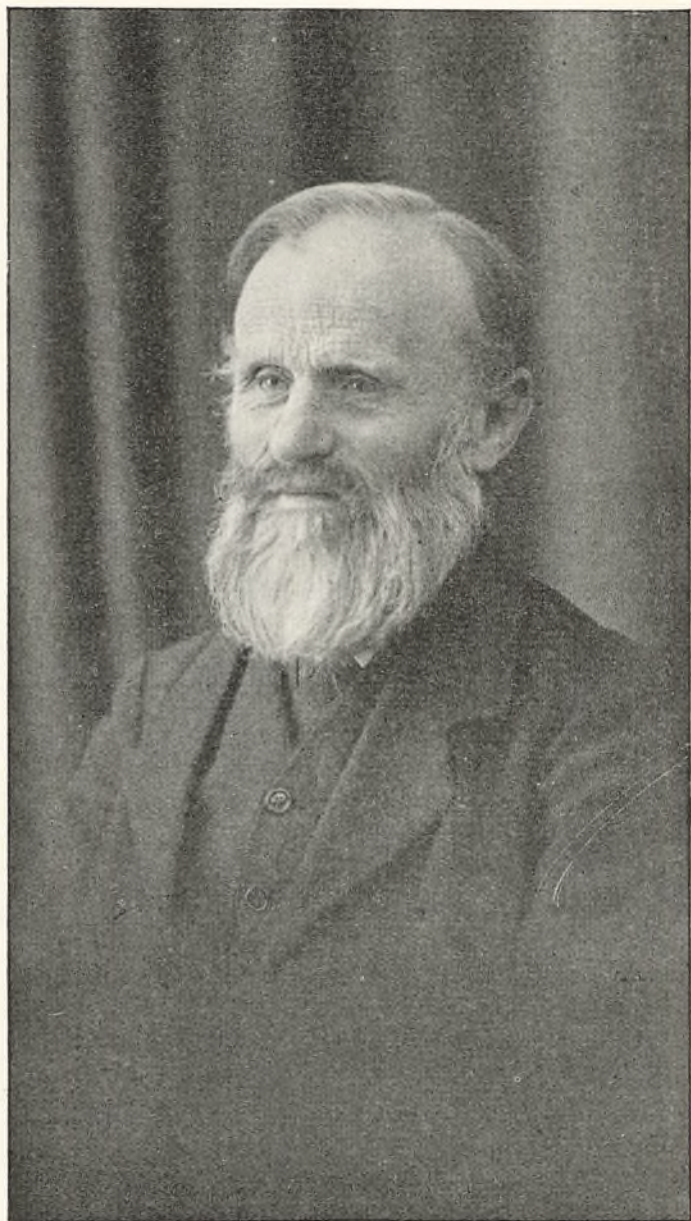
På Vallekilde højskole fik vi et åndeligt indtryk, som førte os dybere ind i dansk kristeligt åndsliv. Det

blev vor glæde og lykke, og idet vi takker jer derfor, udtaler vi vort håb om, at I endnu i mange år må få lov til at virke i højskolen til ungdommens gavn og Guds ære.“

Takkeadressen var underskrevet med over 1500 navne. Desuden overraktes der Sigrid og Povl Hansen en skøn sølvskål og den store pengegave, som man bad dem anvende på den måde, de syntes bedst om. — På sølvskålen var indristet disse ord:

Tak for godt og trofast virke i Vallekilde.
Fra elever og venner — 22. september 1923.

Fru Ingeborg Helweg Nielsen takkede i en smuk tale særlig fru Sigrid; det var hende, der i en særlig grad var med til at danne hjemmet her, og nu følte mange, at de var her for sidste Gang under hjemmets gamle form; gamle elever vilde altid stå sammen om dette sted, om end meget forandredes; men det er jo sådan, at har man længe været borte fra hjemmet, lægger man mærke til de mindste forandringer; man ser, at et bord er flyttet, at et billede hænger anderledes o. s. v. Mange føler, at de har et hjem i Vallekilde; derfor har de fulgt med i forandringerne her, og derfor følger de med gode tanker de unge, som rykker ind her. Ingeborg Helweg takkede fru Sigrid for den hjertelige tale, som hun havde ført i foredragssalen; dernæst tak for evnen og viljen til at skabe lyse, herlige fester. Fru Ingeborg Helweg Nielsen sagde videre: Hvor har det været godt at vide, at i Vallekilde sad du og troede paa os; din gode tro på os hjalp os så mange, mange gange. Du skal også have tak for din trofasthed mod os; du glemte os ikke, men blev ved at følge os med dine breve, som du bestandig fik tid at skrive, skønt du var den travleste af os alle; gen-

Valdemar Bennike.

nem dine breve fulgte vi livet i Vallekilde. — Vi takker dig og Povl Hansen for den solvarme, hvormed I mødte os, tak for alt, hvad I har været for os.

Forstander Rasmus Bording, Ry, udtalte derefter: Når vi i dag siger Vallekilde tak, skal denne tak også rettes til Bennike. Det er vemodigt, at han, som arbejdede så trofast her i 45 år, ikke er hos os i dag. Vi vilde gerne have sagt ham tak for det redelige sind, hvormed han udførte sin hele gerning. Så beskeden og tilbageholdende, så lidt fordrende for sig selv, blev Bennike måske ikke altid skattet efter fortjeneste af eleverne, så længe de var på skolen; det gik først op for dem efterhånden, hvad de skyldte ham. Bennike fik aldrig at vide, hvad vi følte for ham; vi var noget ængstelige overfor ham, indtil vi fandt op paa „Solbakken“; der blev vi modtaget så venligt og gæstfrit af Bennike og Trine Bennike; da syntes vi, at vi lærte en hel anden mand at kende; hvor var Bennike da fornøjelig, når han talte om sin barndom i asylskolen, om konfirmationsforberedelsen hos Grundtvig, om de mange rejser og om de bøger, han holdt særlig meget af. — Noget af det ejendommeligste hos Bennike var hans inderlige danskhed; det vil vi også tænke på, når vi mindes Valdemar Bennike; vi har så meget at sige ham tak for; vi må nu bede fru Bennike tage imod takken, ligesom vi beder hende tage imod den gave, som vi havde tiltænkt hende og Bennike. Bording overrakte derefter Trine Bennike en pengegave og en sølvpokal, der bar følgende inskription:

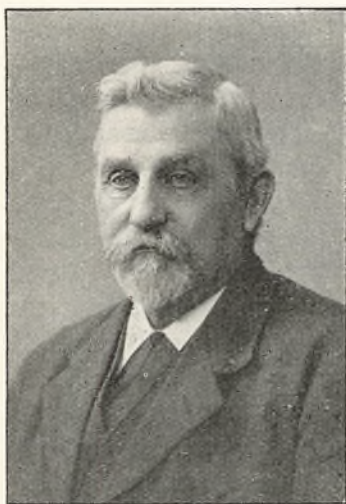
Minde om Bennikes trofaste virke i Vallekilde.
Fra lærlinge og venner — 22. september 1923.

Gårdejer Axel Fredslund henvendte sig i en kort og smuk tale til Niels Hansen, hos hvem Fredslund som dreng og ung mand havde lært så meget godt, så

det blev bestemmende for hans liv. Jeg bringer Niels Hansen en tak og tror, alle vil være med. Vi hilser dig, og vi takker dig Niels Hansen.

Sang og tale vekslede endnu en god stund. Johs. Clausen, Stubberupholm, talte for det gode forhold mellem valgmenigheden og højskolen og for, hvad Sigrød og Povl Hansen havde været for mange, der vel ikke havde været elever på skolen, men dog gerne kom her.

Niels Hansen.

Friskolelærer Kramer talte for det gode forhold mellem friskolekredsen og højskolen; redaktør Svend Bennike takkede, fordi man så kønt havde æret hans faders minde, og Hans Trier Hansen takkede sine forældre for barndomshjemmet i højskolen og for den skole i hjemmet, som de havde formået at give deres børn. Kr. Kure bragte hilsen fra Vallekildekredsen i København. Povl Hansen holdt derefter en tale, som findes trykt

andetsteds i årsskriftet. Fru Sigrød vilde udtrykke al sin tak og glæde ved blot at sige: Tak for i dag. Hun havde så tit skrevet til sine venner: Kom, mens jeg lever, og I skal være fri, når jeg er død. Og i dag var de kommen, tak derfor. Endnu talte fru Gudrun Trier Mørch, højskoleforstanderne Erik Appel, Rødning, og Johan Brydegård, Åby, endvidere Ejlf Trier Hansen og Niels Hansen, som sluttede talernes række. For mange var det en oplevelse at høre Niels Hansens stil-

færdige tale; han talte så sjældent eller aldrig, når vi var samlede; han ønskede heller aldrig at stå i den linie, hvor man bliver set og bemærket; men derfor vidste vi nu godt, hvad han betød, og den dag gjorde det underlig godt at høre hans røst.

Festdagen sluttede med kirkekoncert og aftensang i Korskirken, hvorefter mange drog hjem; men en stor skare af tilrejsende blev for at deltage i efterårsmødet, der som sædvanlig varede i 4 dage. Ordførerne ved dette møde var: præsterne Seefeldt fra Dornfeld i Galizien, Morten Larsen og Carl Koch, højskolemændene Rasmus Bording og Erik Appel, biskop Fonnesbech-Wulff og skolens egne lærere. — Også efterårsmødet var i ikke ringe grad præget af det forestående forstander skifte; mange gode tanker blev udtalt for det gamle og det ny forstanderpar.

Den 21. oktober holdt Anna Thomsen og jeg bryllup; hun er datter af bankdirektør Thomsen, Års. Anna tog i 1918 lærerindeeksamen fra Silkeborg seminarium;

Anna og Uffe Grosen.

den følgende vinter var hun elev på Askov højskole, hvorefter hun var lærerinde et år i Ågård friskole; senere har hun gennemgået statens étårige kursus i dansk og engelsk, og sidst var hun lærerinde i den gamle by Kristiansfeld; inden vort bryllup fik hun dog tid til en måneds ophold på Frederiksborg højskole, hvad hun var meget taknemlig for.

Efter en kort bryllupsrejse kom vi hjem til Vallekilde, hvor vi blev modtaget af unge og gamle på den festligste måde. Den 1. november holdt vi med gode venner et iganggilde; ved denne lejlighed følte vi stærkt, hvor trofaste mennesker vi har omkring vort skolearbejde; på mere end én måde er vi disse mennesker tak skyldige; uden dem kunde vi to unge slet ikke gå ind til gerningen her.

Vi stod nu lige foran vinterskolens åbning; min hustru og jeg imødeså elevernes komme med en sær blanding af frygt og glæde; men det var os stadig en hjælp at tænke på, at vi vilde få gode hjælpere alle vegne. Foruden Povl Hansen, som fremdeles holder sit daglige foredrag, fortsætter Hans Trier Hansen sin lærergerning ved vinterskolen. Men dertil har vi så fået 3 nye lærere, som det har været os en stor glæde at samarbejde med. Valgmenighedspræst Niels Petersen, som Povl Hansen har præsenteret for de gamle elever i sidste årsskrift, holder 2 ugentlige foredrag.

Kristian Killemose vil være mange af de gamle elever bekendt, dels fra hans egen elevtid her i Vallekilde, og dels fra hans allerede flerårige arbejde i ungdomsforeninger og gymnastikkredse. Jeg lærte Killemose at kende i Askov, hvor vi var skolekammerater i 3 vintre. Efter den 3. vinters slutning skiltes vore veje, idet jeg rejste bort fra Askov, hvorimod Killemose fortsatte sin uddannelse på højskolelærerkursuset den

følgende sommer. Dernæst kom han som lærer til Grundtvigs højskole i Lyngby, hvor han kom til at virke i 8 år. I den tid fik han lejlighed til at tage statens éttårige kursus i gymnastik; hermed fulgte og uddybede han sine levende interesser for legemsopdragelse, hvad han fra sin tidligste ungdom havde givet sig hen til med megen varme og energi. Som „dommer“ ved gymnastikfester og gennem talrige artikler i „Ungdom og Idræt“ blev Killemosen efterhånden velkendt udover landet.

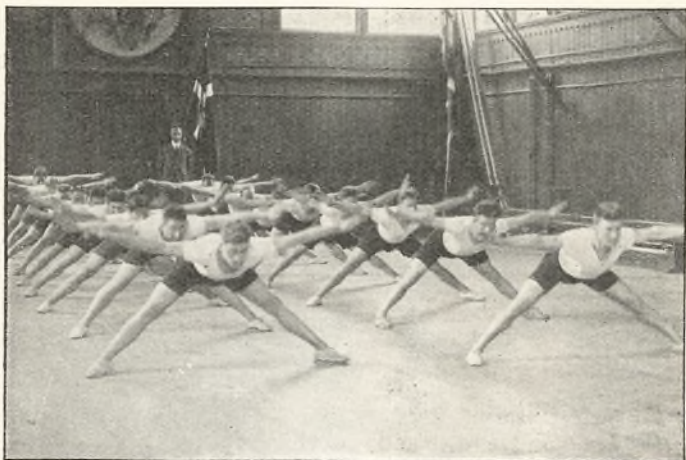
— Da Killemosen nu kom til Vallekilde, fandt jeg, at hans indsigt og dygtighed med hensyn til legemsopdragelse burde udnyttes fuldt ud; vi tilbød derfor at give plads for en delingsføreruddannelse i tilknytning til den almindelige højskoleundervisning. At denne ikke vil lide skade, fordi der gives en begrænset særskilt undervisning ved siden af, har man er-

Kristian Killemosen.

faring nok for; når lederen som her forstår, at opdragelsens mål ligger uden for gymnastiksalens fire vægge, vil en omfattende legemsopdragelse kunne være en overordentlig værdifuld hjælp i åndeligt ungdomsarbejde. Vi havde denne første vinter 19 flinke karle, som tog delingsføreruddannelse; vi var fra alle sider så tilfredse med denne begyndelse, så delingsføreruddannelse i fremtiden vil blive et fast led i skolens arbejde. Killemosen tager dog også virksom del i det almindelige højskolearbejde.

Delingsførerne arbejder.

Endnu en ny lærer fik vi sidste november. Det var cand. teol. Marinus Lundby; han er en gårdmands-
søn fra Struereggen, hvorfra hans forældre gennem

en lang årrække har søgt til frimenigheden i Holstebro. 1915 blev Lundby student fra Viborg katedralskole, hvorefter han drog til København for at studere teologi. I studenterårene havde han megen glæde af at færdes i „Studenterkredsen“, som i disse år synes at leve et virksomt og rigt liv. 1922 blev Lundby kandidat og modtog da tilbud om plads ved Løgumgård efterskole, hvor-

Marinus Lundby.

fra han så kom til os. Vi håber nu på fortsat godt samarbejde.

Ved novembertide modtog vi 65 karle, med hvem vi oplevede en god vinter. Trods den hårde kulde havde vi så at sige ingen sygdom; der blev arbejdet med frejdigt humør, og ved vinterens slutning var både elever og lærere taknemlige for de mange fælles værdifulde oplevelser. Det støtte daglige arbejde brødes nu og da af fremmedbesøg og fester.

En søndag i november holdt både mandlige og kvindelige delingsførere fra amtet et instruktionskursus; der blev dagen igennem arbejdet ihærdigt under ledelse af frk. Dagmar Andersen og Killelose. Om aftenen indøvedes folkedanse under Laurits Petersens ledelse.

Den 13. december talte magister Lauge Koch om sin Grønlandsfærd; foredraget ledsagedes af ypperlige lysbilleder; mødet holdtes i gymnastiksalen og havde funden god tilslutning.

Lige før eleverne rejste hjem til jul, fik de lejlighed til at overraske os med en sjælden smuk gave; de overrakte os nemlig den fineste silkefane, som tænkes kan; den vajer nu over os ved festlige lejligheder, og så tit vi ser den, mindes vi aftenen før hjemrejsen til jul, og vi sender vort første elevhold taknemlige tanker, fordi de således vilde glæde os.

I juleferien holdt Kalundborgegnens og Odsherreds ungdomsforeninger et 2—3 dages møde på højskolen. Som sædvanlig veksledes der med foredrag, forhandlinger og sanglege. Vi har tidligere haft lignende møder og har altid haft glæde deraf; jeg tror også, at de unge høster godt udbytte af disse nytårsmøder.

Mens januar og februar blev udprægede arbejds måneder uden nogen afbrydelse, havde vi i marts fastelavnen og i månedens slutning gymnastikfesten. I fastelavnen var en stor flok af eleverne i København, hvor

de under Killemoses hjælp fik rigt udbytte gennem 2—3 dages ophold. Gymnastikfesten formede sig i år som en jubilæumsfest; det var nemlig 40 år siden, at den Lingske gymnastik blev fremvist her i landet; det skete første gang i Vallekilde, hvor Ernst Trier just havde ladet bygge et nyt øvelseshus efter sin unge ivrige medhjælper, N. H. Rasmussens, tilskyndelse. Om denne

Forårsrengøring — „Brandvæsenet rykker ud“.

festdag for 40 år siden og om nylig afdøde gymnastikdirektør N. H. Rasmussens tilknytning til Vallekilde og betydning for gymnastikken i Danmark henviser jeg til N. H. Rasmussens brev og Killemoses artikel i nærværende skrift.

Den 27. april havde vi et forårs-skolemøde. Ordførerne var seminarieførstander Vinther og biskop Fønnebech-Wulff. Om aftenen gav de bekendte fynske musikanters kvartet en dejlig koncert. Mødet var det første af sin art her på skolen; men det er hensigten at have et fast skolemøde den sidste søndag i april. Vi

ønsker så, at de følgende møder som det første må blive præget af de til enhver tid vigtige skolespørgsmål; men ved siden deraf håber vi at kunne høre god folkelig kunst, som tilfældet i så høj grad var i år. Vi fik løfte på, at vi ad åre skulde se de fynske musikanters 25 mands orkester her. Det glæder vi os til.

Den 3. maj begyndte vi sommerskolen med 131 unge piger; vi havde ventet nogle fra vort sydlige naboland, men på grund af den skammelige ordning om 800 guldmark for udrejsetilladelse måtte de — som så mange andre, der havde glædet sig til en højskolesommer i Danmark — blive, hvor de var.

Ved sommerskolen har vi haft fortrinlig hjælp af vore lærerinder: Bodil Lange, som er gammelkendt i gårde, og Esther Jensen, der kom til os som en ny og frisk medarbejder. Esther Jensens element er især gymnastikken; hun har i flere år ledet gymnastik i Ringkøbing amt og har gennem to somres ophold hos Niels Bukh fået en grundig videregående uddannelse. — Hun var sidste efterår med på Bukhs Amerikahold. Esther Jensen har foruden at lede sommerens to gymnastikhold hjulpet til ved håndgerningen og været leder af boldspillet og sanglegene.

Når vi ser tilbage over sommerens skolearbejde, tænker vi først på en række rolige arbejdsdage; de fylder mest, det er i sin orden. Men vi har også oplevet festdage, som lyser frem fra hverdagens arbejde. Til disse festdage har vi ofte haft hjælp udefra. Musikforlægger Hans Borup har således to gange i sommer besøgt os og har ved sin dejlige musik og fine oplæsning glædet os; sidste gang havde Borup den unge violinist fra det kgl. kapel, Knud Pedersen, i følge; de gav os en herlig musikaften. En anden aften var Holger Schou, der har sat musik til Povl Hansens

skuespil Tovelille, herude med sit orkester; det blev også en god aften.

Ved grundlovsmødet talte direktør Jensen-Sønderup og folketingsmand, pastor Povlsen; vi vil ad åre fort-

Ved Skarridsø.

Fra Skarridsø.

sætte disse upolitiske grundlovsmøder, og det er vort håb, at vi med tiden skal få et stort og smukt folkemøde på grundlovsdagen og således ære denne dag på en værdig måde.

Det årlige elevmøde, skolens største festdag, forløb godt, selv om bygevejret nu og da bragte forstyrrelser. Om formiddagen prædikede Povl Hansen i Korskirken. Ved middagsbordet i gymnastiksalen veksledes der som

Gymnastik på plænen.

sædvanlig med tale og sang; senere samledes man i haven, hvor Povl Hansen og jeg talte; herude viste pigerne også smuk gymnastik; man må uvilkårlig glæde sig over det liv, den friskhed og ynde, som stråler ud fra sådan en skare livsglad ungdom; her er gymnastikken virkelig bleven til legemlig og sjælelig udvikling af høj værdi; igen her må man prise vore fædre i højskolen, som så rigtigt, da de gav gymnastikken, den alsidige legemskultur, en så vigtig plads i højskolens arbejde.

Ved elevmødet var der rigelig tid forbeholdt til

kammeratligt samvær; de gamle elever kommer jo ikke mindst for at se og tale med gode kammerater. — Dagen sluttede med kirkekoncert.

Vi har i begyndelsen af august haft det sædvanlige „8 dage på højskole“-besøg; det er 11. gang, at sådant møde holdes på Vallekilde højskole, og vi kan hvert år med voksende glæde se hen til dette møde med mænd og kvinder af alle samfundslag og meget forskellige alderstrin. En oplivende friskhed og feststemning præger gerne disse 8 dages samvær.

Før jeg slutter denne årsberetning, minder jeg om, at i det forløbne år er 4 af denne skoles gamle lærerkreds gået bort. Den 25. august 1923 døde Valdemar Bennike efter 45 års lærergerning i Vallekilde, og den 23. april i år døde Peder Bukh, som også var en trofast lærer her gennem mange år. Ved midsommertide gik maler Hans Nielsen bort; han var i flere år lærer ved håndværkerskolen og vil huskes med taknemlighed af mange håndværkere. Den 1. august døde gymnastikdirektør N. H. Rasmussen, som ligeledes var lærer ved håndværkerskolen, og som især vil mindes som den mand, der førte den svenske gymnastik her til landet.

Om Bennike og N. H. Rasmussen er der skrevet andetsteds i dette skrift; vi vil gerne i næste årsskrift fortælle om Peder Bukhs og Hans Nielsens gode gerning i Vallekilde.

Til slut vil jeg bringe de gamle elever min bedste tak for den godhed og forståelse, hvormed de har fulgt forandringerne her; denne forståelse trænger vi så meget til at føle; thi vel er det så langt fra, at vi er gået ind til gerningen her med omvæltlingsplaner; men vi må selvsagt føre skole på vor egen måde, og selv om vi bøjer os i ærbødighed for det gamle og føler os

i dyb taknemlighedsgæld til dem, der kaldte ad os, så vilde det uvægerligt blive ødelæggende for skolen så vel som for os personlig, om vi søgte at efterligne vore forgængere. Enhver må arbejde på sin egen måde; jeg føler trang til at sige Povl Hansen tak, fordi han så helt ud har mødt os unge med denne forståelse. Hvor den savnes, bliver traditionen uudholdelig; men hvor frihed og forståelse findes, bliver den gode tradition af den allerstørste værdi.

Uffe Grosen.

Ved sommerskolens slutning 1924.

*Af kildefrisk liv er den skole bygt,
 hvor unge kan frydes og færdes trygt,
 hvor arbejde både for legem og ånd
 med alvor og skæmt lever hånd i hånd!*

*Vi ønsker skolen så gæv og god,
 som plantet i Danemarks jord sin fod,
 Guds solskin og regn til top og rod!*

Bodil Lange.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole.

Af Valdemar Bennike.

I de to halvår:	1923— 1924	1924
Under 18 år var	1	6
Mellem 18 og 25 år var	59	122
Over 25 år var	5	3
Fra købstæder var	2	13
Børn af gårdmænd	37	72
— - husmænd	11	21
— - arbejdere og indsiddere	2	5
— - håndværkere	4	6
— - handlende	3	3
— - lærere, embedsmænd o. l.	2	12
— - andre	6	12
På højskole før har været	5	
deraf i Vallekilde	3	
Fra Sjælland var	22	29
— Fyn —	6	20
— de mindre øer —	2	1
— Jylland —	33	81
— Norge —	1	
— Færøerne —	1	
i alt:	65	131

**Vallekilde folkehøjskoles lærere
og lærerinder
fra 1865—1923.**

Af *Valdemar Bennike.*

I. **Lærerne ved højskolen.**

- Ernst Trier, forstander, 1865—93
 Bertel Thomsen, 1865—68, friskolelærer, død.
 J. V. Hoff, fra 1865, præst, død.
 Tranberg, fra 1865, lærer, død.
 Andreas Bentsen, 1868—1907, død 1914.
 Chr. Weitermeyer, senere landinspektør, død.
 Hans Iversen, landmand, død.
 Poul Pedersen Sams, 1873—83 død 1911.
 Peder Madsen, gårdmand, død 1923.
 Pedersen }
 Rossen } } medicinere. 1876—77.
 Jens Kjær, 1876—77, siden præst, død.
 Anders Hansen.
 Hans Lund, senere friskolelærer, død.
 Georg Himmelstrup, 1875—78, senere højskoleforstander.
 Marius Sørensen, senere seminarielærer.
 Mads Laursen, 1877—78, senere friskolelærer.
 Hans P. Hansen, senere lærer.
 Niels Damsgård, friskolelærer til 1879, død.
 Valdemar Bennike, 1878—1923, død.
 Povl Hansen, fra 1881, højskoleforstander fra 1894.

- Peder Mortensen Bukh, 1881—1912, død 1924.
 Chr. Højer.
 Alfred Gravesen, friskolelærer, død.
 Eske M. Eskesen, fra 1886, senere børnehjemsforstander.
 P. A. Rosenberg, nu teatercensor.
 Hans Krarup, senere præst, død.
 Nordahl Pedersen, senere redaktør.
 Niels Hansen, avlsbestyrer.
 Hans Jørgen Rasmussen, 1885—1893, død.
 Heidengren, fra Sverrig, 1893—94.
 Johan Rasmussen Brydegaard, 1894—1922.
 Aksel Kragh, handelsgartner.
 Peder Jakobsen, til 1911.
 Jon Jonson Adils, senere professor i historie i Reykjavik.
 Peder Hansen, senere højskoleforstander.
 Sommer, senere præst.
 Albrekt Albrektsen, senere højskoleforstander.
 Carl Koch, nu præst.
 Thorvald Helveg, præst, 1895—1906, død 1917.
 Aksel Jarl, 1896—97.
 Hans Hansen, 1897—99, nu præst.
 Vilhelm Møller, 1897—98, nu præst.
 Jakob Sejer Trier, 1899—1900, nu gårdmand.
 A. Dorf, 1899—1900, nu præst.
 Viggo Clausen, 1899—1901, nu præst.
 N. A. Jensen, nu præst.
 Knud Vegerd Hansen, 1900—01.
 Anders Peder Hansen Bernholm, 1901—02.
 Ludvig Ingerslev, 1901—02, nu præst.
 Fridtjof Høst, 1902—03, nu præst.
 Thorvald Laursen, fra 1903, udgiver af „Dansk Ungdom“.
 Kristiansen-Tårup, 1904—09, nu højskoleforstander.
 Jakob Trier, 1905—06, nu præst.
 Laurids Knudsen, 1908—09.
 Henry Fønnesbech Wulff, fra 1908, nu biskop.

Peter Augustinus, 1909—16, senere højskoleforstander.
 Vilhelm Larsen, 1912—23, nu højskoleforstander.
 Valdemar Nielsen, 1912—17.
 H. C. Frederiksen, professor, fra 1912 til sin død 1921.
 Rasmus Skriver, 1916—17.
 Ejvind Olsen, 1917—19, fremdeles højskolelærer.
 Anker Jensen, 1917—18.
 Knud Knudsen, 1918—19, nu præst.
 Sigurd Gudjonsson, senere højskolelærer på Island.
 Hans Trier Hansen, fra 1918.
 Uffe Grosen, fra 1919, nu højskolens forstander.
 Niels P. Nielsen, 1920, nu præst.
 Jens Andreasen, 1920.
 Ejlif Trier Hansen.
 Jens P. Voel, 1920—21, nu lærer.
 Holger Nielsen, fotograf.
 Alf Trier Hansen, 1922—23
 Folke Trier Hansen, 1921—23.

Særlige lærere ved sømands og fiskerafdelingen.

Jørgen Andersen, 1881—84.
 Kristoffer Andreasen (Guldhammer), 1884—1910, død
 1921.
 Lars Nielsen Jensen (Skakke) 1893.

II. Særlige lærere ved håndværkerafdelingen.

N. H. Rasmussen, 1880—85, senere gymnastikdirektør,
 død 1924
 Plockross.
 Jesper Korsholm, senere lærer.
 Hans A. Ahrndt, 1896, senere bygmester.
 Hans Nielsen, 1904, senere malermester, død 1924.
 Niels Hansen, tømrer.

Ejvind Mørck, 1896, senere økonomiforvalter.
 Hans Smith, 1900, senere arkitekt.
 Oluf Larsen, senere bygmester.
 Hans Kr. Jørgensen, død 1904, bygmester.
 Hans Olsen, indtil 1919, billedskærer.
 Kr. Nørregaard, tømrer.
 P. Søndergaard, maler.
 Karl Mortensen, fra 1899, senere bygmester, død.
 Ivar Bentsen, 1904—12, nu professor.
 Harald Munk, 1904—15, maler.
 Theodor Mortensen, fra 1908, nu landmand.
 Marius Pedersen, nu arkitekt.
 Karl Larsen, 1915—16, nu malermester.
 Gotfred Hansen, 1916—19, maler og højskolelærer.
 Chr. Høj, tømrer.

III. Lærerinder ved højskolen.

Marie Trier, død 1873.
 Jensine Bentsen, død
 Magdalene Flensted, 1873—1922.
 Johanne Marstrand, senere præstefrue.
 Julie Trier, død 1881.
 Klara Jakobsen, 1876—79.
 Sally Högström, fra Sverrig. 1884—85.
 Charlotte Bonnevie.
 Sofie Jensen-Tusch.
 Karen Pedersen, 1884.
 Erika Juhl.
 Laura Buk.
 Ingeborg Trier Hansen, 1886 til sin død 1904.
 Terese Torup.
 Filipine Larsen, 1881—82
 Petra Schack.
 Anna Vollquartz.

Bodil M. Lange, fra 1899.
Laura Bennike.
Maren Hansen, fra 1891—1918, død.
Trine Bennike, 1891—93.
Johanne Pedersen, 1889—96
Kristine Bek.
Ingrid Lange Smith.
Anna Hove Hentzell, fra 1899.
Gudrun Trier, 1897—98.
Matilde Madsen, 1900—03, død.
Sigrid Trier Hansen.
Margrete Kragh.
Ester Trier, 1902—07.
Kirstine Bukh, 1904—05.
Anna Tårup, 1904—09.
Signe Bentsen, 1906—08.
Ingeborg Kjems, 1912—14.
Sine Fårtoft, 1908.
Katrine Bonde, 1909.
Cecilie Pedersen, 1910.
Kristiane Bastholm, 1911.
Dagmar Søndergaard, 1911.
Johanne Jungersen, 1912—14.
Hansine Dam.
Mariane Larsen, 1912—23.
Ingeborg Helveg, 1915—17, 1919
Sigrun Øyås Hansen, 1915—23.
Gudrun Busk, 1916—18.
Emma Terkelsen.
Sigrid Klausen, 1918.
Anna Marie Hansen, 1918.
Sofie Jensen, Kirketerp, 1919
Rasmine Hansen, 1920—21.
Gudrun Bennike, 1920—22.
Rigmor Trier Hansen, 1923.

Foranstående liste over halvandet hundrede lærere og lærerinder, der i kortere eller længere tid, lidt eller meget, har virket her ved højskolen er næppe fuldstændig. hvorfor nøjere oplysninger herom vil blive modtaget med tak:

Uffe Grosen.

**En tak fra Vallekilde for festen
d. 22. septbr. 1923.**

---

*For gaver som for breves og telegrammers hær
vi takker jer, I venner, fra både fjærn og nær; —
mens dagens sol end lyser os frem mod aftnens fred,
vi allermest dog takker jer for trofast kærlighed!*

Sigrid og Povl Hansen.

Et tilbageblik.

Af Povl Hansen.

Lad mig begynde med at sige *tak*. Jeg har jo givet mig en del af med historie; men det at leve livet „historisk“, det er at sige tak for de værdier, vi alt *har* modtaget. Ja, tak for de store overraskelser, aftenen her har bragt: Først indbydelsen til denne skønne fest og så den store sølvskaal med de røde roser og „det møgle guld“, og ikke mindst tak for de 1500 navne under den smukke adresse i det prægtige bind.

Det har været en kær fritidssyssel for os senere at tage denne adresse frem og fordybe os i de minder, som de forskellige navne fremkalder hos os.

Det var ikke sunget for min vugge, at jeg skulde blive forstander for en dansk folkehøjskole. Jeg skulde gå bag ploven, som min slægt, søn efter far, havde gjort det i de 2—300 år, jeg kan følge den tilbage. Aldrig havde nogen af denne slægt brudt ud. Jeg skulde blive den første. Men før den beslutning nåde frem til modenhed, måtte jeg igennem en kamp, der gik mig til marv og ben.

Meget tidlig begyndte jeg at tumle med spørgsmålet: Hvad skal du være? Min første bestemmelse var naturligvis at blive general. Tænk, at vende hjem

fra kampen som sejrherre sammen med mine små brødre, alle ridende på guldskode heste med gyldne, flyvende maner, sådan som vi hørte derom i æventyrerne. Disse barndommens æventyrsyner fortalte jeg med stor begejstring for mine yngre søskende. Det blev mine første foredrag.

Så kom jeg i friskole, en koldsk friskole, hvor remserne var banlyst, men hvor der blev fortalt, ja, fortalt godt, og så blev jeg kirkegænger hos valgmenighedspræst Vilh. Birkedal, en ordfører af „Guds nåde“. Og lidt efter lidt trængtes generalen tilbage af præsten. Nu vilde jeg være præst og tale som dem, hvis ord havde „vinket min sjæl op over det lave“.

Men nu dukkede der noget nyt op: Jeg begyndte at få øje og øre for dansk digtning, og da jeg endelig nåde frem til Ingemanns romaner og hans historiske digte i bunden stil, så veg nu præsten som før generalen. Nu skulde jeg være digter; for mage til livsgerning, syntes jeg da ikke, der måtte være at finde.

Og sådan nåde jeg frem til mit fyldte 18 år; i grunden stod alt endnu i tåge for mig.

Da kom jeg i en god stund på Askov højskole, og her kom Nutzhorn mig til hjælp. Den dag han sluttede det sidste foredrag om stormen på København 1659, da vidste jeg, hvad jeg vilde være; så dybt var jeg greben af, hvad jeg havde hørt, at jeg fra den stund ikke kunde tænke mig noget herligere kald end gennem skildringen af det danske folks liv og historie at gøre andre unge hjerter lige så varme som mit i dag var blevet. Jeg skulde være ungdomslærer i højskolen; dette blev fra den dag af mit ufravigelige mål; men hvor gik så vejen frem til dette mål.

Det blev min uforglemmelige ven og lærer Ernst Trier i Vallekilde, der lærte mig den at kende. Han fik mig slået i gang. Efter en samtale, jeg havde med

ham på Fyn, blev det aftalt, at jeg den næste vinter 1876—77 skulde til Vallekilde.

Rejsen derover faldt meget besværlig, og jeg var efter en vågen nat og spadsereturen fra Jyderup st. yderst træt, da jeg sammen med elevflokken nåde Vallekilde. I det vi kom gående frem forbi Bentsens hus, fik vi pludselig udsigt ned mod den store skolebygning. Den strålede i et lyshav med alle lamper tændte og alle gardiner oprullede. Det hele syn var som et varsel om, at her skulde jeg finde det lysets hjem, som jeg trængte så stærkt til at blive hjemme i. Det varsel slog til.

Men én ting er at se sin fremtid i fantasiens strålende morgenskær, og en anden men endnu vigtigere ting er at få disse glansfulde ungdomssyner virkeliggjorte her i forkrænkelighedens verden, hér hvor torne og tidsler gror frem, hvor vi synes at have sået den gode sæd. Det fik også jeg fuldmangen gang at mærke. I al mulig beskedenhed og ydmyghed lærte jeg at efternynne de ord, der lægges David i munden: „Træde jeg måtte fuldmødige fjed over stok over sten i det øde, før jeg fik kronen at fryde mig ved, under den måtte hjærtet end bløde“.

Foreløbig bed jeg tænderne sammen og gik på med alle de kræfter, jeg ejede; min arbejdsdag strakte sig ofte fra kl. 7 morgen til 1—2 om natten.

Trier rådede mig til at gå den fri uddannelses vej. På forhånd skulde man vel tro, at den må være lettere end den knudrede examensvej; men det er dog vist en stor misforståelse. Jeg havde ingen studiekammerater at sammenligne mig med, havde derfor ingen målestok for min flid og min ævne til at forstå og lære. Bestandig føltes sporen i siden uden at jeg havde nogen mening om den fart, jeg skød, den fremgang, der var i arbejdet.

Den, der på denne måde arbejder frit, bliver aldrig færdig; det gælder derfor bestandig om at „være på vej“.

Så kom jeg siden til København; men der havde min fremtid nær taget en anden retning. Jeg havde den store lykke her at blive godt kendt med den geniale historiker A. D. Jørgensen. Han vilde absolut have mig ind på videnskabens vej. Det var i de år, han fik hele vort offentlige arkivvæsen omordnet. Hvis jeg vilde følge hans råd, lovede han mig en meget smuk ansættelse ved et af de nyoprettede landsarkiver.

Det rykkede meget stærkt i mig; på en vis måde havde jeg mægtig lyst til at sige ja; men dybest inde i mit sind følte jeg det som en utroskab mod det, jeg hidtil så levende havde følt som mit kald.

Jeg afgjorde det vanskelige spørgsmål ved en viljesbeslutning: jeg vilde blive højskolen tro. Jeg har aldrig siden fortrudt den beslutning.

I efteråret 1881 blev jeg lærer her ved Vallekilde folkehøjskole og trådte nu ind i den fylking af frivillige, der samlede sig om Ernst Trier. Var han fører, så havde han også følgesvende, dér var Andreas Bentsen og Povl Sams, Valdemar Bennike og Peder Bukh og flere andre. Jeg syntes — som det hedder i den gamle sagastil — at jeg var kommen i „kæmpefølge“. Det var for mig en herlig tid; nu skulde jeg tjæne mine sølvspor.

Men altfor snart skulde den tid få ende. I 1893 den 29. dabr. døde Ernst Trier pludseligt uden forudgående sygdom. Det var som jorden gyngede under os, som om højsædestøtterne i den nat knækkede over for os.

Men give op det hverken kunde eller vilde vi. Mine medlærere bad mig om at påtage mig forstanderhvervet, og jeg gjorde, som de ønskede. 37 år gammel

blev jeg således forstander for højskolen. Og det for os så forunderlige skete: Det gik jo, og det gik både godt og velsignet. 30 år er rundet siden da. Der har været gode tider og strænge tider, tider med solskin og bliden bør og tider, hvor vi har måttet krydse for modvind, tider så strænge, at jeg ikke har vidst mine levende råd. Men Gud var trofast, og han hjalp os bestandig gennem de store vanskeligheder.

Nu er dette afsnit af mit liv til ende, nu får Vallekilde folkehøjskole sin tredje forstander; min hustru og jeg træder tilbage fra den ledende stilling, som vi i en menneskealder har hjulpet hinanden med at udfylde som bedst. Mine gamle arbejdsfæller er næsten alle faldet fra. Sidst og fornylig var det Valdemar Bennike. Med tanken på ham mindes jeg, hvad Otto Vaupell fortæller fra Istedslaget om den gæve ritmester Meyer, at han red, dødelig såret, på sin prægtige svedfuks hen til sin chef, sænkede kården og mældte sig fra tjeneste. „De er en brav mand; De har til fulde gjort Deres pligt,“ svarede chefen.

Ja, de samme ord kunde jeg i sandhed have anvendt overfor Bennike. Han gjorde sin pligt og mer end den, til døden spillede ham om læberne.

Af den gamle garde, der har været med at bære dagens byrde og hede, er der nu i dag kun min broder Niels Hansen, der er med at følge min kone og mig til dørs.

I vil forstå, hvad det har havt at betyde for Sigrild og mig, at vi har havt Niels og hans tidlig afdøde hustru med i vor trop.

„Bar er broderløs bag“, siger det gamle ord. Den ryg, som ingen broder dækker, er ilde stedt. Jeg ved, hvad det vil sige at have ryggen dækket af en broder. Fra tidlig ungdom faldt Niels' og mine veje godt sammen, og vi har snart redet mange mil ved hinandens

side. Kun Gud i himlen ved, hvornår og på hvem af os den gamle folkevises ord en gang skal komme til at passe, når det hedder: „Da red den herre alene“. Jeg må have lov til at benytte lejligheden til at sige min broder tak for følgeskabet.

Jeg må også have lov at takke den store vennekreds, der har sluttet sig om højskolen og ikke mindst menighedskredsen. Vi føler det godt, det er kun lidt, vi har kunnet yde til gengæld. Men højskolearbejdet kræver sin mand helt og fuldtud. Derom, tror jeg, vi her ved Vallekilde højskole altid har været enige, at *her*, i gerningen med den ungdom, som søgte hertil, *her* skulde alle vore kræfter lægges, så fik det gå, som det kunde, med de offentlige tillidshverv og det offentlige arbejde på andre områder. En højskolemand skal helst ikke sprede sine kræfter, ikke dele sig for meget. Højskolen skal have ham ud til de yderste grænser af hans ydeævne. Der bliver derfor ikke hverken tid eller lyst til at blande sig op i noget af alt det, som ellers der ude fra samfundslivet kan kalde med så stærke stemmer.

Ja sådan har vi prøvet at vie vort liv og vort virke til eleverne, måske undertiden med fare for at vore venner her kunde synes, vi gemte lovlig lidt til dem.

Også denne rige festaften kan kalde de tanker frem hos én; men det tjæner kun altsammen til at forhøje vor taknemmelighedsfølelse.

Og så går mine tanker ud til den samlede, store elevflok, som jeg har været lærer og forstander for i de tilsammen 42 år, jeg har virket her ved skolen. Deres antal må vel nu løbe op til 14—15000.

Tænk, om de allesammen kunde have været med her i aften, hvor vilde det da have bølget om os med minder. Sammen med dem har jeg jo levet mit livs

bedste og indholdsrigeste timer. Sidst men ikke mindst sender jeg da min tak ud mod denne store flok, den, som gjorde det muligt, at livet her i Vallekilde kunde forme sig så velsignet for mig og mine.

Og så træder jeg da nu om en månedstid ned fra komandobroen og lader en anden indtage min plads. Jeg gør det med glæde, og jeg lægger med tryghed roret i hans hånd. Ligesom jeg også glæder mig til, at jeg og mine fremdeles kan få lov og lejlighed til at have — hvad Kold kaldte — „den lille finger“ med i arbejdet her.

„Bedre frem med langskibet!“ lød det i slaget ved Svold, da „Ormen hin lange“ et øjeblik vred sig ved at gå i spidsen og tage føringen.

Det, tror jeg, aldrig du skal behøve at frygte for Uffe Grosen, om jeg da kender dig ret — at vi skulde misunde dig, om det skulde gå dig endnu bedre, end det er gået os. Nej, tvært imod; vi vil sige: Endnu bedre frem med langskibet!

Når Niels Juul skulde gå i kamp, inddelte han sin flåde i tre afdelinger. Den første var „avantgarden“, det var de unge ivrige angrebstrupper. De skulde tage den første hidsige kamp op. Saa fulgte „bataljen“, det var den egenlige hovedstyrke af prøvede erfarne folk i deres bedste kraft. Sidst kom „arriéregarden“, det var reserven, de ældre og mere besindige.

Mon ikke højskolen har en lignende inddeling. I hvert fald synes jeg at kende til noget i den retning. Den gang jeg — ung og varm — for 42 år siden trådte ind i højskolens arbejdshær under Ernst Triers førerskab, da var det som at få sin plads anvist i avantgarden. „Det er det unge blod, det er det friske mod“, sang Hostrup den gang om os unge. Vi vil gerne tro, at der dog var noget sandt i hans ord.

12 år senere kom jeg over i bataljen, jeg blev selv

forstander eller fører på et af lineskibene. På den plads har jeg nu stået i 30 lykkelige år. Nu træder jeg tilbage i reserven, går over i „arriéregarden“.

Hver slægtsalder har sine forudsætninger og sit særpræg, som det slet ikke altid er så let for den ældre forudgående alder at forstå og vurdere. Helst vil hver slægtsalder vist selv kåre og udvælge sine ledere blandt dens egne børn. Vel, så træder vi af det ældre slægtled tilbage, og lader den ny ungdom få ny mænd i spidsen, mænd der kender dens tanker og deler dens længsel, og som vi tror og håber, der vil gøre endnu bedre *det*, vi har haft lykke til at gøre *godt*. Fra nu af danner vi reserven.

Jeg ser på det som en lykke, at vi i Uffe Grosen har fundet en sådan ung mand, i hvis hånd vi trygge og glade tør overgive roret; og det er da det sidste jeg i aften vil sige tak for; men den tak vil jeg helst sende op til Gud.

Mærk det vel, *det* skal være mit sidste ord som forstander på Vallekilde højskole: Jeg beder alle skolens venner slå kreds om den ny mand og hans unge hustru ligeså trofast og varmt, som der i sin tid blev slået kreds om os, da vi begyndte vor gerning som forstanderpar for de 30 år siden.

Hvad os to, Sigrid og mig, angår, da er det slet ikke vemod endnu mindre sorg, vi føler i dag. Det er tvært imod glæde, glæde over at snorene er faldne for os på så liflige steder. Vi går nu om få dage tilbage til vort ungdomshjem, det sollyse „Solvang“, hvor vi henlevede vore tre første lykkelige ægteskabsår. Der fra håber vi, at vi endnu en stund — kortere eller længere — alt som Gud vil det — fremdeles må få lov til at være med i og glædes ved højskolens velsignede gerning.

Valdemar Bennike.

Af Povl Hansen.

Den 25. august 1923 døde Valdemar Bennike. I 45 år havde han virket som lærer ved Vallekilde folkehøjskole og var ved sin død den af højskolens arbejdere, der kunde se tilbage over den længste arbejdsdag i dens tjeneste. Et mindeord om denne mand vil her findes at være på sin plads.

Valdemar Bennike var — som han altid yndede at udtrykke sig — lige gammel med grundloven, altså fra året 1849. I dette år fødtes han til verden den 3. aug.

Hans fædrene slægt stammede fra egnen omkring Wittenberg i Saksen. Her var oldefaderen landsbylærer. En søn af denne mand nedsatte sig som skrædder i København, og fra dette hjem udgik Bennikes fader, der valgte malerhåndværket som sin livsstilling.

Valdemar Bennikes mødrene slægt var derimod ægte dansk i sin rod og talte mange præster og lærere blandt sine medlemmer; morfaderen, Ole Jensen, var lærer i Sæby ved Tissø; men han optrådte også som prædikant i de gudelige forsamlinger. Han sluttede sig dog tidlig til Grundtvig.

Også det lille håndværkerhjem, hvori Valdemar Bennike fødtes som ældste barn, hørte fra dets første tid til Vartou menighed. Af Grundtvig blev alle de ældste børn både døbt og konfirmerede. Dette omtalte Bennike altid med stor glæde, skønt han dog samtidig måtte tilstå, at den gamle Vartoupræst havde svært ved at tale med konfirmanderne på en måde, de kunde forstå; men den gang var Grundtvig også 80 år.

Bennike følte det altid som en lykke at være udgået fra dette gode om end tarvelige hjem, hvor både far og mor „tidlig havde stillet sig til livets og lysets tjeneste“.

Sin første skolegang fik den lille Valdemar i enke-dronning Karoline Amalies asylskole hos P. O. Boisen, „Grundtvigs svigersøn og småfolks ven og trøster“. I denne gode skole fik drengen dog kun lov til at blive kort tid, så blev han for stor til asylskolen og kom da ind i en helt anden art skole, nemlig Melchiors store skole på Nørregade. Her lærte han især regning, matematik og naturlære; også lidt tysk og engelsk, mens derimod historie og sang var ham en modbydelighed i den form, som skolen bød det.

Den bedste skolegang „for livet“ fik han især hos sin far, der var god til at fortælle.

Til „danske samfund“ fik han lov at følges med faderen, og dér havde han mange gode timer. Det må i det hele taget siges at være mærkeligt, hvor godt dette småkårshjem fulgte med på alle livets områder. I så vel folkelig og politisk som i kristelig henseende var den lille håndværkerfamilie med i den lejr, der havde Grundtvig til fører.

Alt dette fik også jeg en levende følelse af, da jeg en menneskealder senere — hen sidst i firserne — under mit ophold i København blev en hyppig gæst i dette gode hjem, ført derind af husets ældste søn, som

den gang forlængst var bleven lærer på højskolen i Vallekilde.

Valdemar Bennike var således, hvad pastor V. J. Hoff kaldte et „menighedsbarn“, et menneske, der allerede fra barnsben var ført ind i den åndelige verden, som hele livet igennem blev hans, og som han næppe nogen sinde fristedes til at forlade.

I marts 1864 afsluttedes hans skolegang, og spørgsmålet blev nu, hvad han skulde være. Leg mellem andre børn havde han så godt som aldrig deltaget i. Altid hang han over bøgerne. En rigtig læsehest. Selv havde han dog længe været klar over, hvad han helst vilde. Fra morfaderens, Ole Jensens, lærerhjem i Sæby havde han hentet en stærk kærlighed til skolemestergerningen, sådan som den kunde øves på landet mellem danske bønderfolk.

Dog, når han talte med sin fader om denne lyst, fik han kun liden opmuntring; der var nu i hjemmet ni børn foruden Valdemar som den ældste. Det var vanskeligt at klare sig igennem. Der kunde umuligt blive råd til at holde ham på et seminarium.

Der blev da intet andet for, Valdemar måtte bide i det sure æble og blive bydreng og malerlærling hos faderen. Og således gik et årstid. Da hørte han en dag tilfældig, at der blev søgt en billig medhjælper til en friskole i Nyborg. Den 16 årige unge mand tog en rask beslutning, søgte og fik pladsen, løn 3 kr. mdl. og ellers alt frit i huset. Pladsen tiltrådtes i august 1865.

14 dage senere fik Bennike lejlighed til at høre Kold holde foredrag om friskolen. Kolds ord gjorde et så stærkt og overvældende indtryk på den meget unge mand, at han altid senere fra den dag af regnede sig selv for en koldsk friskolelærer.

Fra den dag kunde han gå milelange veje for at høre et foredrag af Kold, lige som han også nu tilbragte de to nærmest følgende høstferier ude hos Kold i Dalum til de såkaldte „lærermøder“. Her drøftedes da bestandig på det ivrigste Kolds tanker om skolehold, opdragelse så vel som om barnenaturen og menneskelivet i almindelighed.

Alt dette var for den unge lærer som „dagligt gilde“. Det gik ham som så mangan anden ung mand i den tid: Han blev af Kold præget for livet, og som sådan et nyt eksempel blandt de mange andre på den mærkelige højskoleforstanders enestående ævne til at trykke sit stempel på mennesker således, at det aldrig senere, i hvad der så mødte, kunde slettes igen. Valdemar Bennike kom senere under mange betydelige mænds påvirkning, mænd som Vilh. Birkedal, Ludvig Schrøder, Ernst Trier m. fl., men „skræbte“ man blot lidt på Bennike — selv på hans ældste dage, så kom Kold frem. Dog ikke sådan at forstå, at han var et afbillede af sin store lærer, men sådan, at man tydeligt mærkede, at hos ham havde Bennike fået sit grundsyn på menneskelivet klaret.

Megen glæde og berigelse havde den unge lærer også ved at komme med ind i de fynske friskolelæreres begejstrede kreds. Omkring 30 mand talte den. Ivrig, varmlodig og med mægtigt gå-på-mod var hver mand i denne de koldske skoletankers fanevagt.

Bedst blev Bennike kendt med Anders Klinkby, senere i Dalby på Hindsholm. I hans følge strejfede han i ledige timer Fyn rundt. Ofte gæstede de Ryslinge for dér om søndagen at deltage i den lige afsatte Vilh. Birkedals ejendommelige gudstjenester i Ryslinge præstegårds lade eller i Boltinggårds dito. Herfra bar han mangt et frøkorn med sig ud i livet.

Herovre mødte Valdemar Bennike også den unge skyttebevægelse, således som den netop i de dage blev sat i gang af den mærkelige „kapitain Nielsen“. Især de store, vidunderlig gribende skyttefester, som i slutningen af tredserne afholdtes i Kværndrup, hjalp Bennike som så mangfoldige andre til at få folkefølelsen vakt.

Da Bennike havde fyldt de 18 år, tilbød nogle gode venner i København ham et højskoleophold, når blot det ikke blev på Kolds skole. De mente formodentlig, at den unge mand også kunde trænge til at høre andre skolemænd end netop ham i Dalum. Bennike valgte da at komme til Vejstrup. Denne skole begyndte netop i efteråret 1867 med præst Kragballe som forstander. Han følte sig heller ikke skuffet ved dette valg. Stor betydning havde det muntre, fri samliv med de andre jævnaldrende unge; Bennike var den gang, siger han, godt på vej til at blive noget af en tør og lærd pedant, der ikke havde anelse om, hvad det var at være ung. Her i Vejstrup, tror han, at han lærte det.

Af alt, hvad vinteren gav, mindedes han med langt den største taknemmelighed Kragballes påvisning af, at *„alt, hvad der hører denne jord til, er billede på noget tilsvarende i åndens verden.“* Han mente selv senere, at denne påvisning egentlig gjorde ham til både naturhistoriker, sprogmand og endelig til lærer i jordbeskrivelse og jordrentemand.

Under hans højskoleophold i Vejstrup fik han adgang til gmd. Kristen Hansens hjem og lærte at kende denne gamle, milde bondemand, der vel egentlig var udgangspunktet for livsbevægelsen på Vejstrup-egnen. Mange år senere — og efter Kristen Hansens død — skrev Bennike et såre smukt mindeskrift om ham. Det udkom blandt skrifterne for „folkeoplysningens fremme“. Sådanne bønder, som dem her i Vejstrup, havde Ben-

nike aldrig anet, der kunde findes. Han, den fødte Københavner, kom dér til at føle både varm kærlighed og dyb højagtelse for den danske bonde.

Fra højskolen fik Bennike en plads som huslærer på den lille herregård Klingstrup i nabosognet. Han skulde undervise forpagter Lauesens småbørn.

Her i denne skønne egn og under meget fri og hyggelige forhold tilbragte Bennike nu 3 $\frac{1}{2}$ år. Han regnede dem for nogle af de glædeste og lykkeligste, han havde levet. I den lille skole gik alt fortrinligt, og han fik god tid til at fordybe sig i udbytterig læsning.

I høstferien 1869 drog han med vennen Klinkby af sted til Norge. Netop på hans 20 års fødselsdag så han for første gang Norges fjælde. Det blev for Bennike dage med de rigeste oplevelser. Turen gik op gennem Gudbrandsdalen, ind over de mægtige Jøtunfjælde og tilbage over Valders. Den tur friskede ham mægtigt op; men den smagte også af mere.

Foruden Kolds skole i Dalum begyndte nu i slutningen af tredserne også andre skoler at blive nævnt, navnlig Askov, Vallekilde og Testrup; men for de fynske friskolelærere syntes disse dog kun af liden betydning imod Kolds. Imidlertid blev en lille flok dog enige om 1868 at prøve et lærermøde på Askov. Blandt disse var Bennike.

Til hans store overraskelse blev han straks meget stærkt grebet af det, der her førtes frem. Det var den samlede åndfulde fremstilling af historien. Schrøder talte om de „verdenshistoriske bølgers indflydelse på vort lille folks liv“.

Dette var noget helt nyt for Bennike, der hidtil havde haft megen liden sans for historien. Ikke mindre fængsledes han af Nutzhorns særdeles livfulde fremstilling af vore digteres liv og virksomhed, båret frem

af den strålende glæde over sit æmne, der lyste taleren ud af øjne og ansigt. For Bennike var det hidtil gået med digtningen som med historien, også den lå hans natur og anlæg fjærn. At sætte sig hen at læse et digterværk forekom ham den gang at være både kedeligt og nytteløst. Hverken Nutzhorn eller senere hen nogen anden kunde vel her give Bennike den sans, som han manglede; men alligevel gjorde Nutzhorns foredrag et indtryk, som aldrig glemtes.

Bennike nåde aldrig det, som han dog her havde lært at ønske at blive: elev på Askov højskole en hel vinter; men dette lærermøde blev dog anledning til, at han siden gæstede Askov mange gange, undertiden et par uger undertiden en hel måned ad gangen.

Heller ikke hos Kold lykkedes det ham at blive rigtig elev, skønt dette alt fra det første møde var en fast beslutning hos ham. Han havde dog stadig opsat det i den tro, at jo ældre og mere erfaren han blev, desto større og bedre udbytte vilde han kunde hente sig.

Nu den 6. april 1870 indtraf Kolds død. Den ramte Bennike som et tordenslag. Han syntes næsten, at det var det mest urimelige og mest meningsløse, at denne livsoplysningens enestående forkæmper skulde dø, netop som han stod med sejrens palmer i sin hånd. Nej, „hele Danmarks ungdom skulde først have været på hans skole“.

Dog, Guds veje er ikke altid vore veje.

— I året 1870 gik der stærke bølgebevægelser fra den fransk-tyske krig ind over de kredse, som Bennike færdedes i. Den ivrige skyttehøvding, friskolelærer Kr. Appel i Ryslinge, forberedte sig til at danne et slags frikorps af de fynske friskolelærere og skytter. Bennike mældte sig straks som frivillig, hvis tanken kom til udførelse. Halve standpunkter var for Bennike en veder-

styggelighed. Hvad han var, det var han helt ud til fingerspidserne.

Det hele løb dog ud i sandet; i det budskaberne om de frygtelige franske nederlag straks i krigens begyndelse slog alt håb om oprejsning ved Frankrigs hjælp ned for alle danske.

På Klingstrup gik hans arbejde også mod sin slutning, skønt både forældre og børn var i høj grad tilfreds med ham som lærer. Sagen var, at som børnene blev ældre, ønskede forældrene, at huslæreren skulde lære børnene tysk samtidig med, at de skulde gå til Skårup og dér lære latin. Dette modsatte Bennike sig. Det stred efter hans mening mod friskolens grundtanke at lære børnene netop disse to fremmede sprog. Vi danske havde netop en af vore folkefarer i, at vi var kommen alt for dybt i lag både med „Romerånden“ og med beundring for, hvad der var tysk.

Her kunde Bennike som god elev af Grundtvig og Kold ikke bøje sig for forældrenes „honnerte ambition“. Heller vilde han forlade det sted, de mennesker og den virksomhed, han dog satte så stor pris på.

Og således blev det da. Men sin overbevisning blev han tro, og friskolens høje mål holdt han fast.

Også her blev Bennike helt sig selv.

Helst vilde Bennike have fortsat som friskolelærer på Fyn; men dér syntes ingen at have brug for ham. Han var jo Københavner, og han havde den lille præliminæreksamen. Og ingen af disse ting duede i de dage som anbefaling blandt de fynske friskolefolk. Han var derfor glad ved på en anbefaling af Ludvig Schrøder på ny at få plads som huslærer og denne gang i Jylland. Hans husbond var præst Konradsen i Nautrup i Salling (mest kendt som mangeårig præst i Hvirring).

Også her befandt Bennike sig særdeles vel og kom snart i levende forbindelse med folk ovre på Mors. Han var blandt andet med ved Ansgarskirkens indvielse i Øster Jølby.

Denne tur blev indledning til en mængde senere ferievandring på Mors og videre til Ty og Hanherred. Han gennemvandrede disse landsdele fra ende til anden og frydede sig så vel ved landets ejendommelige natur som ved befolkningens udprægede sans for livsoplysning. Også den store gæstfrihed og kristelige broderfølelse, der her så ofte mødte ham, gjorde disse ture uforglemmelige for ham.

Disse små feriefarter kunde dog ikke i længden tilfredsstille Bennikes stærke ungdomslængsel „over de høje fjælde“. I ferien 1872 træffer vi ham atter på udflugt til Norge. Fra Nautrup vandrede han på sin fod til Frederikshavn og gjorde på denne tur rigt bekendtskab med Vendelboernes enestående gæstfrihed, og om Jyderne ikke før havde stået hans hjærte nær, så kom de det nu.

Bennike var denne gang ene på rejsen; det blev ikke så meget Norges natur som norske mennesker, han denne gang søgte op. Og han kom i forbindelse med mange. Først Grundtvigs levnedsskildrer, den gamle elskelige pebersvend, Hans Brun, så tonedigteren Lindeman, lærerne Olaf Røst og Knudsen, den mærkelige sprogmand Ivar Åsen, grundlæggeren af det norske landsmål. Samværet med ham affødte i Bennike mange ny tanker om sprogenes liv.

Også Bjørnstjerne Bjørnson besøgte han og fik indbydelse til at komme og spise til aften i familien.

Ved denne lejlighed kom han i ivrig munddyst med den store digter om tankegangen i fortællingen „Arne“.

Bennike mente siden at kunne spore, hvordan Bjørnson i en senere udgave af digterværket havde taget hensyn til Bennikes meninger.

Han endte denne tur, der dog kun strakte sig til det sydlige Norge, med deltagelse i slutningsmødet på Sagatun højskole. Under dette møde stiftede han bekendtskab med andre af Norges kendte mænd som Olaus Arvesen, Sæter, Jonas Lie og Kristoffer Bruun.

Da Konradsens søn nu fyldte 14 år, blev Bennike atter ledig på torvet. Han fik en tredje huslærerplads på herregården Bramslykke i Lolland. Her blev Bennike dog ikke så godt hjemme som på de to tidligere steder.

25 år gl. blev han nu udskrevet til marinesoldat, og efter et halvandetårigt ophold på den flade, frugtbare ø kom han nu efter sit indstændige ønske ind til marinen for her at begynde et helt nyt afsnit af livet.

Dette liv som søsoldat optog ham stærkt; men glanspunktet i det hele var dog togtet til Madejra, „oceanets perle“. Dette togt foregik i sejrsskibet fra Helgolandslaget, fregatten Jylland. Hvor var der meget at se: stort og stemningsfuldt, blåt og dejligt lå det store verdenshav udbredt omkring ham; mest henrev ham dog måske det glimt af sydlandenes herlighed, som åbenbarede sig for ham under gentagen udflugt op mod øens indre.

Så glad var Bennike ved oplevelserne på dette søtogt, at han ansøgte ministeriet om at få sin værnepligt forlænget til også at omfatte det følgende år med en påtænkt tur til Vestindien.

Søofficererne havde nær tabt næse og mund ved underretningen om denne, som de kaldte „uhørte“ begivenhed, at en menig soldat ansøgte om at få sin tjenestetid som menig forlænget. Hans menige kam-

merater så vel som underofficererne trode simpelthen, at manden havde fået en skrue løs.

Men Bennike fulgte her som altid sit eget hoved; han længtes efter at komme ud og fylde sin sjæl med ny og store syner, og her var lejlighed til at nå dette på en nem og billig måde. Lad så kun kammeraterne nok så meget klage og jamre over livet her i „slavekassen“. Det tog han kun lidet hensyn til; blot han kunde få lejlighed til at komme ud over de høje fjælde eller brede bølger.

Det pudsige var imidlertid, at denne i sin slags måske *enestående* ansøgning blev — afslået. Bennike blev permitteret som de andre.

Dog udvéen sad ham nu en gang i blodet, og da han ikke rådede over midler til at rejse som turist, måtte han tage til takke med en hyre som kok.

Efter en kortere rejse til Skotland kom han med et sejlskib fra Hamborg til Guayaquil i republikken Ecuador på vestsiden af Sydamerika. Rejsen skulde gå syd om det amerikanske fastland, og den vilde blive på omtr. 7000 mil.

På denne rejse så vel som på den til Madejra førte Bennike en udførlig dagbog, hvori han søgte at nedfælde alle oplevelser, iagttagelser og stemninger, som han mødte. Disse optegnelser blev ham i hans senere virksomhed som lærer for ungdommen af uvurdérlig nytte til levende og anskuelig skildring, hvad enten det gjaldt tropenaturen eller det mægtige verdenshav med sit rige stemningsskifte, eller det gjaldt menneskelivet under de forskellige himmelegne. De, som har hørt hans foredrag herom, vil sande dette.

Med åbne sanser og lysvågen sjæl indsuger han alle disse så ny og fremmedartede indtryk, og han gennemgår en ny udvikling.

Da Bennike atter nåede tilbage til Hamborg, fik han

dér brev fra Ludvig Schrøder i Askov med indbydelse til at gæste højskolen og dér gennem en række foredrag at lægge frem i dagen, hvad udbytte han havde høstet i denne ejendommelige klasse af „livets skole“, som han nu havde gennemgået.

Det var jo som bekendt en af de ejendommelige sider af Schrøders natur: lysten og ævnen til at „opdage“ så vel mennesker som ny arbejdsfelter. Han havde nu opdaget denne unge, meget særprægede, „self-made“ mand, og nu skulde vejen jævnes for ham til at komme i god og gavnlig virksomhed.

Bennike holdt fire foredrag på højskolen og havde Schrøder mellem sine tilhørere. Det var første gang, han havde talt for voksne.

Den stærke udlængsel var dog endnu ikke bragt til ro. Allerede mens han opholdt sig i Nautrup, slog det ham, at det jyske bondemål, som han dér hørte lyde, hvor han vendte sig hen, måtte have en påfaldende lighed med det engelske sprog, som han i sin skoletid havde stiftet noget bekendtskab med. Der var da i ham vågnet en lyst til en gang at komme til England og dér undersøge den sag nøjere. Han tænkte sig dog nærmest at få klaret, om ikke ligheden især vilde vise sig at være til stede mellem bondemålet i Vestjylland og det tilsvarende i Nord-england.

En plan om at tage med en Nykøbingsskipper over Vesterhavet og da tilbringe ferien i Nordhumberland blev dog atter opgivet. Rejsen vilde blive for dyr og tiden for kort.

Under den sidste Norges-rejse og samtalerne med den store kender af de norske bondemål Ivar Åsen mældte tanken og lysten til Englandsfærden sig igen. Men først nu efter hjemkomsten fra den lange sørejse var tiden inde til at virkeliggøre planen.

Efter et besøg i hjemmet tog han i april 1877 af

sted til New-castle og derfra ud på landet. Hans tanke var at benytte sig af den indsigt, han havde erhvervet sig i malerhåndværket under den korte tid (et år), han havde stået i lære hos sin far. Som maler måtte han kunne tjæne til livets ophold. Fritiden skulde så bruges til at studere folkemålet i det gamle Danelagen, hvor man vel kunde vænte de største ligheder med jydsk.

Halvandet år tilbragte han nu med denne dobbelte opgave. Det faldt ham forholdsvis let at klare arbejdet som malersvend. Han måtte jo for at løse sin egentlige opgave opholde sig ude blandt landbefolkningen; og her var fordringerne til håndværksdygtighed ikke så store. Han tjænte endog så meget, at han til sidst kunde afslutte sit Englandsophold med et tre måneders ophold i Oxford, hvor han især arbejdede i den „Bodlejanske“ bogsamling.

Denne system med folkemålene (dialekterne) først i England senere i Danmark blev et arbejde, han efterhånden kom til at ofre megen tid og kraft på og aldrig senere igen slap af hænde.

Men nu nærmede afslutningen sig på Bennikes egentlige vandreår.

Ved Georg Himmelstrups afrejse fra Vallekilde i sommeren 1878 måtte Ernst Trier se sig om efter en anden lærer på højskolen. Schrøder gjorde ham da opmærksom på Bennike og rådede sin ven at henvende sig til ham; „ti nu har han været længe nok i England.“

Trier, der aldrig var en ven af eksaminer, blev i høj grad tiltalt af den måde, Bennike havde uddannet sig på. Han syntes, at det kendskab til natur og folkeliv i de fremmede lande, som Bennike jo på den måde havde levet sig til, måtte på forhånd gøre ham særdeles velskikket til at blive lærer i jordbeskrivelse (geografi) på en højskole for voksenalderen.

Trier skrev så til England og fik Bennikes løfte om at indfinde sig som lærer i jordbeskrivelse på Vallekilde folkehøjskole 1. november 1878.*)

Denne vinter opholdt jeg mig på højskolen i Høng hos forstander Jakob Harrekilde for at prøve, hvorvidt jeg duede til højskolelærer. Fastelavnsferien tilbragte jeg i Vallekilde.

Ved den lejlighed så jeg Bennike for første gang. Af hans navn „Valdemar“ havde jeg rent uvilkårligt dannet mig den forestilling, at han måtte ligne sine gamle navnefæller, være mindst sine tre alen høj og svær derefter. Her måtte jeg hurtigt ændre min opfattelse.

Jeg husker endnu, hvorledes jeg med nogen ængstelse nærmede mig hans dør og bankede på. Efter hans „kom ind!“ trådte jeg da inden for i det lille, spartansk udstyrede lærerværelse og fandt en lille uanselig mand med temmelig langt lyst hår, et svært, stridt skæg og en bred tænkerpande. Han sad netop i færd med at stoppe en af sine strømper; det hele så så jævnt og lige til ud; ikke det mindste i retning af middelalderlig ridderromantik.

Da min første overraskelse var ovre, kom vi hurtigt ind i en meget fængslende samtale, og jeg opdagede snart, at den person, jeg havde truffet, var trods alt det uanselige og hele hans ydre tarvelighed alligevel ikke blandt dem, digteren vilde regne for „en tolvtedel af et dusin“. I sær lagde jeg mærke til nogle små strålende glimt fra hans kønne, blå øjne; de lyste med en usædvanlig glans, når han i samtalens løb rigtig talte sig varm.

---

*) Senere tilbragte Bennike endnu en sommer i England, nemlig 1880, denne gang dog nærmest i London (British museum o. lign. st.), ligesom han også i halvfemserne besøgte både Norge og Sverige.

Jeg skulde ofte senere få lejlighed til at glæde mig ved denne hans ævne til at føre en livlig og indholdsrig samtale. Bedst blev denne dog altid, når man tillod ham at føre den ind på de områder, hvor han levede og åndede. Kom vi hen i andre egne, lod han andre føre ordet og tav da ofte helt stille.

Som taler fandt hans ord ingen støtte i noget udvortes hjælpemiddel. Skikkelsen var som sagt lille og uanselig, stemmen tør og uden særlig varme. Heller ikke var æmnet tildannet spændende eller synderlig fyldt af stemning. Men hans sprog var beundringsværdigt i al sin enkelthed og af den mest folkelige, danske malm. Alle indviklede og konstruerede sætninger opløste sig som af sig selv i hans mund, og kun i de sjældneste tilfælde skæmmede et af de desværre så almindelige fremmedord hans tale. Han var modersmålets ægte og fuldtro ridder, det modernmål han elskede, og hvis tarv og ære han viede så stor en del af sine kræfter.

Efter at jeg — fra 1. nvbr. 1881 — også var bleven lærer ved højskolen, blev vi en vinter enige om at høre hinandens foredrag for eleverne. Jeg for min del havde megen glæde og godt udbytte af denne ordning. Mest levende står for mig i mindet hans skildring af de egne og forhold, han ved selvsyn var bleven kendt med. Det var først herigennem jeg f. eks. fik en forestilling om verdenshavets natur og dets stemninger. Det var næsten, som havde vi selv stået ved den lille letmatros' side og set morilden lyse og „springerne“ stå til vejs, eller med ham klamret os fast til den svajende rå, der under stormstødene næsten kunde nå vandet derude i læsiden.

Mer og mer gik Bennike dog allerede i de første år over til at samle sig om en udtømmende skildring af England. Som Grundtvig de mange år forud var

også han kommen til at beundre dette ejendommelige folk. At trænge ind i dets sprog, historie og samfundsliv, følge det i dets kamp for at underlægge sig jorden og havet blev mer og mer Bennikes lyst. Næsten halvdelen af hans skoleforedrag halvåret igennem kom efterhånden til at dreje sig herom. Jeg er nær ved at tro, at disse skildringer af frændefolket derovre bag Vesterhavet blev den ypperste indsats Bennike kom til at give som dansk ungdomslærer. Han havde her taget en opgave op, som han mente, selve Grundtvig havde givet anvisning på. Længe før nogen anden havde udtalt tanker om „vinduet i vest“, havde Bennike her slået det op på vid gab for hans elever i Vallekilde.

Var sansen for England først vakt hos hans tilhørere, så slog det aldrig fejl, at snart den ene og snart den anden begyndte at ytre ønsket om mere oplysning desangående. Bennike lånte dem da bøger eller gik til at skaffe dem plads i England for kortere ophold derovre. Men om end sidst så dog ikke mindst betød det, at han tog sig på at lære sådanne elever det engelske sprog. Jeg deltog i disse fornøjelige timer, der adskilte sig milevidt fra anden sprogundervisning, jeg den gang havde nydt. Bennike brugte hverken læsebog eller sprog-lære; han talte til os, vi lærte ad ørets vej på samme måde som barnet, der først hører og dernæst begynder at spørge, mens den voksne svarer og fortæller, så der fremkaldes ny spørgsmål. Da vinteren var til ende, kunde der godt føres små samtaler om almindelige ting, ligesom vi godt kunde fatte, hvad vor lærer fortalte eller holdt sine små foredrag om. Senere hen viste det sig dog, at om vi end kunde forstå Bennikes langsomme og tydelige tale, så glippede det som oftest for os, når vi kom til at stå over for en indfødt Engelskmand, når han begyndte at trække ordene sammen og sløjfe forskellige af de enkelte lyde.

Da eleverne om foråret rejste, var vi tilbage nogle enkelte, der bad Bennike fortsætte undervisningen men således, at vi nu også tog bøgerne til hjælp. Heller end gerne gik vor lærer ind herpå, og nu gik det løs med bøgerne. Det var ikke lette ting altsammen, Miltons „Paradis lost“ og Shakespeares „Hamlet“, „Macbeth“ o. fl. dramaer.

Men vor ivrige lærer vilde endnu videre med os. Vi måtte nu i lav med den gamle angelsaksiske litteratur. Bennike havde her læst meget og var en ypperlig vejleder. Særlig mindes jeg vor syslen med Kædmøns digte og Bjovulfs drapa.

Hvert efterår vedblev Bennike på ny at „tale engelsk“ med en ny flok, og var der atter her nogen, der havde lyst, fortsatte han med læsning som foran beskrevet. I et af hans sidste hold deltog to af mine børn.

Hans begejstring og varme for Gammel-England havde en forunderlig smittende magt ved sig over alle, han kom i berøring med.

Bennike var et af de flittigste mennesker, jeg nogen sinde har kendt. At gå sig en spadseretur ud ad vejen for at trække frisk luft anså han for det rene tidsspilde, nej, når kroppen skulde røres, og hjærnen hvile ud, så gik han i lag med et legemligt arbejde, der ikke skulde spekuleres for meget ved; han pumpede vand, kløvede brænde eller arbejdede i haven. Skulde han fra sin senere bolig på „Solbakken“ til time nede på højskolen, så man ham i yngre år hyppigt komme i et rask trav og ved skolens indgang tage trappen i to-tre spring for nøjagtig i det øjeblik, klokken slog, at være på sin plads i skolestuen.

Denne myreflittige mand kunde derfor også overkomme utrolig meget; hans daglige foredrag og den times undervisning i regning, som udgjorde hans egent-

lige del i skolearbejdet, kunde naturligvis på ingen måde fylde hans tid. Heller ikke forsløg det, at han frivillig påtog sig den omtalte undervisning i engelsk, eller at han efter nogle års forløb overtog hele skolens vidtløftige regnskab og kontorarbejde. Der måtte mere til.

I lighed med hvad han havde set Kold gøre med så stor virkning, og hvad også Trier satte meget stor pris på, slog han sig ofte efter endt aftenmåltid ned blandt eleverne i skolestuen. Det var bedre her selv at søge eleverne op, end at disse skulde søge læreren op på hans værelse eller i hans hjem.

Aften efter aften kunde man dér se Bennike i de unges kreds ivrig optaget af at få en god samtale i gang og under den være alle dem til åndelig hjælp, som trængte dertil.

Skete det så, at samtaleæmnet kunde slippe op, så man ofte Bennike tage lommebogen frem for hos en eller anden elev at få rede på, hvordan dette eller hint ord udtaltes på hans hjemegn. Andre kom nu til og gav deres besyv med i laget, og inden Bennike så sig til, vrimlede det omkring ham med oplysninger fra mange forskellige egne om udtalen af sådan et ord. Dette gav Bennike lyst til at tage hele denne sag op fra grunden af.

For en menneskealder siden, da landskabsmålene endnu kun var lidet påvirkede af landets almindelige fælles mål, skulde man lede om et sted, hvor landets mange forskellige dialekter kunde studeres bedre end her. Elevflokkens, der talte omkring ved et par hundrede i tal, bestod af folk fra alle danske amter fra Bornholm til Tisted og fra Tønder til Kronborg. De aller fleste talte sin hjemegns mål omtrent rent og uforfalsket, som det vel havde lydt fra arilds tid. Men allerede den gang var der dog stærke tegn til, at dette snart vilde ændres; de gamle bondemål vilde langsomt

bøje sig hen imod „rigssproget“, de dannedes tale, eller hvad man nu vil kalde det.

Skulde derfor de gamle ord og den gamle sprogform skrives ned og derved reddes fra forglemmelse, da måtte der hurtigst muligt tages fat. Dette gik op for Bennike, han følte løsningen af denne opgave som et stort kald til sig. Dette kald vilde han følge.

Arbejdet var næsten uoverkommeligt. Aften efter aften i en menneskealder anvendte den flittige mand næsten enhver ledig stund til dette flidsarbejde. Dynger af optegnelser hobede sig op om ham. Udtalen af de forskellige ord prøvedes et efter et, lydovergangen noteredes ned. Bøjning, endelse, ordstilling, alt måtte med indtil han under møje og besvær lidt efter lidt fandt frem de love, der herskede i sproget på disse forskellige områder.

Var der så en eller anden egn, hvorfra han ikke kunde få tilstrækkelig oplysning gennem elevskaren, så var der intet andet for, end at Bennike måtte „tage ranslen paa nakken og staven i hånd“ for i ferietiden at få gamle folk dér på egnen til at skaffe klarhed over, hvad der stod ham dunkelt.

Under senere års system med dette arbejde kunde han mangen gang rent forbløffe nykomne elever ved — efter at have givet dem nogle få spørgsmål om udtalen af enkelte ord — da at sige dem, hvilken egn af Danmark de var fra. Så stort et kendskab havde han efterhaanden fået til alle de danske bondemål.

Nu gjaldt det blot om at få al denne viden bearbejdet og klart fremstillet. Han besluttede at støtte fremstillingen ved hjælp af et meget stort antal af små Danmarkskort, hvor hvert enkelt kort gennem forskellige farver skulde give en let anskuelig forestilling om de forskellige lydes udbredelse under udtalen af det samme ord eller på samme måde de forskellige bøj-

ninger, endelser eller hvad andet, der måtte findes værd at bemærke.

At få et sådan værk udgivet måtte dog langt overstige hans pengelige ævne. Men gode venner rådede ham da stærkt til at søge offentlig støtte.

Sofus Høgsbro, som han var i slægtsforbindelse med, tog sig varmt af hans sag, og mens Bennike nu fik den landskendte sprogmeister dr. Marius Kristensen i Askov til at være hans trofaste medarbejder og især tage sig af opgavens mere strængt videnskabelige side, så opnåedes der endelig den ønskede og hårdelig tiltrængte offentlige hjælp til fremme af det store værk, hvis udgivelse strakte sig over flere år.

At vurdere betydningen af værket: „*Kort over de danske folkemål med forklaringer*“ ved Valdemar Bennike og Marius Kristensen“ vil overstige min ævne; her har det kun været mig om at gøre at mindes Valdemar Bennikes indsats til den betydningsfulde opgaves løsning.

Af flere forskellige grunde — blandt andet dem, jeg allerede har antydnet (se side 54), blev Bennike uden for skolen aldrig nogen søgt foredragsholder, hvorimod pennen tidlig og let faldt ham i hånden. Mange er de kortere stykker eller længere afhandlinger, han i årenes løb skrev, snart til de stedlige blade og snart til fagskrifter eller til Højskolebladet.

Flere bøger udgik fra hans hånd: Skildringer af lande og folkeslag f. ex. af England, af Iernerne, Friserne*) o. fl.; ligeledes personskildringer af Kristen Hansen, Vejstrup, af den engelske statsmand Grey og Henry George m. fl.; en skildring, halvt filosofisk, halvt naturhistorisk, „Livets historie“, og endelig udkom der

---

*) En sommer havde Bennike tilbragt på de frisiske øer navnlig Sylt med studium af frisisk sprog og folkeliv.

kort efter hans død en bog „Folkefærdene, deres væsen og ejendommeligheder“ (nationalkaraktærer). Dette var et æmne, som Bennike fra tidlig tid havde syslet meget med, og som han nu på sine gamle dage samlede og udarbejdede i bogform (179 store oktavsider).*)

Også gennem disse skrifter øges forestillingen om den utrættelige arbejder.

Men endnu står tilbage at nævne en meget vigtig side i Bennikes personlighed og virke. Hans stilling nemlig til Henry George og de tanker om samfundslivet, denne mærkelige mand har sat ind i verden.

Med disse tanker stiftede Bennike første gang bekendtskab under et efterårsmøde ovre på Mellerup højskole i efteråret 1887. Den kendte, norske politiker og højskolemand Viggo Ullmann var kommen til stede og holdt her seks foredrag om Henry George og hans livsanskuelse. Bennike blev så stærkt grebet heraf, at han følte det som om her var udtalt den kongstanke, der igen skulde sætte mennesket og jorden i det rette forhold til hinanden. Det forhold, som Gud Herren oprindeligt havde stillet dem i. Mange spørgsmål og dunkle gåder, der fra hans ungdom havde stået for ham som tågede eller uløselige, lå nu for ham klart som dagen. Nu endelig syntes han, at den livsanskuelse, som havde foresvævet ham ved at høre Kolds foredrag og ved at læse Grundtvigs skrifter, blev til en samlet helhed med den mest levende sammenhæng. Det forekom ham, som det hul i den, som han dunkelt havde følt var til stede, nu blev fyldt. Jorden blev for ham Guds gave til alle, forudsætningen for menneskets

---

*) Gamle elever, der kunde have lyst til at komme i besiddelse af dette Bennikes „sidste arbejde i tiden“, kan bestille bogen hos redaktør Svend Bennike. Møens dagblads kontor i Stege. Kr. 3 er bogens billige pris. Også bogen om Grey kan fås.

skabelse, kilden til al rigdom. Den kilde, som ingen enkeltmand kan tilegne sig, uden at grænseløs nød for alle andre vil blive den uundgåelige følge.

Selv mener Bennike, at dette syn på sagen fra den stund blev som den røde tråd, der bandt al hans undervisning sammen. Den var for ham nøglen til mangfoldige foreteelser trindt om i alle jordens lande.

På sin foredragsrejse til Danmark 1887 havde Ullmann vist også talt i København. Nok er det, også herinde i hovedstaden begyndte man at drøfte jordrenten. Jeg hørte den her for første gang fremsat af direktør Poul Marstrand i et privat selskab. Alle tilstedeværende rejste sig til mer eller mindre stejl modstand; jeg sparede heller ikke på krudtet; men Marstrand var et klart hoved, og inden den hidsige forhandling sluttede, var jeg for mit vedkommende klar over, at hverken med fornuftens eller moralens våben kunde tanken slås ned. Modstanden samlede sig da også mer og mer om muligheden for dens praktiske gennemførelse i et folkesamfund, der, som vort, var bygget op på den private ejendomsret til jord.

Kort efter denne samtale rejste jeg fra København ud til efterårsmøde på Vallekilde højskole. Mens vi her en af mødedagene sad om aftensbordet, bragte jeg sagen på bane; men ingen af de tilstedeværende vidste synderlig besked om den. Det blev da bestemt at drage spørgsmålet frem under et „frit samvær“, som påtænktes afholdt oppe i skolestuerne senere på aftenen.

Triers gode ven pastor Fr. Jungersen bragte så her sagen på bane og spurgte sluttelig ud mod de forsamlede, om der dog ikke til stede var en eller anden, som kunde give ordentlig besked.

Da rejste Bennike sig og gav en fremstilling af sagen, således som han selv nys havde hørt den fremsat af Ullmann. Hele Bennikes optræden bar dog tyde-

lige spor af, at han selv endnu på mange punkter var usikker og famlede sig frem. Udbyttet af aftenens forhandling var derfor meget beskedent.

Jeg tror, denne Bennikes første optræden som frembærer af Henry Georges tanker gav ham blod på tanden og lyst til at fortsætte; men først rustede han sig nu til den forestående opgave ved at fordybe sig i Henry Georges værker. Kun et enkelt var endnu den gang oversat på dansk; men den omstændighed voldte ham ingen vanskelighed; han læste jo omtrent engelsk med samme lethed, som han læste dansk.

Fra forskellig side bad man ham nu komme ud at holde foredrag om sagen; han kom således i disse år en del omkring i dette ærende; men det tabte sig efterhånden igen. Ofte blev hans foredrag nemlig efterfulgt af forhandling, og da kunde det i disse første år ofte gå hedt til, og den stilfærdige mand savnede i en sådan diskution den hurtighed i opfattelsen og den slagfærdighed, der så ofte bringer sejren hjem.

Efterhånden ændrede han arbejdsmåden og blev skribent. Pennen faldt ham som sagt let og villigt i hånd, og mange blev de stykker, han gennem dagblade eller anden steds fik udsendt.

Men skolestuen måtte dog også her blive hans vigtigste arbejdsplads. Nåde han i „jordbeskrivelse“ til Amerika, søgte han meget snart Henry George op, og det kunde da vare en god stund, inden han derfra gik til „det næste på dagsordenen“.

I elevflokken gik det naturligvis som alle andre steder, hvor de ny tanker kom frem: de delte tilhørerne i to stærkt modsatte, stridende lejre: Modsætningen kunde undertiden blive så skarp, at jeg som skolens forstander kunde ængstes for, om kammeratskabet og fællesfølelsen kunde tåle det.

Stundom drøftede jeg dette med Bennike; men vor opfattelse heraf viste sig at være en del forskellig.

Jeg mente, at den ydre orden og måde, det borgerlige samfundsliv, skulde indrettes efter, den form, hvorunder det skulde leves, henhørte til det, vi kalder politik og havde som sådan egentlig ikke hjemme på den danske højskole. Det gjaldt ikke om at gøre vore elever til partigængere, endnu mindre til partifæller ja måske politiske eftersnakkere. Den slags fik vi desværre let alt for mange af. Vi skulde som ungdommens vejledere kun søge at berede de unge hjerter til at *kende* og *vill*e det gode og det rette. Her gjaldt det om at nå ind til *viljen*. Var denne blot vakt og rettet mod det retfærdige og det gode også i det borgerlige samfunds liv, da havde vi nået vort mål, og det blev da de unges egen sag selv at finde frem til det parti, hvor de syntes, dette blev hævdet.

Heroverfor hævdede Bennike, at Henry Georges tanker om ordningen af det borgerlige samfund ikke var politik; det var simpelthen den ordening, Gud havde givet sin ypperste skabning, mennesket at leve under, og når da han (B.) talte om den ting, var dette så langt som muligt fra politik; det var kun en påvisning af de livets store grundlove, som Gud havde givet os. Og — som han en gang ved en sådan lejlighed ytrede: „Den sag må jeg i skolen have lov til at tale om og arbejde for; thi den er for mig bleven et kabinets-spørgsmål; med denne frihed i min virksomhed står og falder jeg som lærer ved Vallekilde folkehøjskole“.

Selvfølgelig fik Bennike lov til at fortsætte sit skolearbejde for den sag, han tillagde så uendelig stor værdi.

Hvem af os der — skolemæssig — havde ret i vor betragtning kan og vil der vel sagtens stadig være delte meninger om.

— Valdemar Bennike var to gange gift. Første gang med Dagmar Pedersen fra Mors. Hende lærte han at kende under et lærermøde på Testrup højskole i eftersommeren 1879. Bennike, der under påvirkning af dårlig luft i værelset havde tilbøjelighed til at besvime, søgte gjerne sin plads om muligt ved et åbent vindue. Således også her i Testrup. Han lagde da mærke til, at samme plads eftertragtedes af en ung kvinde. Dette gav den første anledning til et bekendtskab, der senere førte til et lykkeligt men kortvarigt ægteskab.

I oktbr. 1880 stod brylluppet i Vallekilde mellem „Dagmar og Valdemar“. Dette mærkelige navnepar gav Ludvig Schrøder anledning til at forme en bryllupssang, der skulde drage til minde middelalderens „dronning Dagmar og kong Valdemar“.

Ved bryllupsbordet holdt Trier en bevæget men meget alvorlig tale til Bennike. Han pegede først på tidens hæsblesende jag efter de faste levebrød. Selv om disse var små og virksomheden utilfredsstillende, så ofrede de fleste mennesker gladelig kald og arbejds glæde for at få fat på et sådant. Glædeligt og opmuntrende var det derfor at se, at der dog også var mennesker, der som Bennike og Dagmar turde følge kaldet og livstrangen, selv når den førte dem ind i en gerning som højskolens, der i højeste grad var uden økonomisk sikkerhed for fremtiden. Dette vovedes vel kun af dem, der havde tro til den Gud, der ikke glemmer sine børn.

Trier sluttede med en varm tak til de to, der ikke var bange for at forlade den sikre båd og træde ud på de gyngende bølger, hvorfra der nok undertiden kan komme til at lyde et „Herre frels os, vi forgå —!“ men hvor vi dog også på underfuld måde kunde op-

leve, at se Herren strække hånden ud mod sin ven og holde ham oppe.

Denne tale gjorde et meget stærkt indtryk på mig, som netop i de samme dage stod i begreb med at gøre de første skridt på højskolelærerens den gang så gyngende og økonomisk usikre fremtidsvej.

Som allerede nævnt, blev Bennikes ægteskab kun

Trine og Valdemar Bennike.

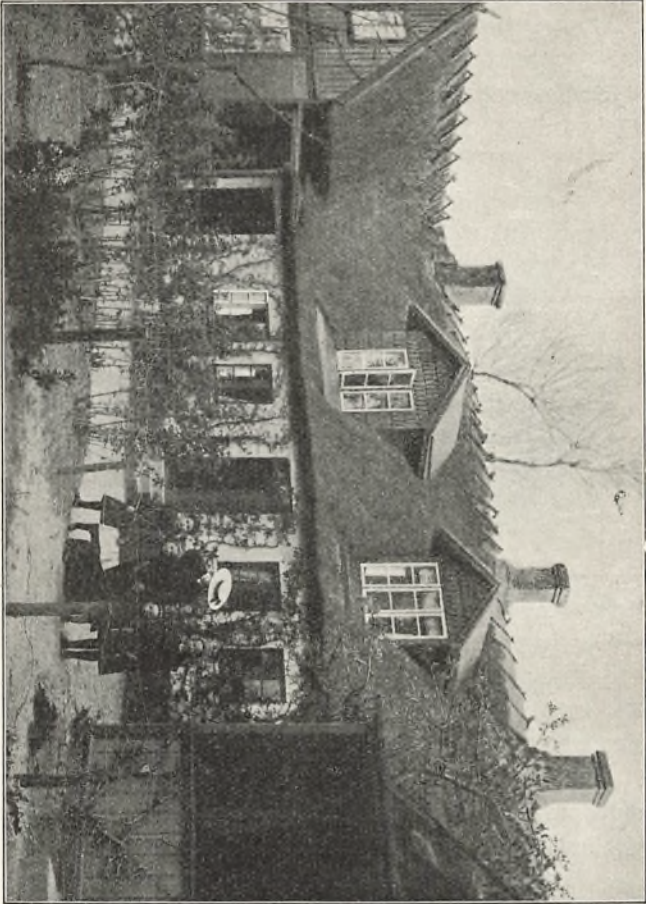
kort. Næste eftersommer fødtes der ægteparret en søn, men sønnens fødsel kostede moderen livet.

I en årrække hensad Bennike nu som enkemand, ivrig optaget af sønnens opdragelse. Men den 3. aug. 1890 indgik han nyt ægteskab. Denne gang med Trine Kjær fra Bornholm. Hun havde en sommer været elev på skolen og derfra stammede det første bekendtskab.

Med sin anden hustru fik han lov at henleve en hel menneskealder; og vilde man rigtig lære Bennike at kende, så skulde man se ham her på „Solbakken“ i

hans hjem ved hans hustrus side og midt iblandt hans talrige børneflokk. Da kunde glæden lyse ham ud af øjnene, mens samtalen skiftede mellem alvor og gam-

Valdemar Bennikes hjem „Søbakken“.

men. Her kunde han midt i al sin daglige travlhed finde den hvile og det „hellested“, som vi mennesker så dårligt kan undvære.

I det offentlige politiske eller kommunale liv tog

Bennike kun såre liden del. Det interesserede ham ikke; men ivrig deltagelse i menighedslivet, således som

Familien Bennike.

det formede sig i valgmenigheden her, det var rigtig efter Bennikes sind. Ja det var ham som en livsens fest. Aldrig savnede man ham i menighedens forsamling; søndag efter søndag fandt man ham siddende på

hans bestemte plads i Korskirken, ligesom han også ved de månedlige menighedsmøder var blandt dem, der ydede de fleste og bedste bidrag til, at disse skattede sammenkomster kunde få et godt forløb og give rigt udbytte.

At den gamle friskolelærer var en fuldtro ven af Vallekilde friskole er vel nærmest en selvfølge. Her gik alle hans syv børn deres skoletid til ende. Selv var han altid rede til i en snæver vending at tage timer dér, vederlagsfri timer, blot skolen tonede rent flag som den, der satte „livet“ som sit mål. Så man Bennike færdes i friskolekredsen, kunde man nok komme til at mindes det gamle ord om den, der *ikke* havde glemt sin „første kærlighed“.

I de senere år led Bennike meget af dårlig fordøjelse med sår i maven. Utrolig stor var den viljekraft dette energiske menneske kunde sætte ind på at holde sygdommen i ave. Den strængeste diæt ja sulteperioder underkastede han sig, når dette var påkrævet, uden at det tilsyneladende standsede ham i hans jærn flid; endnu på hans sidste sygeleje syslede han med både pen og bog, så længe hans hånd kunde løfte dem.

Sommeren ud (1923) holdt han arbejdet på skolen gående. Da „otte dage på højskole“ tog fat først i august måned, bad jeg ham en dag om dog at skåne sig lidt; men skønt han betrode mig, at han den samme dags morgen, mens han stod op for at gå ned på skolen til sit foredrag, var falden i en længere besvimelse af mathed, så var der dog ikke tale om at give køb. Kursuset gik til ende, og Bennike udførte til punkt og prikke sin del derved. Men da han den sidste dag forlod skolen for at gå hjem, stod den travle mand et øjeblik ganske stille, lod blikket langsomt glide hen over de kendte omgivelser, hvorpå han til en af de tilstedeværende ytrede, at nu gik han hjem for aldrig

mere at komme igen, han havde set skolen for sidste gang.

Det slog til. Bennike kom ikke mere op af sængen, og den 26. august 1923 sov han ind til freden og hvilen efter den lange og flittige arbejdsdag.

En uge senere førtes hans kiste til valgmenighedens kirkegård, hvor graven var kastet ved siden af hans første hustrus.

Vi er i Vallekilde bleven en god mand fattigere.

Ære være hans minde!

Tale over Bennike.

Gørnnes kun — se det er sagen,
 leve med og være vågen,
 leve kort tid eller længe,
 blot vi lyser op i tågen. (Hostrup)

Leve kan vi, virkeligt liv, som døden ikke kan tage. Liv, bevægelse, strømning, vækst — det var Bennikes interesse og glæde. Tidligt oplevede han det, følte den evige livsstrøm gå gennem sit sind, og alle dage blev det det bærende, der gav glæde og satte i arbejde.

Men lige så vist som han elskede alt liv i videste betydning, lige så vist var for ham *Guds ordet livets kilde*. Hvorledes han følte det, kan jeg vistnok bedst udtrykke med en af Grundtvigs salmer:

„Herrens røst var over vandet“.
 Herrens røst med ånd og liv,
 Herrens røst og intet andet
 var det store skaber-bliv;
 deraf skinner sol og maane,
 deraf sky og bølger blåne,
 deraf blomstrer mark og eng.

Herrens røst var over vandet,
 da han skabte mand af muld,
 aldrig vorder overdøvet
 efterklngen underfuld;
 klart det toner fra vor tunge,
 når som mennesker vi sjunge:
 „I Guds billed skabtes vi“.

Herrens røst er over vandet,
 Herrens røst i dåbens ord,
 Herrens røst og intet andet
 igenføder liv på jord;
 nytaarslivet af Guds nåde,
 kristenlivet, dåbens gåde,
 salighedens visse pant.

Dette liv, skabt af Gud ved hans almagts og nådes ord, det som han følte, han ejede, det vilde han gerne *tjene*. Tjene det ved at hjælpe *ungdommen* til at få det i eje. Hjælpe til, at dens sind kunde åbne sig for denne livsstrøm, så de kunde

„leve med og være vågne“.

Det var hans *glæde* at *tjene*.

Uselvisk tjenersind det var det, der prægede ham. Hvad han selv vandt, spurgte han lidet om, måske næsten for lidt, når man tager hensyn til, at han jo havde ansvar for andre end sig selv. Men det var alt for ham at tjene livet, i arbejdet fra dag til dag. Der er vel få, af hvem man i den grad kunde lære at være *i det daglige pligtarbejde med glæde* uden egentlig at kræve andet af livet end det; ja jeg tror, jeg kan sige: *han elskede pligtarbejdet fra dag til dag*. Var der noget, de unge havde godt af at lære af ham, var det det.

Alt hvad der var *udslag af liv* og kunde *tjene livet* elskede han, både når det drejede sig om den enkeltes liv og *samfundets liv*. Og på det sidste område, samfundslivets gavn, satte han jo meget af sit arbejde ind. Brændende, ivrig og fordringsløst tjenende arbejdede han for det, som han var overbevist om var den eneste rigtige og naturlige løsning af de store samfundsspørgsmål.

Egentlig var han en vidtspændende ånd; de forhold, han levede under fra ungdommen til døden, lod det måske ikke komme rigtig til sin ret. Men han var egentlig anlagt således.

Men altid kom han *tilbage til livskilden*. Og det vil vi samle os om tilsidst, når vi er samlede om ham for sidste gang her i menigheden, hvor livets kilder springer. Dør vil vi nu foreløbig tage afsked med ham ved sammen med hans kære at sige ham *tak*. Hver for sig og hver ud fra sine oplevelser. Her, hvor livets kilder springer ved døbefond og nadverbord, her vokser *trøsten*, her spirer *håbet*. Lad os sige til os selv:

Og hvad dette år så grønnes,
sikkert modnes vil det næste,
når vi blot har lært i livets
rette grund vor rod at fæste.

Derom er vi ikke i tvivl: han havde lært at fæste rod i livets rette grund, og så vil det modnes næste år, når vinteren er overstået, når vinterstormens lig-sang ender i en påskesalme

til livets pris.

H. Fonnesbeck-Wulff.

Ti år efter.

Der er det, som ikke må glemmes. Vi i vort slægtled må ikke glemme den store krig.

Man vil sige, at det er der ingen fare for. Daglig og ugentlig nævnes den jo i bladene. Men det er der nu alligevel.

En oplevelse kan i årenes løb forandre karakter for vore sind. — Lad mig få lov at tænke på en ulykke. To tog kører ind i hinanden. Det er bulder og brag. De tunge, stærke vogne splintres. Der bliver kun en styg ruindyng af det alt sammen. Mange mennesker sad sorgløse i kupeerne. Nu dræbes nogle, andre lider forfærdeligt mellem ruinerne, og mange er sårede. Det er en oplevelse, der går gennem alles sind som en gru.

Så forløber mange år. De, der var med ved ulykken, kan aldrig glemme det. Nu og da fortæller de derom. Da viser det sig, at der er en mærkelig forskel på, hvordan de forskellige fortæller. Nogle, det er måske ganske få, fortæller, som var de endnu på ulykkesstedet. Enkeltheder får de måske ikke med; men ulykkens gru er over dem. Den har de bevaret. — Andre, det er vist langt flere, fortæller anskueligt om det, som skete. De husker måske mange enkeltheder. Og der er spænding over det alt sammen. En storslået, gribende begivenhed er det, de skildrer. Den er interessant. Men det grufulde er ikke i deres sind

længere. Begivenheden er bleven til noget andet for dem, end den var i oplevelsens øjeblik.

Søren Kierkegaard vilde sige, at de første *erindrer* det, som skete, de sidste *husker* det. De første oplever det skete påny, dets egentlige indhold har de bevaret. De sidste husker det ydre. Det kan være godt nok; men det egentlige er det ikke.

Det er erindringen, der betyder noget for livsindhold og handling. I den forstand er der noget, som ikke må glemmes.

Der er ingen fare for, at krigens mange enkeltheder skal blive glemt; de vil blive husket, foreløbig da, som noget interessant, noget overmåde storslået, den højeste spænding. Mange i vort slægtled og det følgende vil huske dem og fortælle dem. I skolerne vil børn og unge høre og lære derom. Historikerne vil trofast gemme dem i mange og tykke bøger. Men, hvor meget vil der blive erindret?

Der er fare for, at krigens gru skal blive glemt.

Sådan synes det at være gået efter alle tidligere krige. De har *altid*, så længe de varede, bragt mennesker angst og sorg, nød og lidelse og død. De har *ikke* været skønne i oplevelsens øjeblik. Hvor de viste deres virkelige ansigt frem, uden det slør, som afstand og drøm og indbildning og glemsel kan dække og smykke så meget med, dér var det ansigt stygt. De var altid en gru for dem, som lærte dem at kende, og som havde menneskelighed eller kristelighed i behold. Rigtignok må det tilføjes, at noget væsentligt i menneskelighed eller kristelighed ofte var dræbt eller aldrig kommet til udvikling hos mange mennesker, så de ikke havde evne til fuldt at opleve krigens gru. Og det må ikke overses, at tanken om, at krigen førtes for fædrelandets forsvar og urettens bekæmpelse — værdifulde tanker altså — har fyldt sådan i menneskers

bevidsthed, at stygheden i krigens ansigt i nogen måde blev tilhyllet deraf. Man fik knap lejlighed til at se med klare øjne på krigen, som den var. Endda er jeg sikker på, at for de allerfleste var krigen i oplevelsens stund noget forfærdeligt.

Men når de var forbi, glemtes det grufulde. Man huskede dem nok, og nogle erindrede dem, gennemlevede dem igen og igen; men det var de færreste. For de fleste blev det til noget overstået, som var godt at fortælle om. Det blev det interessante. Og det blev spændende at høre om for dem, som ikke var med, og for næste slægtled. Gruen, det virkelige indhold, blev glemt.

Og man gemte og berettede det kønne, modige, opofrende, som mennesker også dér lagde for dagen. De fik jo ofte lejlighed til at lægge det for dagen dér på iøjnefaldende måde. Og det var nok værd at gemme til senere slægter. Men skæbnesvangert er det, at det blev til det hele eller det væsentlige, der blev gemt. Skæbnesvangert er det, at man ikke formåede at gemme krigens gru. Krigen blev forherliget derved, den blev forvansket for mennesker.

Dette er et grunddrag, som er gået igennem historieundervisningen, i hvert fald i børneskolen, indtil nu. Man kan nok kalde det et grunddrag, da historien jo for en stor del er bleven behandlet som krigshistorie. Krigens heltebedrifter er bleven skildret. Den er bleven eventyret, det spændende, og ofte er den sunket ned til at blive det interessante. Krigen — ak, det interessante! Dens gru har få haft sans for og måske evne til at skildre, så der under skildringen gik gru gennem børns og unges sind.

Det er ikke meningen, at krigen skal ligge som en tyngsel over os af den art, der stjæler vor frimodighed og livsdygtighed. Der kunde i krigsårene, da det var

så vanskeligt at fatte håb for menneskehedens fællesliv, nok være fare for, at det skulde gå sådan. Og det kan ikke være andet, end at de krigsførende lande rummer mange mennesker, for hvem alt således er blevet håbløst og mørkt, og som man fremfor alt må ønske frimodighed og kraft til at ryste den dræbende tyngsel af og kår, så det bliver muligt.

Det kan være godt at glemme det tunge. Men vi i vort slægtled må alligevel ikke glemme den store krigs gru.

Har vi noget at erindre?

Enhver må svare for sig; men sikkert er det, at der ikke var mangel på det, som kan erindres.

Det er i disse dage 10 år, siden krigen brød ud. Mange må spørge: Er det virkelig ikke længere siden? For hvor er der gået meget gennem sindet i de 10 år. Og igen må man spørge: Er det virkelig så længe siden? Det synes endnu så nær.

Hvad vi herhjemme hver for sig oplevede i augustdagene er ydre set kun lidt, for andre end os selv måske ingen ting. Jeg vil i hvert fald ikke vove at prøve på at delagtiggøre andre i mit ved hjælp af papir og blæk, måske heller ikke ved talte ord. Men det er min erindring værd. Og det vilde være på een vis ligesom det at svigte og svige, på en anden vis letsindigt, om jeg glemte det. Kun det ene vil jeg gerne nævne, at jeg i de dage hos et menneske, som nu ligger under mulde, har set *menneskelighedens* dybe modsigelse imod krigen.

Lad os ikke handle svigefuldt eller letsindigt ved at glemme o: gå uden om den tyngsel, som det er at erindre, hvad vi har oplevet eller set i disse dage for 10 år siden.

Og så fulgte de 4 år. De fleste af os blev sløvede. Det er vist ikke egentlig lysteligt at tænke på os selv

og vort folks liv i de år. Og dog kan vel ingen, ikke en eneste være gået fri for dybe indtryk af gru over det, som skete nogle snese mil der sønderude, og af tyngsel ved tanken om hjemmenes savn og angst og sorg, den umålelige byrde. Alt sådant kan erindres i trofaste sind. Og af alt dette er det muligt fremdeles at modtage stærke indtryk, gennem hvad der er skrevet ned, og ad andre veje.

Det synes mig noget strengt; men det er vist gavnligt her at indføje et enkelt lille træk fra den store krig. Det stod for nylig gengivet i et stedligt blad.

Hos en af de faldne nordslesvigske soldater fandt man efterfølgende brudstykke af et brev:

„Det var en aften efter indtagelsen af en belgisk by. Befolkningen havde fra husene skudt på soldaterne; der blev sagt, at det skulde hævnnes. Jeg fik ordre til at gå ind i et hus og skyde alle dér ned af officeren. Og jeg adlød. Vi var vænnet til blindt at adlyde enhver befaling, så det gik ganske mekanisk.

Jeg gik ind i huset, rede til at skyde enhver, jeg måtte træffe på. Men jeg så ikke nogen, før jeg kom til en dør, der førte ind til et lille rum. Der sad familien: en yngre mand, som holdt sin hustru i hånden, to unge, vakre mennesker. Ved siden sad en gammel, gråhåret mand, og en lille pige stod og lænede sig ind til faderens knæ og trykkede sig ind til ham. Mine tanker gik til nordslesvig, til en gammel mand, til en ung hustru og hendes, vor lille søde pige.

Men jeg var soldat, de strenge kommandoord lød endnu i mine øren. Jeg rev mig ud af mine drømme, lagde geværet til kinden og . . .

Da faldt den gamle mand på knæ foran mig, og medens tårerne strømmede ned over hans kinder, råbte han med dirrende stemme på dårligt Tysk:

„Soldat, jeg besværger dig ved din faders minde, dræb mig, men skån disse kære; vi har intet gjort.“

Mit gevær sank, og jeg tøvede atter. I samme øjeblik hørte jeg en stemme bag mig: „Gør deres pligt, eller . . . .“

Jeg vendte mig om og så en pistol rettet mod mig. Og jeg gjorde min „pligt“, om end med skælvende hænder. Jeg skød først den gamle, så manden og hans hustru.

Da hørtes et skrig, et sådant skrig, som jeg har hørt engang før, engang, da min egen lille pige troede, at en mand havde i sinde at gøre ondt mod hendes far. Men den gang var det spøg.

Og skulde jeg nogen sinde glemme dette skrig af angst og rædsel fra det stakkels barn, som jeg havde berøvet far og mor, så er der noget andet, jeg aldrig glemmer, så længe jeg lever. Noget, jeg vil komme til at se for mig dag og nat, om også mine øjne blev blinde. Jeg hørte atter den samme kolde, befalende stemme bag ved mig, og jeg vidste, hvad det betød.

O, hvor jeg lider hver gang jeg tænker på dette oprin, som fulgte. Jeg ser for mig et par store, forskræmte og bedende barneøjne, der så på mig som en lille engel, idet hun afværgende holdt sine nøgne arme op mod den dødbringende geværmunding.

Alt sortnede for mig. Var det djævelen selv, som fik mig til at rette geværet mod det lille barnebryst? Jeg kunde i dette øjeblik ikke få klaret for mig det afskyelige i denne mit livs usleste handling. Jeg husker kun, at den tanke fløj gennem mit hoved: skyder du ikke, bliver du selv skudt, uden at barnet derved bliver reddet — og skuddet gik af.

Men den lille krop, som sank ned foran mig, og øjnene, disse milde, uskyldige, søde barneøjne, som endnu i døden så op på mig, som om de vilde sige:

„Hvor kunde du! hvorledes skulde jeg nogen sinde glemme det syn“.

I denne beretning kan der spores nogen refleksion; men virkeligheden bag den er klar nok.

Der er nok at erindre, og der er mulighed nok for at få indtryk af, hvad krigen var.

Men spørger man: bevarer mennesker så disse indtryk, og lader de sig bestemme deraf — da frygter jeg, at der ofte må svares nej. Og heri er der noget, som er så strengt, ja, til at forfærdes over. Glemmer mennesker da virkelig så hurtigt?

Der er gået knap 6 år hen, siden den egentlige store krig standsede og fredsforhandlingerne blev begyndt. Var der dog ikke i de dage een tanke, der gik gennem næsten alles sind: dette skal ikke ske igen. Nu vil freden blive sluttet, og der vil blive oprettet en tingenes orden, og der vil blive begyndt en udvikling, som vil betrygge en verdensfred. — Det var jo Wilson, der havde givet udtryk for en idealisme og uselvskhed, som utvivlsomt greb alle os, der udgjorde folkenes brede lag, ja, i alle lande. Det blev et levende håb i os. Vi troede det; for vi måtte tro det.

Verdensforholdene var imidlertid for udviklede, det vidste vi ikke rigtig. Verdens store var Wilson for mægtige. Freden blev den første store skuffelse. Men der var vågnet et stort håb. Bør et sådant håb dø, fordi det lider store skuffelser og dets virkeliggørelse skubbes fjernt, fjernt bort? Kan det dø?

Jeg vil bekende, at her er det, at frygt ofte griber mig. Det synes, som det håb er død for de fleste eller dog lagt hen mellem det, som man ikke beskæftiger sig med og måske aldrig mere tager frem.

Måske er det bleven dræbt under skuffelserne siden. Så kan der være mulighed for at rejse det påny.

— Eller det er blevet ligegyldigt for mange: hvorfor beskæftige sig med sligt? Da må det have en forbindelse med, at mennesker forfærdende hurtigt glemmer. De må jo have glemt det, som gjorde det så fornødent at håbe noget så stort og vanskeligt. De må have glemt den forudsætning, som gav håbet dets indre kraft. De har ikke bevaret krigens gru i deres sind. — Eller mennesker ønsker en ny krig. De føler deres land forurettet og vil ikke gå fredens måske langsomme vej til den retfærdighed, de tilstræber. De prædiker had, et stort folk vil de fylde med had, og krig er deres håb. — Eller mennesker, i vort land også nogle, taler og arbejder uden at ønske krig for politiske og statslige forandringer, som indeholder uret og krænkelse og derfor bærer i sig tilskyndelse til krig. Jeg tænker i første linie på dem, som vilde og vil have vor grænse længere mod syd. — Om begge disse grupper af mennesker gælder, at der er meget, som de aldrig har lært, og det er skæbnesvangert for dem som for verden. Men mon de ikke også allerede har glemt adskilligt?

Alt sådant, så forskelligt det monne være, er det smerteligt at iagttage. Er det da sandt, at mennesker glemmer så let både deres gru og deres håb?

Imidlertid, det håb om fred på jorden skal ikke dø. Det skal tværtimod vokse i kraft, og det skal blive stadig flere menneskers eje. Den fred, som håbet gælder, betyder ikke blot det store, at krigens forfærdelighed ikke skal gentages; men den betyder tillige al virksomheds, dygtigheds og godheds vækst. Der skal gøres et arbejde, for at det håb kan vokse, og for det arbejdes skyld må vi i vort slægtled ikke glemme den store krig. Den bør danne den hårde virkelighedsbaggrund for vor stræben. Og sandelig, der ligger en tilskyndelse i erindringen om den.

Håbet er jo endnu så svagt underbygget af tingenes tilstand og de kræfter, som råder i verden. Krigstruslen er der fremdeles, og den er stor. Fredsslutningen blev ikke et virkeligt grundlag for fred, heller ikke siden er dette grundlag nået; men igen i disse Londonkonferencens dage håber vi, at de, der nu står for styret, skal komme det nærmere. — I Europa er der fremdeles mange og vanskelige spørgsmål. Der er modsætningsforhold, som er uløselige, med mindre mennesker bøjer sig mod hverandre. Der er grænse-spørgsmålene, de filtrede økonomiske forhold, der er de stadig truende rustninger. I de fremmede verdensdele er der mange uløste vanskeligheder. Og skulde alt dette, og hvad nyt der kommer til, munde ud i en stor krig, ved vi, at den bliver grusommere end den, vi har oplevet nu.

Meget blev uløst, meget blev vrangt; men noget blev dog også nået ved fredsslutningen.

Grænserne i Europa blev adskilligt bedre, vor blev langt bedre, end den var før. Men alle ved, at det er umuligt at drage landegrænser, som ikke kommer til at skille mennesker fra det folk, som de hører til ved afstamning, sprog og kultur. — Ud fra vort håb vil vi arbejde på fred. Så er der her et område, hvor vi må sætte ind og styrke det, som er nået, ved at arbejde for retfærdighed og frihed i grænselandene. Alle, som har håbet, må skærpe deres sans her, og de må arbejde for at vække den i deres kreds og dermed i deres folk, for at hver stat må nå til at behandle sine borgere af et fremmed folk retfærdigt og frit.

Folkenes selvbestemmelsesret, givet til kende gennem en fri afstemning, må vi ubetinget respektere, og vi må ikke prøve at rokke derved ud fra tanker om, hvor grænser tidligere har gået. Det kan gøre ondt at bøje sig derfor; men det bør gøre mere ondt at und-

lade at bøje sig derfor. Den forståelse trænger hårdt til at styrkes i vort folk. Mange lader sig for let bringe til vaklen heri. Vi skal styrke vor grænse ved at arbejde for fred omkring den, fred om den i vort folk og fred om den i egnen, hvor den går.

Og ved fredslutningen blev nået, at folkenes forbund dannedes. Der er der igen et tilknytningspunkt for vort håb, og der er der igen noget at styrke og underbygge.

Vi ved, at det blev ikke, hvad Wilson tænkte. Vi ved, at det er noget meget svagt, hvis evneløshed og opløsning mange spår. Skal det blive stærkt, må det underbygges af en kærlighed omkring i folkene. Vi må søge oplysning om det, vi må have håb for det, selvom det skal være som håb imod håb. Vi må tro på det, vi må søge at bringe flere det håb sammen med det livssyn, som alene kan bære et sådant håb, sansen for og længslen efter retfærdighed.

Et lille folk har også sin plads her. Ingen véd, hvad indflydelse det kan få, hvis det formår at sende fremragende og ædle mænd til denne folkenes rigsdag. Vi har lov at håbe, at den skal engang nå til mere end det store at hindre krige; den skal nå til at skifte ret og vise folkene vej til nye opgaver og nye mål. —

Det står for mig, at *højskolen* må have sin glæde i her at gøre en gerning i den kommende tid.

Den vil gerne hjælpe de unge til at forstå sig selv. Det søger den at nå ved i rigere grad at åbne deres øjne og sans for det menneskelige, for at de dog må møde det på deres vej. Den er forvisset om, at så vil de også komme til at sætte menneskelivet, deres eget og andres, højt. Som middel til den gerning bruger den jo især historieundervisningen.

Højskolens arbejdere må prøve på stadig at udbyde deres forståelse og tilegnelse af det menneskelige.

De må søge indsigt i dets kår netop nu, i, hvor det især vil sætte ind, og hvor det har sine fjender. Jeg forstår ikke bedre, end at menneskelighed overalt, hvor den nu rører sig, må sætte ind som en længsel imod og et arbejde for verdensfred. Dette *må* være et væsentlig træk i det menneskelige på baggrund af den katastrofe, som menneskeheden har været i. Mon højskolen forstår sin tid, hvis den ikke klart lever i dette og sætter ind på at tjene, vække, styrke, opmuntre dette menneskelige: vi vil fred med alt det, som fred alene kan bygge på?

Det vil være at stille sig i det menneskeliges tjeneste, om højskolen formår ud af personlig grebethed at vække og styrke håbet om verdensfred hos de unge, så de ser idealet, som det er, og at kalde på den retfærdighedssans, som vover at vende blikket ud imod de store forhold. Men da vil det også være at stille sig i det menneskeliges tjeneste, om nogen formår at vidne om krigens gru, det menneskeliges fjende. Lad dette dobbeltsidige være med i højskolens historieundervisning i den kommende tid.

Højskolen har vist aldrig været tilbøjelig til at skildre historien væsentlig som krigshistorie og er bleven mindre og mindre tilbøjelig dertil. Lad den nu gå foran i at få også dette gennemgribende med, at krigen er det umenneskelige i ordets dybe betydning. Lad de unge, som nu møder på højskolen, og hvoraf allerede mange ikke har noget stærkt indtryk fra krigens dage, men som vil komme med en spørger efter, hvad det dog i grunden var for noget, lad dem ikke få krigen forvansket eller forfalsket. Lad dem føle dens gru, og lad dem se, hvordan den fremdeles truer. — Lad dem møde retfærds- og fredsidealet i menneskers liv og indsats, at dette er det menneskelige, og at det må vogtes vel i menneskesind og blive stærkt der, for at der kan

i handling udspringe retfærd og fred deraf. Lad det blive klart, at der må en uendelig og stadig vækst af menneskeligheden til verden over i alle menneskers sind, for at det kan nåes; lad hver enkelt gribes af, at han er af de mange, i hvem menneskeligheden må vokse. — Lad der kun blive peget på, hvordan mennesker nu stræber at tjene det menneskelige her, på spørgsmål om afrustning, voldgift, folkenes forbund.

Der er ingen tvivl om, at der heri er en mulighed for at drive højskoleundervisning, så de unge også derigennem vil få øje på det menneskelige, dets højhed og dets fjender. Men den lærer, som skal magte opgaven, må selv være bleven ydmyg under retfærdigheds og freds højhed og være bleven angst for den nød, som dette er i hos enkeltmennesker og i folkenes liv. Han går ikke fri for at erindre krigens gru. —

Fremdeles må det være sandt, at her er der noget, som *den kristne menighed* ikke kan gå udenom.

Højest forskelligt er der jo tænkt om denne sag. Nogle har sagt, at kristendommen nu har vist sin evneløshed, og at dens tid må være omme, siden den ikke kunde hindre verdenskrigen. Andre har sagt, at kristendom aldeles intet har med krig at bestille. De kristne står over for krig og fred aldeles som ikke-kristne.

Ingen af delene kan være rigtig. Ligeså usikkert som det er, om kristendommen ved sin ånd nu kunde have fjernet krigsårsagerne og gjort krig umulig, ligeså lidt kan den kristne menighed kaste et ansvar fra sig, et ansvar over for sin herre og over for livet og dermed over for menneskeheden, som den er sat til at tjene. Som de, der er i verden, deler Jesu tjenere vel ansvar lige med verdens mennesker; men deres ansvar bliver, når de vender sagen indad, alligevel af en egen art, fordi de har fået en anden livslov over sig,

Guds vilje, og har adgang til en anden kraft, Guds kraft i Jesus Kristus. Jeg synes, at vi skal vedkende os dette særlige ansvar. Det er dog et udtryk for den store gave og opgave, som er betroet os.

Det er nok her på kristenlivets område, ligesom det er på menneskelighedens område, at klarheden og forståelsen og tilegnelsen er til enhver tid mangelfuld. Der er meget af det, som med den hellige skrifs ord kaldes mørke og død, i menighedens liv og livsopfattelse. Store områder er ikke bleven gennemlyst af Guds ånd, i de og de livsforhold har Guds ånd ikke fået os delagtiggjort i livet fra Guds verden. For mig står det sådan, at ind under denne dom falder den kristne menigheds stilling til krigen. Der er her et stykke mørke og død.

Hvor skæbnesvangert det gennem tiderne har været og nu er at slæbe om med noget sådant, kan vi slet ikke udmåle. Kun det er sikkert, at det er skæbnesvangert.

Man siger, at livet med Gud i Jesus Kristus er noget inden i et menneske. Og det er så rigtigt. Man siger derfor også, at et menneske kan midt i krigen bevares som Guds barn, og jeg må tro, at det er rigtigt, hvor svært det end er. Men dermed er egentlig intet sagt om selve spørgsmålet: den troende og krigen. — Gud vil, at livet med og fra ham skal være mere end noget usynligt inden i os. Det skal efter hans vilje give sig klart og kraftigt til kende i handling og færd i det jordiske. Det skal gennemtrænge alt, ikke blot enkeltmenneskets gerning og enkeltmenneskers indbyrdes forhold. Alt for meget er vi forsigtigt bleven stående ved det. Men også de største og mest gennemgribende jordiske forhold skal det gennemtrænge, ja, det skal gennemtrænge staternes liv og handlinger. I det store fuldt så vel som i det små skal Gud herske

og Guds ånd råde, og i det store fuldt så vel som i det små kan Guds vilje brydes til usigeligt fordærv.

Hvad vil da Gud?

Vorherre Jesus har sagt: du skal elske din næste som dig selv. Kristenfolk er bleven grebet af, at det er sandt. Det er at leve. Gud vil give os at leve det liv. Men disse Vorherres ord, dette Guds riges liv har den kristne menighed kun sjældent vovet at give anvendelse på de store forhold. Skyldes det mangel på oplysning fra Gud, skyldes det mangel på tro?

Den store krig kom, og den var på iøjnefaldende måde et forfærdende brud på det, som Gud vil, at kærlighed og tjeneste skal råde mellem mennesker. Nu er det 10 år siden. Det vilde ikke være rigtigt, om den kristne menighed lod det minde gå uanset hen. At det skete, betød, at der blev ført et dødshug mod det liv, som er dens. Men det betød også, at den som medansvarlig har et brud på Guds vilje at erindre og lære af.

Nu er næsten 6 år gået hen, siden de store krigshandlinger ophørte. Når der fremdeles prædikes had, når der fremdeles tænkes på uret, når selvskhed fremdeles er det stærkeste i vore sind, og denne Guds livs fjende er jo dog i enfoldighed grunddriften, hvoraf krig udspringer, da er det et vidnesbyrd om, at der skal andet til at forandre menneskesind end en krig, og da er der fremdeles grund til at føle sorg og smerte. Det er der for alle, som har set Guds kærlighed og forstået, hvilken verden den vil bygge op. Det er vor kristelige skyldighed at tage det på os på grund af vor egen synd og så for verdens skyld. Kun på det grundlag får vi mulighed for at gå videre til det, som Gud vil ved os.

Så skal forøvrigt den kristne menighed, til trods for at meget peger mod nye krige, både til trods for

og fordi det er sådan, gå videre og blive ved at sige: Dette må ikke ske igen. Kærlighed og tjenersind må ikke krænkes således mere. — Derfor må den se mildt til og glædes over og af al sin forstand støtte de forbedringer, som menneskelig retssans og klogskab får gennemført. Men den ved dog godt, og mon egentlig ikke alle véd det, at stridsspørgsmålene løses ikke, og det, som den må stræbe imod, nåes ikke, før rette snoren for folkeslagenes handlinger bliver: hvad du vil, at andre skal gøre mod dig, det skal du også gøre imod dem og du skal elske din næste som dig selv. — Det skal da den kristne menighed forkynde: du skal elske din næste som dig selv. Herrens ord skal stå fast, og staternes handlinger som enkeltmenneskers liv skal bestemmes deraf. Dristigt skal den forkynde dette.

Når det da vil lyde med tusinde røster med sorg eller med hån: det er umuligt, det er latterligt at tænke på sligt, så skal den igen i alle lande forkynde Herrens ord: du skal elske din næste som dig selv. — Den kristne menighed må ikke prædike mindre. Det må den ikke; for den må ikke håbe mindre. Ja, jeg vil sige: den kan ikke håbe mindre. Den må håbe på Guds riges fylde overalt. Det er, at Guds forunderlige liv skal blive alt i alle. Kærligheden, som er liv, skal blive alt, og der skal intet andet være. — Den kan ikke opgive det kristne håb; for da er den med det samme på dødens vej. Og den må ikke forsigtigt gøre det kristne håb fattigt; for da lukker den med det samme sine døre op for døden. Den må ikke forsagt lukke krigens ophør ude fra det kristne håbs område; for da har den givet et stort stykke af dødens rige plads i sig.

Dette dristige håb vil lægge kors på dens skuldre.

Hvis det så, mens århundrederne går, skulde vise

sig, at dens håb beskæmmes, at verden er den for hård, nu vel, så har dens Herre sagt, at hans rige ikke er af denne verden. Så vil dette ikke være dræbende for menigheden, som nogle formoder, ligesom de nu har sagt, at kristendommen har spillet fallit. Så vil Herrens tjenere lide under dette; men selv vil de blive bevaret rigt i hans og Guds riges liv, idet de fastholder det kristne håb i dets rigdom. Derved får de mulighed for at bevare al den stræben og tragten efter livet, som udspringer af det store håb. De skal selv få rigere del i livet, dødsområderne skal blive færre og mindre, og de skal også fremme gudslivet under verdens kår.

Det forekommer mig, at der hidindtil i det hele har været et stort område af død og mørke i den kristne menigheds liv, idet den ikke rigtig har voget at lægge de store jordiske forhold ind under Guds livs lov. Dens håb er bleven stækket, dens mål er gjort for små. Den har ladet synd i det store gå sin gang uden at lide derunder.

Derfor må det være sandt, at den kristne menigheds medlemmer under indtryk af den store krigs gru og af fare for ny krig her har en opgave: at tilegne sig det fyldige kristne håb, at bære vidnesbyrd om det i verden og at handle for dets virkeliggørelse.

Vi må indbyrdes forkynde for hinanden: du skal elske din næste som dig selv. Vi må tage imod Guds nåde og kærlighed i Jesus Kristus, så Guds kærlighed bliver stor for os og vokser i os. Så er det alle de nærmeste og hjemlige forhold, der kalder på os først. Der skal vi bruge den gave af kærlighed, som Gud giver os. Så får vi måske myndighed til at forkynde Herrens ord med kraft i vort eget folk. Og navnlig er der en lille del af vort folk, vore folkefæller omkring grænsen, som altid skal møde det sind og den for-

kyndelse hos os. Er der noget sted, hvor vi må ønske, at Herrens ord idelig og idelig stille og sandt må lyde blandt mennesker, så er det dér — for grænseboernes skyld og for fredens skyld. Og der er gjort dem ret bitter fortræd så mangen gang derved, at kristne har ført strid om deres kår med et sind og med ord, som var langt fra Vorherres Jesu. — Ja, selv det, som ret forstået er helt rigtigt, og som på forskellig måde betegnes som en åndelig kamp i grænseegnene, synes jeg, at der skal tales om og tilskyndes til med varligt sind. Ord, der lyder på kamp, kan snarere blive til fortræd end til hjælp. Ord om fred og kærlighed tiltrænges.

Handler da vort folk, så vi får myndighed dertil, kan vi måske sige det også til andre folk: husk Herrens ord.

Det bliver en opgave for alle enkelte troende at udvide deres kristenlivs område. De må gøre deres indsats, stor eller lille, til, at deres folk kan blive et Guds folk. De må styrke det, som er udtryk for deres Herres vilje, og stå hans livs fjender imod. For mig, hvis indsigt ganske vist er såre begrænset, står det sådan, at de må, lydige mod deres Herre, håbe for og støtte det gode, som fredslutningen bragte. Det gælder folkenes forbund og de mere retfærdige grænser.

Menneskelighed og kristelighed vil mødes i at stræbe mod verdensfred. Men klarest og stærkest er tilskyndelsen på kristelig grund.

Niels Petersen.

Blandt engelske kvækere.

En af den danske kirkes mænd udtalte for nogen tid siden, at det engelske folk næst det jødiske er det mest religiøst sindede folk i verden. — Nu er det vel en vanskelig sag at udtale en begrundet mening om enkeltmenneskers og folks religiøse stilling i forhold til andre; man kan så let komme til at vurdere det religiøse sindelag efter folks ydre måde at være på, og det er altid farligt at bestemme mennesker efter deres ydre væremåde; men selv om jeg ikke turde rangere det engelske folk med hensyn til religiøs optagethed og alvor, saa tør jeg dog nok påstå, at man blandt englændere finder mere ærbødighed og agtelse for det religiøse liv og for kirkens liv, end man vist vil finde andetsteds i Europa. — Jeg nævner til en begyndelse et par små oplevelser, som læserne vel ikke skal lægge for meget ind i; men noget fortæller de dog. Jeg overværede engang et stort politisk møde i Wolwerhampton; 7000 liberale var mødt for at høre deres gamle fører, Mr. Asquith, tale; han lod imidlertid vente noget på sig, og det var da interessant at se den måde, hvorpå den store forsamling tilbragte ventetiden. Mødets leder foreslog, at man skulde synge en salme; man sang den og én til og atter én. Jeg som fremmed sad midt inde i den store skare og undrede mig over, hvad jeg hørte; vel vidste jeg, at den egentlige engelske folkesang er ret mager; men man behøvede

dog ikke at ty til salmerne; det gjorde man nu — og tilsyneladende med helt og glad sind. Der var ingen, som trak på skuldrene, ingen, som smilte i krogene; de var med. Nogen tid efter — det var midt under den hårde og voldsomme kulstrejke — rejste jeg til det typiske kuldistrikt Sydwalet, hvor der på et forholdsvis lille område lever 2—300 000 kulgrubearbejdere; jeg havde fået ordnet det sådan, at jeg kunde bo blandt disse en uges tid for at lære deres livskaar at kende; da jeg kom derud i bjerglandsbyerne, havde arbejderne været ude i strejken i 10 uger; de led megen nød, mange var i bitter hungersnød. Nu måtte man vente, at disse strejkende arbejdere vilde være bitre og haarde, ikke alene mod dem, som de kaldte kapitalisterne, men også mod kirken; det plejer arbejderne at være i andre lande, især under tilsvarende strenge forhold; de plejer uden videre at skære kapitalisterne og kirkens mænd over én kam; de søger i fællesskab at opretholde den bestående uretfærdige tilstand; derfor er hånden knyttet såvel mod kirken som mod pengemagten. — Man kunde vente at se det samme her. Men til min forundring viste forholdene sig ganske anderledes. Det var mærkeligt at se, hvor nær kirken og disse strejkende arbejdere stod hinanden. Jeg var dernede mellem kulgruberne en søndag. Med søndagen kom den bekendte engelske søndagsstilhed; den hidsige agitation, den sydende uro, som havde hersket i de trange kuldale de foregående dage, hørte pludselig op, og en velgørende ro og fred hvilede over landsbyerne. Da søndag eftermiddag kom, tror jeg, at praktisk talt alle voksne mænd gik til kirken eller kirkerne — det engelske kirkesamfund er splittet op i mange kirkeafdelinger; man træffer ofte i de større landsbyer 2 eller flere kirker. Jeg gik denne søndag eftermiddag med en familie hen i en metodistkirke, hvor der sam-

ledes 2—300 ældre og yngre mennesker. Efter en indgangssalme delte forsamlingen sig i små grupper, 10—12 mand sad i rundkreds i hver gruppe; nu tog hver mand sin bibel frem; en af gruppens ældste var leder af den bibellæsning, som begyndte; han bad en af de andre læse et stykke fra et af evangelierne; senere forhandlede man om, hvordan det paagældende læsestykke skulde forstås. Jeg tør nok sige, at man holdt sig meget nøje til bogstaven. Hvad man læste, og hvad man sagde om det læste, kan jeg slet ikke huske. Men det, der gjorde et uforglemmeligt indtryk paa mig, var selve dette: her sidder fattige, strejkende arbejdere og slider sig til forståelse af den gamle bog; det var ikke meget, de fik læst, men hvad betød det; de kunde jo fortsætte næste søndag og næste søndag igen. Og det var ikke en lille særskilt floks liv; det var den måde, hvorpå mange tusinder tilbragte deres søndag. — Man vil i det hele taget snart lære, når man i England ser bag overfladen, at der er et meget nært og inderligt forhold mellem kirken og det jævne folk. Det skyldes nu for det første en bestemt historisk udvikling, som jeg ikke her skal komme ind på; men det skyldes dernæst den engelske kirkes evne til at gøre sig nærværende i det borgerlige liv — uden at man dog med megen føje kan tale om klerikalisme i England. Man vil der kende sig ved, hvad der kan udtrykkes således: Det skal i løsningen af de borgerlige spørgsmål kunne kendes, at England er et kristent land; kristendommens magt skal ogsaa kunne mærkes i den måde, hvorpå sociale og politiske spørgsmål løses; „kirkens røst“ skal ikke alene lyde om søndagen i kirkehusene, nej, den skal ogsaa høres lydeligt, når hverdagens borgerlige spørgsmål står for døren. Man møder denne tankegang, blot man vandrer op ad storbyens gader; man kan da se plakater, hvorpå der

f. eks. staar: „Kirken og nøden i Centraleuropa“, „Kirken og hungersnøden i Rusland“, Kirken og det sociale spørgsmål“; det eller det emne taler den eller den præst om i den eller den kirke. Man mærker, hvorledes kirkens mænd er ude for at komme i forbindelse med mennesker, og man forstår så, at det må ske der, hvor mennesker tumler med hverdagens tit strenge og vanskelige spørgsmål. Kirken må være nærværende, den må ikke gemme sig; den skal ikke nøjes med en passiv stilling, tilfreds med, at mennesker søger den; nej, den må søge dem. — Denne tankegang kom betegnende for engelsk opfattelse meget stærkt frem i pressen foranlediget ved et sammenstød mellem nogle fremtrædende biskopper og daværende statsminister Lloyd George. Hine havde i et åbent brev udtalt sig skarpt imod regeringens styre i Irland; det var umenneskeligt og ukristeligt, og som repræsentanter for flere store kirkesamfund udtalte disse biskopper nu en skarp protest. — Lloyd George gav dem da et svar, hvori han lod de høje gejstlige vide, at politik ikke var deres sag; de kunde højst udtale sig om sådan noget som afholdssagen; men hvis de kom ind på egentlig politiske spørgsmål, skulde de vises tilbage, og så gav Lloyd George bisperne dygtigt over næsen. Jeg tror nok, at de fleste fastlandseuropæere vilde sige om dette Lloyd Georges svar: det var ganske fortræffeligt; det er just, hvad vi tænker, kirken skal holde sin næse udenfor stats- og samfundspolitiske spørgsmål. Det interessante var imidlertid ikke dette svar, men måden, hvorpå offentligheden tog på Lloyd Georges svar; alle blade — lige fra de mest konservative til arbejderpartiets blad — tog afstand fra hans svar: kirken har ikke alene ret, men pligt til at udtale sig om de store samfundsspørgsmål. Går den af hensynsfuldhed eller fejhed udenom, så vil den store skare

også gå udenom kirken. — Jeg nøjes her med at konstatere denne forskel mellem englændere og fastlands-europæeres opfattelse med hensyn til kirkens aktive indgriben i det borgerlige liv; en vurdering af de to synspunkter kan vi måske tage op ad åre; her ønsker jeg kun at understrege, at for så vidt som englændernes tanker om dette spørgsmål ikke munder ud i klerikalismen, d. v. s. i et ønske om stærk ydre magtstilling for kirken, så lader der sig sige overmåde meget til fordel for den engelske opfattelse, men også en del imod, hvorom altså senere. —

Af det foregående vil man forstå, at en ulykke som krigen måtte virke farligt svækkende ind på den engelske kirkes stilling. Thi hvor man nøje har levet sig ind i den tro, at kirken *kan* og *bør* præge det borgerlige liv omkring os, vil den store krig nødvendigvis give farligt bagslag; thi her dokumenteredes det med brutal tydelighed, hvor lidt kirken formåede. Saa kommer kritikken; den kommer især fra de unges lejr og da navnlig fra de mange unge, som var med ude i krigen. „Før krigen var jeg kristen; men jeg er det ikke mere“, var en almindelig udtalelse. Eller jeg tænker på en ung dygtig mand, som kunde sige: Jeg har tit gået mod kirken, når klokkerne klang, og jeg har tit stået udenfor, når orgelets toner lød og har haft lyst til at gå ind; men jeg kunde ikke. Når man spurgte hvorfor, fik man det sædvanlige svar: Fordi kirken var krigens forbundsfælle; rundt omkring i kirkerne lød der søndag efter søndag velsignelse over de våben og den sag, som blev til så uendelig megen jammer; vi er færdige med kirken.

Når de ord lyder fra overfladiske mennesker, kan man måske komme let over dem; men når de udtales af alvorlige mænd, så nødes man til at standse og tænke over dem; man kommer ikke let forbi sådanne ord.

At sådanne ord kan siges, betyder naturligvis ikke, at den religiøse trang er lagt øde i de paagældende mennesker; men det betyder, at disse mennesker, når de vil have deres religiøse trang tilfredsstillet, går ikke til den store statskirke eller til de store organiserede frikirkesamfund, som støttede krigen; men de søger hjælp hos mennesker med anden opfattelse af kristnes stilling til den store ulykke. — Det store spørgsmål bliver da, om der i England findes kristne, som er i stand til at møde dem, som foreløbigt går udenom kirken og maaske også vil vende ryg til kristendommen. Det skal straks nævnes, at det alle dage var den engelske kirkes lykke, at den var i stand til at favne adskilligt videre end fastlandets kirker; der var vel mindre orden og system i ørigets kirke, men mere liv, mindre dogmatik, men mere religiøs kraft. Ogsaa i den nuværende vanskelige stilling er der kristne, som synes at kunne magte opgaven: at samle og inderliggøre og styrke det religiøse liv. Her tænkes nu på de fromme kristne, som går under navn af kvækerne.

Kvækerne har haft deres store banebryder, og kvækermenigheden har en lang og rig historie, som imidlertid ligger udenfor denne artikels plan. Jeg vil derimod gerne prøve at gøre det klart, hvad der er det ejendommelige hos kvækerne, og hvori det ligger, at de bedre end andre synes at kunne møde tidens religiøse vanskeligheder. — Naar man taler med kvækerne eller læser deres skrifter, møder man atter og atter det udtryk „det indre lys.“ Kvækerne tror, at der i hvert menneske er et indre lys, hvadenten der er tale om en kristen eller en hedning, om en velagtet borger midt iblandt os eller en fange i det usleste fængsel. Det indre lys er i dem alle. Hvis man så spurgte, hvad det udtryk: det indre lys, betyder, kunde der

gives forskellige svar derpå. Man kunde sige: Det er en længsel efter samfund med det bedste og kønneste i menneskelivet. Men man kunde ogsaa sige mere end det. De fleste kvækere vilde sige: Det er en bevidst eller ubevidst trang til samfund med Gud. „Hjertet er uroligt, indtil det finder hvile i Gud“, sagde kirkefaderen Augustin; det er, hvad det indre lys betyder. En beslægtet tankegang kan vi se udtrykt i andre fra kvækerne ret forskellige kredse. Når den ejendommelige tysker, dr. Johannes Müller paa Schloss Elmau, taler om den guddommelige kerne i mennesket, eller når Grundtvig taler om det *egentlige* menneske (man må vist derimod næppe bruge Grundtvigs ofte brugte udtryk: Gudsmennesket i os), saa minder det meget om kvækernes tale om det indre lys. Fælles er især en dyb agtelse for og stærk tiltro til det menneskelige; denne tro har intet at gøre med den sentimentale snak om, at alle mennesker er gode; men den lever i den sikre forvisning, at inde bag alt det ringe og grimme hos mennesker er der en guddommelig kerne, et indre lys, som længes efter næring fra livets evig gode kilde. Hvor dette kvækernes grundsyn tilegnes i alvor, bliver det af den største værdi for ens gerning blandt mennesker. — Man får en hjælp og styrke i sit arbejde, som tåler modgang og skuffelser. I denne forbindelse maa jeg have lov at fremdrage en oplevelse, som jeg engang havde i Birmingham. To af mine venner, et par udmærkede unge lærere, som var kvækere, havde påtaget sig den vanskelige opgave én gang om ugen at gå ind til et af Birminghams store fængsler for der inde at tale til en flok unge fanger; disse fik lov til én gang om ugen at komme sammen i fængselskirken, hvor så de to unge lærere skiftevis talte til dem. Nu hændte det engang, at de to lærere spurgte mig, om jeg vilde gå ind til disse fanger for at fortælle

dem noget om danske forhold. Jeg lovede det efter nogen tøven; thi det forekom mig en svær sag at tale til fanger på et for mig fremmed sprog. Jeg husker så levende gangen til fængslet, vandringen gennem den lange, skumle gang, de tunge døre og de svære nøgler og modtagelse hos den gamle, elskværdige fængselspræst inde i et mørkt tårnværelse. Efter nogen ventetid gik vi til fængselskirken, et stort og smudsigt rum. Oppe omkring en urimelig høj prædikestol sad et halvt hundrede unge mænd i deres triste, ensformige dragter. Saa snart præsten og jeg trådte ind, blev der kommanderet ret, og de unge fyre sprang op, mens vi vandrede op ad kirkegulvet; så blev jeg da præsenteret for mine tilhørere og skulde nu tale til dem. Det var meget svært; jeg mindes ikke at have oplevet noget pinagtigere end de øjeblikke, da jeg stavrede op på den høje prædikestol. Der foran mig sad en flok trodsige svende; efter at de en kort stund havde gloet på mig, fæstede mange af dem stædigt øjnene mod jorden, og jeg fik et stærkt indtryk af, at de var kommanderede ind for at skulle høre et foredrag. Ved siderne stod nogle fangevogtere, som skulde efterse, om fangerne var rolige under foredraget. Den hele situation forekom mig så umulig, så jeg havde aller mest lyst til at opgive at tale, og jeg havde allerede i tankerne at fremsige en undskyldning til den gamle præst, fordi jeg havde indladt mig på noget, som jeg ikke kunde magte. Da var det, at kvækernes ord kom mig til hjælp: I hvert menneske er der et indre lys; hvor megen ringhed mennesker end synker ned i, hvor sølle de end bliver, de fordærves dog aldrig i bund og grund; der bliver dog altid i det mindste øjeblikke, da mennesker længes efter befrielse fra alt, hvad der er grimt og ringe, da de længes efter, hvad der er lyst og godt.

Nu faldt det langt lettere at begynde mit foredrag, og da jeg var færdig dermed, havde jeg erfaret en af de lykkeligste skoletimer, jeg nogensinde har oplevet; for det viste sig, at de gerne hørte, hvad der blev fortalt. Nu havde jeg også med flid undgået at give dem indtryk af, at jeg kom for at docere religion eller moral; thi jeg vidste, at dersom jeg prøvede på det, — hvad jeg forøvrigt slet ingen lyst havde til — vilde de straks lukke sig til; jeg fortalte derimod, så godt jeg kunde, om det kønne og muntre liv, der kan røre sig i en dansk ungdoms- og gymnastikforening; det lyttede de efter, og senere rettede de mange, gode spørgsmål til mig, spørgsmål, som påfaldende mindede om, hvad en flok højskolekarle vilde spørge om. Før jeg forlod kirken, udtalte den gamle fængselspræst, at han håbede, at jeg vilde bevare denne oplevelse som et kønt minde. Et fængselsbesøg et kønt minde! Jo, han havde alligevel ret; thi man erfarede mærkelig gribende — nu i øjnenes glimt, i ansigternes smil, i spørgsmålenes varme, hvor rigt, skønt og ukueligt det menneskelige er; det går aldrig helt til grunde; det svarer, når der tales til det, vokser, når man tror på det.

I kvækernes tale om det indre lys ligger først og sidst en dyb tiltro til det menneskelige, agtelse for dets værd og kærlighed til det for dets guddommelige mulighedsers skyld. Af dette deres grundsyn på mennesker bestemmes deres stilling til en række vigtige personlige og folkelige spørgsmål. Her skal kort nævnes nogle af disse spørgsmål. Af deres tro på det indre lys kommer deres levende frihedsforståelse, så jeg må nævne, at jeg har ikke andetsteds i ind- eller udland mødt mennesker, der havde råd til at vise en sådan frihed i små og store forhold. Jeg tænker først på de små og nærmere forhold, hvor det ofte er vanskeligt at vise sit frisind. Mine tanker går hen til kvækernes

højskole, Woodbrooke, ved Birmingham. Denne skole blev i sin tid oprettet af kvækerne og understøttes fremdeles økonomisk af dem. Men skønt det var kvækernesamfundets skole og var tænkt til gavn for dets ungdom, så var forstanderen i mange år ikke kvæker; han var baptist, en af den engelske kirkes fremragende teologer, en genial og herlig ungdomslærer; nogle af hans lærere tilhørte den engelske statskirke, andre den skotske presbyterianske kirke, atter andre var kvækere. Disse mennesker tænkte overmåde forskelligt om politiske, sociale og religiøse spørgsmål; ja i kristelig henseende åbenbares modsætninger indenfor denne lærerkreds større, end modsætningerne nogensinde har vist sig f. eks. indenfor det grundtvigske kirkefolk i Danmark. Alligevel kunde disse lærere arbejde sammen som gode venner ved samme skole. De har nemlig den dybe respekt for personlig frihed og den fordomsfrihed, som tillader andre at tro og tænke anderledes end de selv. Sagt med kvækernes ord: det afgørende er, at det indre lys kommer til at skinne, at mennesket vinder frem til levende samfund med Gud; *hvordan* det sker er i sammenligning dermed af ringe betydning.

Når lærerne — trods de store forskelle — arbejder så godt sammen, skyldes det ikke blot deres foragt for golde, dogmatiske stridigheder og deres levende forståelse af, at hvor friheden skal råde, er en vis taktfølelse, en vis åndelig kultur en nødvendig forudsætning, men endnu mere skyldes det en bestemt vilje til at se en fri skole fra elevens synspunkt. Læreren må ikke ved nogen lejlighed angle efter proselytter; han må forstå, at det vigtigste er, at hver elev finder den livsform, som byder ham de rigeste udviklingsmuligheder.

På Woodbrooke mødes man på det fællesmenneskelige grundlag, og man har der opdaget, at dette grundlag er langt rigere og mere vidtspændende,

end man selv i frisindede kredse herhjemme synes at mene. Denne fordomsfrihed skyldes i ikke ringe grad forholdenes natur, således som de især skabes af en elev-flok, der møder med de forskellige nationale, sociale og religiøse forudsætninger. Woodbrooke blev nemlig ikke — som oprindelig tænkt — en særlig højskole for kvækere; den blev en engelsk „Skole i Soer“, hvor forskellige åndsretninger brydes i ædel kappestrid. Fra udlandet kom der et stigende antal af unge mænd og kvinder; mange af disse opdagede, som dagene gik, med en forunderlig glædesfølelse, hvor rigt det fællesmenneskelige er; men de opdagede måske også først, hvad der virkelig var deres eget og ejendommeligheden i dette.

I 20 år har der været ført højskole på Woodbrooke, og mange af os, som har haft den lykke at sidde på højskolebænke der, vil mindes denne tid som et af de rigeste tidsrum i vort liv; vi mindes det som en lys tid, da der blev længere til Verdens grænser og højere til himlen, mens samtidig menneskeånden fik hjælp og dristighed til at vandre de store afstande. —

Såvel i store som i små forhold har kvækerne vist vilje og evne til at forstå anderledes tænkende; derfor er de i sjælden grad blevet et brobyggerfolk mellem de af krig og had mishandlede nationer og mellem de stridende samfundsklasser. — Under krigen talte de forsoningens ord, og aldrig så snart hørte krigen op, før de iværksatte — få i tal som de var — et storstilet hjælpearbejde blandt hungrende og syge i Centraleuropa og Rusland. Unge mænd drog til Belgien og Nordfrankrig og arbejdede i måneder og år uden nogen løn for at opbygge, hvad andre havde ødelagt; sådan udøvede mange unge kvækere deres værnepligt. I Irland, hvor krigens ødelagte politikere og soldater iværksatte et rædselsherredømme, kom kvækerne efter — genopbyggede huse, plejede sårede, talte og øvede fred, hvor

andre såede vold og uret. De veg ikke tilbage for selv den største menneskelige opgave; de forstod, at åndelig talt er et hvilende samfund et døende samfund, lige så vel som et hvilende menneske er et døende. Åndsliv er strid. Det kan kun leve i kamp for ideer og tro. Ud fra sådanne tanker påtog kvækerne sig svære opgaver, ikke blot for at hjælpe, men også fordi det er dem en åndelig nødvendighed, hvis de folkelig og kristelig skal holdes i live. —

Kvækermenigheden har aldrig været talstærk og bliver det næppe nogensinde; men den har vunden mange hengivne venner; ved deres lyse menneskelighed og dybe sandhed i måden at leve deres trosliv på, har de især vunden mange tvivlere og kirkeligudenforstående. Stundom har der endogså hos disse folk vist sig et bestemt ønske om at høre kvækernes vidnesbyrd, således da det kirkefjendske Ruskin Kollegium i Oxford henvendte sig til en af kvækermenighedens yngre begavede mænd og bad ham blive forstander for skolen med dens halvt hundrede unge arbejdere, som her uddanner sig til at blive den engelske arbejderverdens førere. —

Kommer man med til kvækernes gudstjeneste, vil den ejendommelige form, hvorunder den holdes, vel i begyndelsen gøre det vanskeligt at få større udbytte deraf; mange vil således stærkt føle savnet af sakramenterne, som kvækerne ikke bruger i nogen synlig form; deres angst for det ydre og uåndelige har her været bestemmende, men truer åbenbart med at berøve dem rigdomskilder, som selv de frommeste og redeligste mennesker har den fulde brug for. Derimod vil det glæde mange at se, hvorledes kvækerne anerkender det almindelige præstedømme; der er ikke noget særligt præsteembede i deres menighed; at vejlede andre i de dybeste livsspørgsmål eller vidne for andre derom kan

vanskeligt forenes med et embede, som man som oftest dog kun har en ganske ydre adkomst til. Men han, i hvem det indre lys skinner, i hvem Gud ved sin ånd gør sin gerning, han er præst, og han vidner med den eneste virkelige myndighed. Føler han ikke åndens røst i sin sjæl, så gør han bedst i at tie og bie, til der kaldes på ham. —

Jeg tror nok, at kvækernes gudstjeneste — hvis der skal fås udbytte af den — forudsætter mere udviklede mennesker; i lidet udviklede kredse vilde man næppe kunne leve et menighedsliv på kvækernes måde. Men den sande, naturlige måde, hvorpå vidnesbyrdet lyder blandt dem, drager mange — ikke fordi de vil være kvækere, men fordi de i deres gudsforhold først og sidst ønsker at være af sandhed.

Uffe Grosen.

Niels Hansen Rasmussen.

Født den 27. september 1854 — død den 1. august 1924.

Det var, som mange ved, og som i alt fald alle gamle Vallekilde-elever tænker på med en vis stolthed, her ved Vallekilde højskole, at den svenske gymnastik vistes første gang i Danmark.

For 40 år siden var N. H. Rasmussen lærer i gymnastik for højskolens elever, og han begyndte da et arbejde, der fik en sjælden vidtrækkende betydning. Det er de færreste, der når at se deres arbejde bære saa tydelig frugt, som de mænd — og da i første linie N. H. Rasmussen kunde, når de så tilbage til den første begyndelse over en menneskealder siden. Nu er han død, kort før han nåede „støvets år“, og nogle ord om ham og hans gerning vil da være på sin plads i årsskriftet fra den skole, hvor han først begyndte sin livsgerning. Jeg henviser til Rasmussens eget brev,

Niels Hansen Rasmussen.

han skrev til vor afslutningsfest i marts måned, der formede sig som et slags jubilæum for de forløbne 40 år; han var på grund af sygdom forhindret i at være tilstede ved denne lejlighed, hvor vi, hvad gymnastikken angår, havde lagt et program — og gennemførte det — som for 40 år siden.

I dette brev oplyser Rasmussen om, hvorfor og hvordan han førte den svenske gymnastik her til. —

Det var ikke sunget ved N. H. Rasmussens vugge, at han skulde blive banebryderen for et nyt gymnastiksystem her i landet, at han gennem sit arbejde skulde komme til at bringe glæde og livsmod til tusinder af danske unge.

Hans vugge stod i et gaardmandshjem i Birkende på Fyn, hvor han første gang så lyset den 27. sept. 1854.

1860 flyttede forældrene, Susanne og Rasmus Rasmussen hen i nærheden af Odense, hvor sønnen kom til at gå i kathedralskolen. Derfra tog han 17 år gammel prælimenæksamen; og ovenpå den anstrengelse hvilede han ud ved at gå 170 danske mil rundt i Jylland. Han vilde være polytekniker, og dertil forberedte han sig *praktisk* ved om dagen at stå i smedjen på maskinfabrikken Phoenix i Odense, og *teoretisk* ved at læse om aftenen. — Han blev optaget og nu følger en 4-årig studietid i København, hvor han ved siden af studierne forsøger sig som gymnast i „Københavns skytteforening“.

I sommeren 1876 saa han under et besøg i Vejstrup, at skytterne øvede sig i gymnastik, voltigering (o: spring) i Chr. Hansens gård, og det gik med anderledes liv og humør, end det han var vant til. Det rørte ved noget i ham, så han ikke kunde få det ud af tankerne; kort sagt, han tog på højskole, på Vejstrup vinteren 1876—77.

Hvad han her mødte gav ham helt nyt syn på mange af livets spørgsmål, han mente selv, at hovedudbyttet, han fik gennem foredragene og gymnastikken, kunde udtrykkes sådan: *at man skal leve livet for at tjene andre, så vil man selv blive lykkeligst!* — En lære han nemmede som kun få. Her dæmrede sikkert hos Rasmussen en anelse om, at han måske havde en lignende livsgerning at gøre; men efter skolens slutning rejste han imidlertid til København igen for at blive færdig med studeringerne.

„Københavns skytteforening“ måtte den vinter (1877—78) indstille sin gymnastik på grund af mangel på tilslutning.

Nu besluttede N. H. R. sammen med den senere kendte *H. C. V. Møller* og *Oscar Friis* at rejse sagen påny, og resultatet blev, at der blev dannet „Københavns gymnastikforening“, der hurtig voksede sig stor.

Gennem sit arbejde for gymnastiken kom Rasmussen i forbindelse med en af skyttesagens ivrigste talsmænd, Bygmester *Andreas Bentsen*, der var leder af håndværkerskolen og lærer ved højskolen i Vallekilde, formand for Holbæk Amts skytteforening.

Denne forbindelse blev af stor betydning for gymnastikken, og den førte til et trofast samarbejde mellem de to mænd. Det første praktiske resultat blev, at der 1878 blev holdt et delingsførermøde på Vallekilde højskole, det første af sin slags her i landet.

1880 tager Rasmussen sin ingeniør-eksamen, og han havde oven på den anstrengelse mest lyst til at tage ud til Vallekilde, til vennen A. Bentsen. Men familien var imod det; og som en lydige søn rejste Rasmussen i stedet for til Århus for at søge arbejde i „faget“ der.

De politiske bølger gik højt i landet i disse år, og som god venstremand tog Rasmussen bolig i

„den folkelige forsamlingsbygning“, en rigtig „venstere.“

Han henvendte sig derefter til en grosserer af familiens bekendtskab, som skulde anbefale ham til overingeniøren. I samtalens løb spurgte grosseren bl. a. om, hvor Rasmussen boede, denne nævnte stedet, hvorefter grosseren sagde: „Hm, ja! Det skulde De nu ikke gøre, det betaler sig ikke, og det vil klinge ilde i overingeniørens øren. Vil man frem i verden, skal man afholde sig fra sligt, se at finde sig en kone, der har nogle skillinge, og hvis fader har nogen indflydelse, har man en sådan raket i halen, kan man komme frem i verden!“ — Han fik intet arbejde i Århus! — Nu brød han over tværs og rejste til Vallekilde. Her blev han Andreas Bentsens medhjælper på håndværkerskolen, gik til gymnastik på højskolen under en ung gårdejer, *Peder Madsens* kvikke ledelse, han fulgte Triers foredrag på højskolen, og han befandt sig udmærket i disse omgivelser.

Så mødte han svensk gymnastik, som Ling havde udformet den, og mødte Ling selv i hans skrifter, og det blev vendepunktet i N. H. Rasmussens liv.

I forsommeren 1882 blev der afholdt en to dages gymnastikfest i Stockholm, hvor svensk, norsk og finsk ungdom mødtes og viste hinanden, hvad de kunde.

N. H. R. og A. Bentsen rejste derop, som de eneste danske. Det, de der så, var dem helt nyt og fremmed, de blev grebet så stærkt af denne gymnastik, at de stadig talte derom, og ud fra disse indtryk sagde Bentsen: „Det var en mands kræfter værd at forny gymnastikken i Danmark“; dertil svarede Rasmussen stille: „Måske skulde jeg prøve det“. Han fik fat i læsning om Ling, og lidt efter lidt, ikke på én gang — klaredes det for ham, at han gerne vilde i den lingske gymnastiks tjeneste.

Efter et forgæves forsøg på allerede i sommeren 1882 at få privat undervisning i Stockholm i den lingske gymnastik, lykkedes det ham sommeren 1883 at komme ind som „frivillig“ ved selve det kgl. central-institut i Stockholm i nogle måneder. — Familien rådede ham bestemt fra det, og betragtede ham vist nærmest som en „fortabt søn“; men af sted vilde han — og kom han.

Her satte han sig efter evne ind i den *pædagogiske* gymnastik, og som han selv siger i førstningen var den ikke fri for at kede ham, med den langsomme systematiske fremgangsmåde, men han lærte snart at værdsætte den, og brevene hjem blev mere og mere begejstrede. I et af dem ytrede han ønsket om, at en storm vilde komme og vælte det gamle øvelseshus*) i Vallekilde over ende, så et nyt og bedre kunde blive rejst til den ny gymnastik, han nu vilde komme med. — Huset kom uden stormens hjælp.

Ernst Trier var ved at lytte til Bentsens og Rasmussens lovtaler og ved at læse Rasmussens begejstrede breve om den lingske gymnastik, ved at læse om Ling selv blevet så optaget deraf, at han —, handlingens mand som han var, bestemte sig til at bygge et nyt og værdigt øvelseshus.

Ved et samarbejde mellem den unge *Martin Nyrup* som arkitekt, *Andreas Bentsen* som bygmester og *N. H. Rasmussen* som gymnastikkyndig rådgiver blev så det store øvelseshus rejst. — Det største og bedst udstyrede i sin tid — et særsyn, og endnu må det nævnes i første række mellem de mange, der senere er rejst. — Vi kan vel næppe i vore dage helt forstå, hvor stort Trier handlede ved ikke alene at give den ny gymnastik en enestående sal, — rent økonomisk set

---

*) Det gamle vognskur, som alle gl. Vallekilde-elever kender.

var det mere end stort; men vi kender jo alle udsmykningen; frisen over døren af *Tyr og Fenrisulven*, *Valkyrierne* inde i salen, talende og manende billeder, der skulde tale sit sprørg til de unge. Intet skulde spares, når det gjaldt ungdommen, og dog var Trier den gang som altid en mand, der måtte slås med pengevanskeligheder.

Hvad det betød for den lingske gymnastiks senere skæbne, at det var Trier, der først gav den husly her i landet, kan vel ikke afgøres; men alene dette øvelseshus er et synligt bevis for alle om, at for Trier var — ungdommens sag *alt* — penge og gods intet at regne med.

Den 13. november 1883 nedlagdes grundstenen, ved juletid kom Rasmussen hjem; i juleferien arbejdede en stor flok af håndværkerskolens elever på huset for at få det under tag, og helligtrekongersdag 1884 kunde Rasmussen holde den første gymnastiktime i den ufærdige sal.

Fra nu af øvedes der gymnastik om morgenen før og om aftenen efter håndværkernes arbejdstid, og den 25. februar kunde den egentlige indvielse finde sted. Rygtet om den ny gymnastik — og den enestående sal var gået viden om. 7—800 mennesker var mødt op for at overvære denne indvielse. Mange af gymnastikkens førstemænd var med. Blandt gæsterne var den unge student *K. A. Knudsen* og *Poul la Cour*, begge havde her deres første møde med den gymnastik, hvis talsmænd de senere blev som få. Stedet er ikke her til en indgående omtale af denne betydningsfulde fest*), nok er det at sige at de 56 højskoleelevers opvisning under Rasmussens ledelse tændte gnister i mange sind, så det snart fængede rundt om over hele Danmark.

---

*) For dem, der ønsker mere besked om denne begivenhedsrige dag henvises bl. a. til „fra Vallekilde folkehøjskole“. Nr. 16 — 1909.

Det kunde være fristende at ridse nogle linier op af udviklingen fra denne vinters arbejde i Vallekilde og frem til vore dage; men enhver kan jo for sine øjne se, hvorvidt den lingske gymnastik er nået. I hvert forsamlingshus landet over øves gymnastik, hele vort offentlige skolevæsen op til universitetet er „erobret“, hæren og flåden ligeså. At højskolerne hurtigt var med er vel næsten overflødig at bemærke. Der er om denne begyndelse i Vallekilde anvendt billedet om stenen, der kastes i vandet, og ringene breder sig. Ringene breder sig endnu fra dette „stenkast“!

Rasmussen var endnu ikke færdig i Vallekilde. I sommeren 1884 var han Trier til stor hjælp ved den noget besværlige begyndelse med pigestyrtøjet,*) og samme sommer kom han, mærkeligt nok, til for første gang at vise svenskerne lingsk gymnastik for en svensk højskole.

Hvilan højskoles forstander dr. *Holmström* havde i Vallekilde set den ny gymnastik, nu fik han denne sommer bygget en lignende gymnastiksal, (bygmester var Andreas Bentsen) og ved indvielsen viste N. H. Rasmussen gymnastik med en flok unge håndværker-elever fra Vallekilde.

1885 rejste Rasmussen atter til Stockholm for at gennemgå det fuldstændige to-årige kursus ved centralinstituttet, og derfra vendte han tilbage i 1887 med eksamenstitlen *gymnastikdirektør*. — Han havde tænkt sig en fremtid, som gymnastiklærer ved Vallekilde højskole om vinteren, hvor han vilde uddanne delingsførere, og om sommeren vilde han så tjene penge som sygegymnast ved badesteder o. l. D. v. s. „om vinteren leve for gymnastik og om sommeren af den,“ som han selv siger.

---

*) Se. Fra Vallekilde folkehøjskole nr. 16 — 1909.

Men da han kom tilbage, mente Trier ikke, at Rasmussens plads var i Vallekilde, han måtte hellere tage fat i København. „Det var egentlig med sorg, jeg hørte ham sige dette, for jeg havde haft lykkelige år dér“, — fortæller Rasmussen senere. „Men, lad gå, tænkte jeg; København skal jo erobres. Begyndelsen var heldigt gjort ude i landet; unægtelig måtte det nu gælde at vinde også hovedstaden. Et arbejde i den retning skulde fra 1887 blive mit.“

Så begynder han da i København. 1887 åbner Rasmussen sit „gymnastikinstitut for frivillig gymnastik for mænd“ i en ny gymnastiksal ved *Gregersens* skole på H. C. Ørstedesvej. Rasmussen udstyrede denne sal, som han vilde. *Gregersens* skole bør nævnes som den første børneskole, der lukkede sig op for den lingske gymnastik.

Fra 1889—1897 havde instituttet husly i *Slomans* skole på Jakob Danefærdsvej, hvor Rasmussen ligeledes indrettede en ny sal efter sit hovede.

En ganske kort tid var instituttet til huse i blågård seminariums gymnastiksal, indtil Rasmussen endelig kunde „sætte foden under eget bord“ og i 1898 indviedes det ny, statelige *gymnastikhus på Vodroffsvej 51*, hvor Rasmussen siden har boet.

Allerede inden han kom såvidt, var tilslutningen til hans gymnastik bleven så stor, at der var lejet hjælpe-sale rundt om i byen, og en række medhjælpere, lærere og lærerinder har i årenes løb hjulpet Rasmussen i arbejdet med de mange tusinder af københavnere fra *alle* samfundslag, der har søgt sundhed, livsglæde og styrke i gymnastiksalene.

Selvfølgerlig mødte den ny gymnastik modstand, og Rasmussens liv var ikke blot og bar idyl. Han måtte døje sin part af kampens byrde og hede. Men han fik hurtig en række varmhjertede og ildhuede mænd ved

sin side, og man har egentlig det indtryk, at kampen kun glædede ham. Han var selvskreven formand for det lidt senere dannede „gymnastik selskab“. Han var med i den kommission, der i løbet af en halv snes år udarbejdede „håndbog i gymnastik“ (udk. 1899), der straks blev autoriseret som håndbog i gymnastik ved vort skolevæsen.

En af Rasmussens første elever i København, der senere gjorde et betydningsfuldt arbejde for at få gymnastikken tillæmpet til brug for småbørn, lægen *Frode Sadolin* skrev, da der var gået 25 år efter begyndelsen i Vallekilde:

„Sjældent falder det vel i en mands lod at stå i sin fulde manddomskraft og se ud over et virke, som øves overalt i samfundet, her byggende på skolens og hærens bestemmelser og hist båret frem af frivillighedens ildhu, et arbejde, rodfæstet i videnskab, men ombølget af glæde i nuet, af taknemlig fryd over kræfternes rejsning, over samværrets friskhed, over sjælens solørneflugt op i stofskiftets brand, og så vide med sig selv, at de første tiltag til dette landsomspændende arbejde, de blev gjort inde i ens eget hjerte. En lykkelig lod som få skulde man tro!“

Ja, han virkede med flid, og han så det gro til sin sidste dag, i sandhed en „lykkelig lod“.

Når N. H. Rasmussen kom ind i et arbejde, der lå så helt ved siden af det, man efter hans uddannelse kunde have ventet, — et arbejde til held og lykke for vort land, så er det vel svært at pege på noget bestemt som årsag dertil. Han glemte aldrig, da han som 9 års dreng så, hvor stærkt indtryk meddelelsen om Dannevirkes rømning gjorde på hans forældre. Han hørte i sit hjem kanonernes torden under kampen om Dybbøl i de tunge aprildage 1864; indtryk der for ham som for så mange andre aldrig glemtes.

Det er vel nok hans møde med højskolen, der kalder på *det* i ham, som, da det klares, bliver bestemmende for hans fremtid.

Hans arbejde med gymnastikken ligger i samme plan, har samme mål som højskolemændenes, at give Danmarks ungdom noget at leve *for*.

Han var højskolemand i den forstand, at han følte sig nær knyttet til den grundtvigske livsanskuelse, når det gjaldt kirkeligt, religiøse såvel som nationalt, folkelige spørgsmål.

Derfor blev gymnastik for ham aldrig sport, men et middel til at gøre menneskene bedre, han arbejdede uden brask og bram og store reklamer, og det var ikke nemt for udenforstående at mærke nogen glød eller begejstring i en flygtig samtale, men den *var* der!

Næst gymnastikken, eller bedre jævnsides med, må man nok, uden at sige for meget, hævde, at N. H. Rasmussens kærlighed var viet sønderjyderne og Sønderjylland. Skønt fynbo af fødsel var han hjemme i det sønderjydske land, i Sønderjyllands historiske forhold som få. Her viste han gennem et uhyre omfattende arbejde for de sønderjydske krigsfanger, at han ikke svigtede sine idealer, når det gjaldt!

„Mine tanker om arbejdet for de sønderjydske krigsfanger har ikke været fuldt klare straks fra førstningen af“, skriver N. H. R. selv. „Det hele har nærmest udviklet sig lidt efter lidt.“

— Og „lidt efter lidt“ kom han ind i et kæmpearbejde, vil vi andre synes, og et til tider — under krigen ikke ufarligt arbejde, men det blev gjort.

Han skaffede sig ad mange veje navne og adresser på alle de fangne sønderjyder og satte dem i forbindelse med danske hjem, gav dem „gudmødre“, som sendte dem pakker og breve, fik dem senere samlet i særlige fangelejre (Frankrig, England, Rusland) og opnåede mange begunstigelser for dem. De første fanger kom han i forbindelse med allerede i november 1914, og i et foredrag i Københavns højskoleforening i januar 1915 rettede

han en opfordring til medlemmerne om at blive „gudmødre.“

Senere kom „gudmødrene“ alle steder fra, fra mange foreninger og fra hele landet.

En af de fangne sønderjyder, *Hans Madsen* skrev efter krigens ophør:

„Det er et kæmpearbejde, som Rasmussen har udført, som man skulde synes måtte lægge beslag på en mands hele tid og kraft. Men for ham var det kun et ekstraarbejde; — — — — arbejdet for fangerne var ham aldrig tilovers. Derom vidner de mange breve, som han skrev til enkelte af os, som han blev særlig godt kendt med. Med en aldrig svigtende kærlighed og troskab holdt han ud det ene lange år efter det andet. Hvor han kunde kom han os imøde og hjalp og rettede på mange forhold. Gymnastikdirektør Rasmussen var den første til at række os en hjælpende hånd, da vi trængte hårdt til det. Han har gennem vort lange fangenskab været vor danske „fader“, til hvem vi kunde vende os med alt, hvad der tyngede, og hvem ingen vanskeligheder var for store, når det gjaldt „hans sønderjydske børn.“ — — —

En ting, som jeg gerne særlig vil fremhæve ved N. H. Rasmussens krigsfangearbejde, er det, at det omfattede alle uden hensyn til sindelag. De, der i årenes løb var blevne fremmede overfor Danmark, stod han ligeså deltagende og hjælpende overført som dem, der var så lykkelige at have stået under dansk påvirkning. Det var os en stor glæde at kunne iagttage dette. Thi for at det store arbejde, Rasmussen var gået i lag med, kunde lykkes, var det nødvendigt, at der blev taget ens på os alle. — Han så stort på forholdene. Han vidste, at det meget ofte skyldtes forholdene, når ikke alle stod så forstående overfor det, der bares frem mod os deroppe fra nord.“

Det er en af de manges egne ord om N. H. Rasmussen.

Selv slutter han en artikel om dette krigsfangearbejde med følgende:

„Men den hele „krigsfangesag“ har i mine øjne haft en særlig side, som er vigtig og vel værd at tage i øjesyn, og som i alt fald for mit vedkommende har øget min vilje til at prøve at få noget gjort. Dét spørgsmål kunde ved krigens begyndelse rejse sig: „Vil sønderjyderne allesammen kunne gå ubesmittede ud af alt dette her?“ — Så følger der med nævnte eks. en redegørelse for, hvordan

folk kan bløde sig sammen paa en fælles valplads! „Forførdeligt at tænke! Men sådan sammenlodning kan ske. „Våbenbroderskab“ kan have en skadelig indflydelse. Og det lader sig heller ikke nægte, at der er svage sønderjydske sjæle, der under krigen er bleven bjergtagne af tyskerne og deres våbenfærd.“ — Løgn og overdrivelser fra tysernes side. Tvang og frygt. Frygt for en uvis fremtid o. m. a. var medvirkende kræfter.“ —

„Alt i alt, det kunde ventes, at der efter krigen vilde være et sjælerensselsarbejde at gøre. Allerede under krigen kunde der fra vor side for vore sønderjydske landsmænd udføres et arbejde, et nationalt værnearbejde; ikke nede i Sønderjylland, thi derned havde vi ingen adgang; men nok hos de fangne sønderjyder, i fald vi kunde få forbindelse med dem. Se, dette var også en grund til at søge at få samkvem mellem sønderjydske krigsfanger og os herhjemme. Dette samkvem vilde i enhver henseende gøre godt for fangerne selv. Men det vilde også gøre godt overfor deres slægt og venner hjemme på Sønderjyllands vange, navnlig når krigsfangerne engang vendte hjem igen, og de så kunde fortælle: Danskerne var gode ved os, de glemte os ikke i fangenskab! De har aldrig glemt os! — Nej, vi har ikke glemt jer! I har hørt os til fra den grå oldtid, ligesom vi har hørt jer til! Og vi vil høre sammen og holde sammen ud i fremtiden, så længe jorden står!“

Disse ord fra Rasmussen selv siger mere end lange udredninger, hvorfor og hvordan han kunde gøre det ufatteligt store arbejde. Han var i forbindelse med over 3000 sønderjydske fanger, de fleste i Frankrig, England og Rusland, men så langt ud som til Sydafrika, Australien og Japan fandt han fanger. Han har skrevet personligt til dem *alle*! (Han skrev i det hele ca. 8000 breve vedrørende arbejdet, til fanger, hjem og pårørende). —

Hans medhjælperes arbejde ufortalt, — og han havde mange, af dem må i første række nævnes professor *Paul Verrier*, pastor *N. A. Jensen*, Møgeltønder, pastor *A. Troensegård-Hansen*, Gråsten, foruden en mængde herhjemme. Så var N. H. Rasmussen sjælen, gymnastikhuset på Vodroffsvej var centralen, hvor alle trådene samledes. — Kan det forundre, at den første

mand, sønderjyderne spurgte efter, da de kom hjem fra Frankrig, fra England, rundt omkring fra var N. H. Rasmussen.

Det var ikke at se på N. H. Rasmussen, at han ved siden af sin travle virksomhed havde dette „ekstraarbejde“, lige rank og lige spænstig færdedes han mellem sine venner og værkfæller. Det var hans hjertesag, Danmarks sag, Sønderjyllands sag, og det bar over alle besværligheder og anstrengelser; men da afstemningen var forbi, grænsen trukket, var det, som noget gik i stykker for ham.

Det voldte ham den største sorg, at Sydslesvig ikke kom med. „Det knækkede min mand, han forvandt det aldrig,“ skrev hans hustru til mig. —

Hans livsgerning er slut. Hele det danske folk står i taknemlighedsgæld til ham for, hvad han gav det ved sit trofaste arbejde for den gymnastik, der vandt hans ungdoms varme begejstring og tro.

Tusinder af sønderjyder velsigner hans navn og hans minde for, hvad han var for dem i de sværeste år, de har oplevet, og bag dem står vi alle med ærbødig tak for det arbejde, han på vore, på Danmarks vegne gjorde mod vore landsmænd i deres fængselstid.

I *dobbelt* forstand kan sættes som motto over hans virke to verslinier taget af et digt om hans store læremester P. H. Ling frit gengivet på dansk:

*Han vilde Danmark give
tilbage sine mænd.*

K. Kristensen Killemoser.

Fra mindernes verden.

Af Povl Hansen.

VI.

Lille bror.

(Fortsat fra årg. 30)

Jeg var en halv snes år gammel, da mine forældres sjette og sidste barn en dreng blev født. Fra morgenstunden af var der denne septemberdag en underlig uro kendelig i mit hjem. I den brune fjællevogn med den gammeldags hængende agestol var farbror Rasmus kørt i stor fart ud af gadeporten, og — i modsætning til gårdens faste skik og brug — blev porten ikke lukket efter vognen men fik den dag lov til at stå åben og vente på farbror, der kort efter kom tilbage med den gamle jordemoder ved siden af sig i agestolen.

Den uro, der om morgenen havde indeholdt en glad forvæntning, fik dog, eftersom dagen langsomt skred fremad, efterhånden isprængt nogen ængstelse. Ved aftenstid kørte vognen på ny ud for en tid efter atter at vende tilbage med den gamle, meget svære og astmatiske læge Gandil fra Ringe. Hvor havde han besvær med at komme af vognen.

Vi børn vidste jo, at mor var „syg“, og vi forstod, at hun måtte være meget dårlig. Vi kom tidlig til sængs den aften, men jeg faldt dog trygt i søvn, og først næste

morgen fik jeg besked om, at „der var kommen en lille dreng“; men han døde i samme stund, han blev født.

Dette budskab gjorde mig meget bedrøvet men gav mig også meget at tænke på.

Vi havde knapt med plads i det gamle hjem, så en af mine yngre brødre og jeg måtte ligge inde i stadsstuen, hvor en af de store dobbelte himmelsænge var redt op til os.

Her inde i denne stue blev nu liget af den lille, afsjælede bror anbragt på et tyndt lag halm ovenpå et langt bord, en slags „lit de parade“, alt efter den tids sæd og skik.

Jeg mindes grant endnu, hvor underlig til mode jeg var første aften, da Hans og jeg skulde ind i sæng; en gysen gennemfor mig, som jeg lå dér foran i sængen med Hans slumrende bag mig „ovre ved væggen“. Sønnen vilde ikke indfinde sig, og jeg lå og så hen mod vinduerne, og dér oppe mod rudernes blege skær kunde jeg lige skimte profilen af den lille døde brors ansigt. Ubevægeligt, som hugget i marmor, lå det dér i den lydløse nat, som om det væntede på et eller andet forborgent. Jeg følte mig beklemt og urolig — tanken om død og grav gled som mørke skygger ind over min sjæl, og jeg kunde ikke finde hvile. Jeg var lige på nippet til at briste i gråd og springe op for at kalde på far; men da kom jeg i tanker om, hvor kærligt og mildt han havde taget mig i hånden, da vi skulde til sængs. „Se“, havde han sagt, da vi stod derinde ved den lilles leje, „se hvor kønt den lille drengs ansigt er“, og jeg syntes også den gang, at det havde så fine og bløde træk og så så mildt og fredeligt ud.

Jeg prøvede nu at kalde mig dette til minde, så bad jeg stille et fadervor, og dermed forsvandt alle skygger; jeg kunde trygt lægge mig til ro for i næste

øjeblik at sove ind og ikke vågne igen før den lyse morgen.

De nærmest følgende dage var så underlig grå og trange og gemte sig ligesom i en tåge, der først atter svandt da vi tillige med familie og venner stod samlet inde i den samme stue om den lille barnekiste. Jeg prøvede så småt at synge salmerne med; men bevægelsen vilde hvert øjeblik „kvæle røsten“.

Jeg stod ved siden af morbror Erik, han sang så varmt og kønt, at det var, som stenen der lå over hjertet, knugede mindre hårdt.

Oppe på kirkegården havde de fire karle, som af bylaget var sendt derop, kastet en lille bitte grav lidt til venstre inden for kirkegårdsporten; om denne grav står vi nu og ser ned på den lille, sorte kiste; præsten har kastet jord på og sagt nogle ord dertil; nu træder han tilbage, jeg kaster min lille krans derned, for jeg syntes, den dér var lille bror nærmere, end om den skulde ligge og visne ovenpå gravtuen. Der var kommen en underlig mild og stille fred over mit sind.

Men da brydes denne milde fred pludselig på en måde, der forekom mig så brutal og hjerteskrærende, at jeg nær havde tabt sans og samling. Graverkarlene var alle trådt til og en af dem greb en spade for på ny at fylde graven. Men nu træffer det sig hverken værre eller bedre, end at han ved allerførste spadestik kommer til at vælte en stor fast jordklump ned i graven; den tørner mod den lille kiste med et brag, som skulde den knuses. Et halvkvalt udråb af forfærdelse brød gennem mine sammenpressede læber, det blev så underligt mørkt omkring mig, og jeg tumlede tilbage fra den åbne grav, rystet til min sjæls inderste. Hele dagen vedblev dette rædselsfulde, dumpe brag at lyde i mine øren og pine mig. Det varede lange tider, inden jeg blev det kvit, og såre sjælden står jeg endnu ved

en åben grav, uden at det nok skal mælde sig og minde mig om, hvordan man aldrig kan vise omsigt og hensyn nok overfor små, bløde barnesind, der endnu ikke har lært at væрге sig overfor tilværelsens brutale virkelighed.

VII.

I friskole.

Ved midten af det 19. hundredår bode i Sødinge brødreparret Lars Jørgen og Niels Peder Jeppesen. Førstnævnte havde givet sig til håndværket, og — vist egentlig uden særlig faglig uddannelse — havde han begyndt en forretning som rokkedrejer. Bedriften voksede således, at han i 1856 måtte bygge for at skaffe plads. Et par hundrede alen bag bygaden men på sin lille jordlod lod han da opføre et nyt og meget stort hus. Det var 40 alen langt og 14 alen bredt. Heri fandtes til beboelse 7 værelser foruden køkken og forstue. Men desuden var der til mjødblanding — som han også drev — et stort bryggers, en kælder og lagerum. Dernæst et særdeles rummeligt værksted med plads til tre drejelad og endelig til sidst: en butik for salg af hans frembragte varer.

Da Lars Jørgen Jeppesen var flyttet over i dette ny og store hus, kom det gamle en tid til at stå tomt; men næste år henvendte ejeren og hans broder sig til skolemanden C. Kold med bøn om, han i det gamle hus vilde hjælpe dem med at få en lille friskole i gång. Dette gjorde Kold i sommeren 1857, men i det følgende efterår overtog cand. theol. Jens Schjørring friskolen, hvorefter han giftede sig og flyttede til Sødinge.

Noget efter købte han Lars Jørgen Jeppesens store og ny hus, som han så lod indrette til friskole. Her var mer end plads nok; men også den overflødige

„Friskolen i Sødunge.“

plads fik han snart god anvendelse for, i det han fra næste efterår også begyndte at holde højskole. Senere friskolelærer Knud Rasmussen har fortalt, at stødet hertil kom ved, at Schjørring ofte talte med ham om, at han (K. R.) skulde rejse ud og blive elev hos Kold. Ved en sådan lejlighed udtalte Knud da en gang til Schjørring de ord: „Kan De da ikke selv lære mig noget“.

Efter nogen overvejelse sagde Schjørring da hertil, at det kunde og vilde han nok, hvis han (K. R.) kunde samle en halv snes unge karle sammen til et højskolehold.

Det tog Knud straks fat på, han henvendte sig blandt andre også til min farbror Rasmus; men denne svarede, at en sådan undervisning vist vilde komme til at gå højere, end han som almindelig bondekarl kunde følge.

Derimod skal det, efter hvad Knud Rasmussen senere nedskrev, have overrasket ham, at min moders yngste broder Jens Hansen vilde være med. Knud syntes, at Jens og hans brødre stod så højt i udvikling og oplysning, at en sådan undervisning egentlig måtte være overflødig for dem og han betragtede det nærmest som en ære, at Jens en søndag eftermiddag besøgte ham for at tale nærmere med ham om skolesagen.

Det viste sig, at bægge var godt enige og meget glade over at få skolegangen begyndt, ligesom de også bægge væntede sig stort udbytte deraf.

Skolen kom da også i gang med det ønskede antal elever. De spiste og bode hjemme, men fik undervisning i huset hos Schjørring.

Morbror Jens fik god brug for den undervisning, han her nød, da han senere i en årrække blev formand for sognerådet i Søllinge.

Senere kom Knud Rasmussen alligevel ud på Kolds højskole og modtog her en påvirkning så stærk, at den

prægede ham for livet. Og da Knud R. havde bestemt sig til at være friskolelærer spåede Kold ham, at han skulde komme til at lyse som en stjerne på friskolens himmel.

Efter en kort prøvetid i Egebjerg friskole ved Svendborg fulgte Knud Rasmussen opfordringen til at komme hjem til Sødinge og overtage skolen i Schjørrings sted. Denne havde nemlig fået præstekald i Hodde ved Varde.

Men kort efter at handelen havde fundet sted — i overværelse af min morbror Hans og gmd. Niels P. Jeppesen — blev Knud Rasmussen indkaldt for at deltage i krigen 64.

Ved overtagelsen af Sødinge friskole havde Knud R. giftet sig med Marie Jensen ude fra Hindsholm. Det blev nu hendes sag — hjulpet af Klavs Berntsen at holde friskolen i gang. Højskolen derimod blev ved Schjørrings bortrejse straks ophævet.

Efter fredsslutningen i efteråret 1864 vendte så den unge lærer atter tilbage for at tage fat på sin skole i Sødinge.

Fra disse mine tidligste barneår mindes jeg tydelig Jens Schjørrings forunderligt levende ansigt med det vindende smil så vel som også hans dejlige sangstemme, der bidrog så meget til at bære folke- og menigheds-sangen frem. Her igennem havde han vundet sig mange venner dér på egnen, og han var en hyppig og særdeles velkommen gæst især ved sammenkomster i min mors slægt. Det var da også meget vemodigt den dag, han kom ind til os for at sige farvel. Jeg fik mig vel endnu en leg med min jævnaldrende legekammerat datteren Dagmar; men jeg tror nok, det endte med gråd ved afskeden.

Schjørrings afløser, Knud Rasmussen, var også kommen ind i min bevidstheds verden. Med far var

jeg en gang nede på tørvemosen at tilsé tørven. Ovre på et andet tørvemål stod der en mand også i lag med tørvearbejdet. Far pegede på manden, idet han sagde til mig: „Gå over til den mand, så fortæller han dig en historie“. Jeg fulgte fars anvisning og fik — tror jeg — historien om „Fip“, der ikke vilde gå hjem. Den mand var Knud Rasmussen.

Jeg har også en dunkel forestilling om, at jeg så hans bryllupstog, men han var mig dog endnu en fremmed.

Dette skulde dog snart forandres.

Kort efter at jeg var taget ud af Ringe organist-skole, trådte far en morgen ind i vort sovekammer, hvor jeg stod i færd med påklædningen. „Povl“, siger han, „hvad mener du om at komme i friskole?“

Jeg svarede ingenting. Ordet „skole“ havde i mine øren en såre uhyggelig klang, der straks fik mig til at hænge med næbet.

Mor trøstede mig og sagde, at friskolen skulde jeg nok blive glad ved; men jeg kunde ikke begribe, hvorfor de havde så travlt med at få mig i skole igen, efter at jeg nys var sluppen så godt fra Ringe.

En halv time senere var jeg igen — sammen med far — på vej til skole; men denne gang var det Sødinge friskole, det gjaldt.

Modtagelsen, vi fik, vendte imidlertid straks op og ned på alle mine hidtidige forestillinger om begrebet skole. Marie og Knud Rasmussen kom os i møde med en hjærlighed og en glæde, der gjorde mig ganske forvirret. Far og jeg blev budt til sæde i sofaen. — En sådan havde jeg aldrig før siddet i måske næppe set. — Vi fik både kaffe og kage, mens Knud R. talte med os „som en mand med sin næste“ og ikke fra en „lærers himmelhøje stade.“

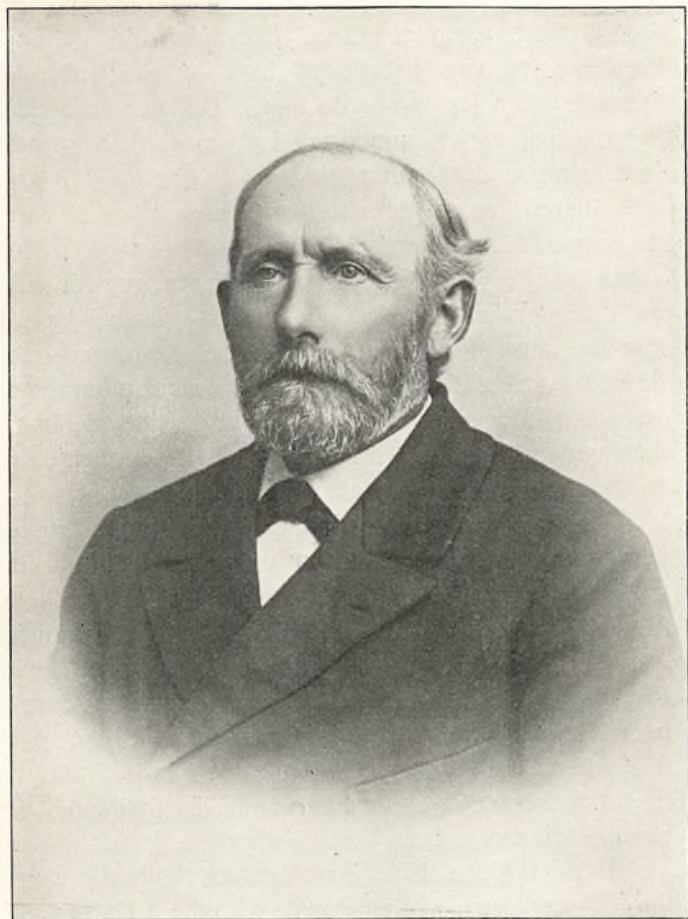
Og da så friskolelæreren tog os med ind i skolen, og børnene dér kom mig i møde så frit og så venligt,

ja så forstod jeg at det gamle ord: „Der er meninger to om en tale“, også kunde finde anvendelsen på ordet „skole“.

Min ny lærer var meget stilfærdig og tålmodig; aldrig hørte vi ham råbe op eller så ham hidsig. Det varede en god stund, før jeg turde tro på denne stilhed i skolen, bestandig var jeg på vagt i den ængsteligste spænding for det øjeblik, da dette blide vindstille skulde afløses af den brølende orkan, som jeg — ud fra mine tidligere erfaringer, følte mig forvisset om, ikke kunde udeblive. Mine øjne spejdede ivrigt efter at finde stedet, hvor han gemte sin stok eller tamp, hvad det nu monne være. Jeg vogtede på hver mine hos læreren for at blive klar over, hvorledes jeg skulde tilpasse mig, så at jeg her — som tidligere i Ringe — kunde undgå at komme med ind i den værste hvirvel; men ikke et vindpust, ikke så meget som en truende sky i synskredsen varslede uvejr.

Omsider faldt jeg da til ro; og tilliden til denne bestandige bliden bør vandt lidt efter lidt indpas hos mig. Når læreren nævnede mit navn eller gjorde mig et spørgsmål, for jeg i den første tid op og stod ret, som jeg fra Ringe var vant til; men hver gang dette skete, gled der et lille fornøjeligt smil hen over Knud Rasmussens ansigt, samtidig med at hans stilfærdige og venlige stemme lød: „Bliv kun siddende, lille Povl“. Ja, hvor kunde hans mørkeblå øjne lyse forunderlig mildt; mens der dog ikke så sjælden var en skælm gemt i øjenkrogen. Denne skælm mødte os hyppigst i form af et eller andet skæmteordsprog, som med stille lune gled over hans læber. Knud Rasmussen elskede vore gamle ordsprog og lærte os tidligt at bruge dem. På forskrifterne, vi havde at skrive skønskrift efter, stod altid et ordsprog, og hans fortælling og sam-

tale krydredes stadig med velanvendte ordsprog. Han ærte os at elske dem.

„Friskolelærer Knud Rasmussen i Sødinge“.

— Men var jeg således fuld af forundring over min ny lærer, så var jeg det ikke mindre med hensyn til mine ny kammerater, skolebørnene. Aldrig hørte

man en ed, heller ikke rå eller usømmelig tale, lige så lidt som jeg her så til den frygtede mishandling af de små. Med hver en muskel spændt og med et øje på hver finger trådte jeg i det første frikvarter ind i drengekredsen; jeg var beredt på baghold, faldgruber og lignende. Men jeg mærkede ingen. Det var hele tiden, ligesom jeg var kommet ind i et godt hjem, omtrent som mit eget derhjemme.

Allerede en af de allerførste dage kom et par af de større drenge hen til mig, hilste venligt på mig, sagde, at de vidste godt, hvem jeg var, og de vilde bede mig om at vælge min plads i skolen på bænken imellem dem. Jeg lod et ord falde om, at jeg vel som de andre måtte sidde på den plads, mit nummer anviste mig. Men så gav de sig til at le, idet de iøvrigt forklarede, at her sad man ikke „efter nummer“, men hver kunde vælge sin plads, hvor som helst.

Jeg fulgte da deres opfordring og tog plads imellem dem omtrent midt på den lange bænk for det tilsvarende lange bord, ved hvis ende læreren sad på en ganske almindelig stol uden noget som helst i lighed med kathedrer.

Men skønt jeg var glad ved denne plads mellem de to rare drenge, der hele skoletiden vedblev at være et par af mine allerbedste venner, så blev denne plads dog ikke varig min. Jeg flyttede efterhånden nærmere og nærmere op imod den bordende, for hvilken Knud Rasmussen sad.

Dette skyldtes hans fortælle timer. Mundtlig fortælling af læreren i skolen havde vi ikke i Ringe; men hvor fængslede det mig; jeg var helt betaget deraf, så enten jeg vilde eller ej, måtte jeg ganske uvilkaarlig rykke fortælleren nærmere. I de første år var det særlig bibelhistorien, der greb mig, senere kom andre æmner frem i første række.

Men når da *Knud*, som vi altid slet og ret kaldte vor lærer, i sin fortælling kom med et udtryk, som jeg enten ikke forstod eller ikke var enig med ham i, da kunde jeg ikke betvinge min spørgelyst, jeg afbrød ham og bad om besked på det, jeg ikke forstod eller billigede. „Knud“ holdt straks inde i sin fortælling og gav sig god tid til at svare.

De første par gange blev jeg aldeles forfærdet over, hvad jeg havde vovet, og frygtede både for, at de andre børn skulde „grine ad mig“, og at Knud skulde finde mine afbrydelser næsvise. Men ingen af delene skete, tvært imod: jeg syntes at mærke, at bægge parter i reglen var glade, når jeg greb ind.

Selvfølgelig var det ikke let at sidde dér langt nede på bænken og bryde ind under fortællingen; dette var langt lettere, når jeg sad fortælleren nærmere, og derfor rykkede jeg efterhånden op. Det viste sig da for resten også, at de større drenge, som i reglen sad der „oppe“, slet ikke havde noget imod at komme lidt længere bort fra læreren. Det gav jo dog i almindelighed lidt mere fri hænder.

Længe varede det imidlertid ikke, før jeg havde pladsen helt oppe på bænkens ende nærmest fortælleren. Jeg tror, at også han godt kunde lide, at jeg sad dér, og at jeg kom med mine spørgsmål. Ja her var herligt at sidde netop af ovennævnte grund.

Undertiden kunde der dog komme en stærk følelse op i mig, at jeg vist bar mig galt ad, og at det kunde udlægges, som om min plads var valgt af forfængelighed. En gang tog denne følelse overhånd, således at jeg til fortælletimen om morgenen havde sat mig et sted langt nede mod bænkens anden ende. Dette førte imidlertid til, at stedets sædvanlige indehaver højlydt gjorde indsigelse mod min besættelse af hans plads. Knud kom i det samme ind, og da han hørte, hvad det gjaldt

sagde han blot: „Kom her op, hvor du plejer at sidde, Povl, og lad Kristian have sin plads i fred.“

Knuds afgørelse gik altså mig imod, men sjæleglad var jeg, og fra den dag af var min samvittighed beroliget. Knud — syntes jeg — havde netop sat mig dér, hvor jeg allerhelst vilde være. Underlig nok, der var aldrig nogen af de andre drenge, der med ord eller antydning gjorde mig denne plads stridig den gang eller senere.

En gang i mine senere skoleår skildrede Knud de mange vildfarelser, der efterhånden kom frem i pavedømmet og lidt efter lidt fremkaldte opløsning i så mange forhold.

Jeg sad i stor forundring over, hvordan dog alt dette kunde ske; men pludselig — sådan syntes jeg — gik der et lys op for mig, og jeg afbrød Knuds fortælling med det glade udbrud: „Nå, nu forstår jeg alting: kristendommen var udartet altså.“

Knud standsede sin fortælling, vendte sig langsomt om imod mig og sagde med meget stort eftertryk: „Nej Povl, der tager du fejl; kristendommen udarter aldrig, den er den evige sandhed, men menneskene kan undertiden hitte på at give deres egne gale meninger ud for kristendom; det var netop det, de gjorde her; og så går det altid galt.“

Det var, som om disse ord drog et slør bort fra mine øjne, først nu forstod jeg, hvad reformationen drejede sig om.

Sådan gik det den gang, og ofte gik det på samme vis, at det Knud gav os som svar på vore forespørgsler, for mig var langt det bedste og betydningsfuldste.

Vi begyndte altid dagen med en morgensalme eller -sang, og de første år af min skoletid bekendte Knud Rasmussen derefter troen og bad fadervor; men senere skete dette dog kun med mellemrum. Da vi

næsten tiggede ham for at blive ved, sagde han, at det var blevet ham klart, at den ting egentlig hørte hjemmene til, og når der nu var nogen hjem, der daglig brugte det så kom børnene til at deltage deri to gange hver morgen, og det var for meget. For mig — i hvis hjem intet sådant foregik — var det et meget stort savn, at han holdt op hermed; men så meget gladere var jeg de dage, det endnu blev bibeholdt.

På den måde lærte jeg trosordet; fadervor havde jeg lært ved at far eller mor bad det sammen med os børn. efter at vi om aftenen var kommet i seng.

Når morgensangen i skolen var til ende, fortalte Knud R. bibelhistorie for os i den „lille klasse“, og dertil sang vi så Grundtvigs bibelske sange. Vi kunde synge mangfoldige af disse udenad fra ende til anden, blot fordi de forekom os så festlige, at vi aldrig blev træt af dem.

Hvor stærkt et indtryk Knud Rasmussen gennem sin yderst stilfærdige fortællen gjorde på mig, kan måles ved følgende: Han skildrede profeten Daniel, så han blev som lyslevende for os, og han nævnte, hvordan profeten tre gange hver dag gik ind i sit lønkammer, lukkede sin dør og udøste sit hjerte i bøn til Gud.

Men når den herlige Daniel gjorde dette, så måtte jeg naturligvis også gøre det samme. Jeg lå den gang ude hos farbror Rasmus i gårdens lille tarvelige karlekammer, med den lille jærnkrog indvendig til at sætte på døren, så den ikke kunde lukkes op ude fra.

Her holdt jeg nu i lang tid min tredobbelte bøn. Morgen og aften var jo let nok; men værre var det om middagen. Når jeg og mine yngre brødre kom hjem fra skolen i frikvarteret for at spise til middag, havde vi kun kort tid til vor rådighed; vi skulde skynde os tilbage til skolen også for at deltage lidt i den

muntre leg med kammeraterne. Mine brødre kunde da ikke forstå, hvad jeg altid skulde spille tiden med dernede i karlekammeret, når vi havde spist. Jeg var for undselig til at sige dem grunden og kom derfor efterhånden i en vanskelig stilling. Det var vist også årsagen til, at jeg til sidst til min sorg måtte ophøre med middagsbønnen.

Da Knud Rasmussen første gang havde gennemgået bibelhistorien for os og den sidste dag afsluttede med nogle forunderlige inderlige og varme ord om Kristi genkomst, da følte jeg mig gennemstrømmet af en næsten salig glæde. Mit eneste men brændende ønske var, at han vilde komme i den samme stund. Forunderlige frydefulde time!

Af den „Danmarkshistorie“, der blev os fortalt, mindes jeg bedst den ældre tid; især sagnene, gude- og heltesagnene. Jeg tror, at de gav mig den første forestilling om, at jeg hørte med til et folk, det danske. Af den senere og nyere tids historie mindes jeg kun lidt og har en forestilling om, at den ikke rigtig havde ærinde til mig. Og som det her gik mig, tror jeg, det går de fleste børn. Jeg tror, man uden skade godt kunde gemme det meste af den nyere tids historie til højskoletiden. Da er der netop særlig øre for de senere tiders gang.

Da jeg blev ældre i skolen, var det særlig geografin og digtningen, der talte stærkest til mig i Knud Rasmussens fortælletimer. Især mindes jeg her hans skildring af f. e. Sydevropas natur, folkeliv og samfundsforhold. Det var mig næsten ikke muligt at vænte fra den ene dag, og indtil vi den anden kunde få fortsættelsen. Højdepunktet tror jeg nådes med silkeavlen og vindyrkningen i Frankrig.

Når jeg tænker derpå, er det som ser jeg min

åndelige synskreds udvide sig fra dag til dag. Det var timer, der gav både vækst og grøde.

Knud Rasmussen havde megen sans for poesi og ikke så liden ævne til selv at give sine tanker og indtryk form i bunden stil. Det vidste vi skolebørn nok og var slet ikke så lidt stolte af, at „Knud kunde digte“.

Selv lagde han dog kun liden vægt herpå. Men om de „rigtige digtere“, om „skjaldene“ gav han os de højeste tanker; de var det samme for deres folk som de gamle profeter for Israels børn. Det var dem, der i deres digtning tolkede Guds tanker og viste hans vej for folket; dem, der skulde bringe folket Guds tugt eller trøst, alt som det tiltrængtes.

Jeg havde allerede som barn en vis ævne til at kunne „lave vers“; men aldrig under nogen omstændighed turde jeg lade noget menneske ane dette. Ti det vilde dog være topmålet af al dårskab, om man på den måde vilde bilde sig selv og andre ind, at man havde i sinde at sammenligne sig selv med en Israels profet.

Heller ikke senere har jeg fået det mod, der skal til for at give sig poesien i vold; men jeg har alligevel fået god brug for min beskedne poetiske åre; ind over mine foredrag i højskolen og andet steds har jeg tit med glæde følt den lille rislebæks forfriskende og oplivende strøm.

Tidlig gav Knud Rasmussen os kundskab til guldalderens digtere Oehlenslæger, Grundtvig, Ingemann, Blicher, Andersen o. s. v. Af alle disse forstod vi Ingemann bedst også bedre end H. C. Andersen. Dette kom måske for en del deraf, at Ingemann rigtig af hjertet var Knud Rasmussens yndlingsdigter.

I årenes løb læste han for os i slutningstimen om aftenen grumme meget af, hvad Ingemann havde skrevet :

alle hans historiske romaner, hans lyriske dramaer og mange af hans æventyr og fortællinger.

Det stærkeste indtryk på mig gjorde „Valdemar den store“ og Holger Danske. Efter læsningen bad jeg, om jeg måtte låne bøgerne med hjem. Det fik jeg lov til og læste dem atter og atter, indtil jeg kunde lange stykker udenad især af Holger Danskes sange. Jeg syntes ingen poesi i verden kunde lignedes ved dem. Jeg kunde drømme mig fuldstændig bort i den verden, de så vidunderlig skildrede.

Mange af vore lege havde da også Ingemann til udgangspunkt.

I mine senere skoleår blev andre og yngre digtere også taget med, Hauck, Hostrup og ganske særlig B. Bjørnson. Det var da især hans fortællinger og sange, der vandt mit hjerte; jeg var endog en tid i tvivl om, hvorvidt Ingemann kunde beholde sin førsteplads, eller om den ikke burde overlades til Bjørnson.

Efter at sansen for god dansk digtning var bleven vakt ved Knud Rasmussens oplæsning og tolkning deraf, begyndte jeg dér tidligt at gå på egen hånd. Jeg lånte bøger hos Knud af dem, han ikke havde læst for os; her blev jeg således kendt med Hejberg og Hertz mens jeg i Ringe sognebogsamling blandt andet stiftede bekendtskab med fru Gyllenberg og Carl Bernhard. Sidstnævnte var ligeledes en tid nær ved at overstråle alle andre i mine øjne. „Lykkens yndling“, syntes jeg, bar prisen for alt andet. Af fremmede digtere mindes jeg fra denne tid især kaptain Maryat og Cooper, navnlig gjorde „Den sidste Mohikaner“ et uudsletteligt indtryk på mig.

Atter lidt senere — måske i tiden nærmest efter afslutningen af min skolegang fik også Anton Nielsen og Thyregod stærkt tag i mig.

Ved min gode lærers hjælp blev jeg således meget tidligt lukket ind i den danske poesis vidunderhave, der hvor jeg senere i mit liv skulde tilbringe så mange rige og frydefulde timer.

Men for os skolebørn havde det måske sin største betydning deri, at vi altid havde så meget der opfyldte og optog os, så vi derved ofte undgik det, som dårligt var.

Det var i efteråret 1864 jeg kom i Sødinge friskole. Den påfølgende vinter blev ualmindelig stræng, især faldt der megen sne. Mangen en morgen gik jeg til skolen på snedriver, der tillod mig at spadsere oppe i højde med de levende hegns toppe langs vejen. Og det hændte da hyppigt, at jeg var det eneste skolebarn, der mødte frem. Jeg begyndte med at betragte det som pligt at møde, og jeg satte en ære deri; men snart blev denne ejendommelige skolegang min største glæde. Jeg måtte nemlig en sådan dag „bestille hvad jeg vilde“, og jeg tilbragte da dagen nede i Knud Rasmussens arbejdsstue sammen med ham. Her blev vi rigtig kendte med hinanden, og i den vinter grundlagdes et venskab, der holdt livet ud.

Mest optaget var jeg, når jeg kunde få ham til at fortælle et æventyr, dog var det heller ikke ilde at se ham tegne landkort til skolens brug eller se ham binde bøger ind, læsebøger til brug for os skolebørn. Så satte jeg mig ved siden af ham og regnede lidt eller skrev; mere holdt jeg dog af at læse i en eller anden af de bøger, han forsynede mig med.

Var snefygningen endnu lige tæt ved middagstid, så indbød hans kone, den lille milde og venlige Marie mig til at blive og spise til middag hos dem i stedet for at vove mig ud i uvejret.

Den vinter opholdt sig hos Knud Rasmussen en ung mand for at prøve sig for med skolemesterger-

ningen. Det var senere sekretair i „dansk fiskeriforening“ Jens Videbæk. I sådanne dage med deres uregelmæssige skolegang blev „Jens“ af Knud sat til at fortælle mig en historie. Jeg mindes endnu „prinsessen på glasbjærget“ som en af dem, der optog mig mest. Den blev fortalt meget livligt.

Knud Rasmussen havde overtaget friskolen efter Schjørring, og da de to mænds måde at holde skole på var meget forskellig, varede det en stund, før de ældre børn der havde haft Schjørring som lærer, kom i det rette forhold til den ny mand. Schjørring havde ingenlunde været bange for at give dem en mer eller mindre kraftig „håndsrækning“, når han fandt en sådan passende; men dette hjælpemiddel vilde Knud Rasmussen ikke på nogen måde godkende.

I den første tid opfattede skolebørnene da stillingen, som om de nu kunde gøre, hvad de fandt for godt; ti Knud „slog ikke“. Der var små tilløb til tøjlesløshed.

Det holdt hårdt for den ny lærer at få ordenen opretholdt på denne ny og ukendte måde. Mer end en gang har han åbenbart været fristet til at opgive det hele og falde tilbage til de gamle og anerkendte former. Jeg har nu bag efter en følelse af, at her stod friskolens ny lærer overfor en af de vanskeligste opgaver, der nogensinde mødte ham på hans skolevej.

Det skal siges til hans ros, at han ikke gav op — kun en eneste gang i de 6 år, jeg gik i skole hos ham. mindes jeg at han i et særdeles vanskeligt øjeblik tog sin tilflugt til en ørefigen; men da vakte også denne en sådan bevægelse blandt børnene, at jeg tror giveren selv følte sig ulykkelig derved.

Meget snart lærte vi dog alle at kende det ny styresæt, han indførte. Det mødte os i form af en lige så stærk som stille myndighed, der igen helt og holdent hvilede på, at vi alle som en holdt af ham.

Da først overgangen var sket, og især da han efterhånden fik børnene fra de som små kom ind i skolen, så fremkom der lidt efter lidt en forunderlig god tone så vel mellem børn og lærer som mellem børnene indbyrdes, alt hvad der her smagte af tyrani og vold forsvandt og gav efterhånden plads for den gode orden og skik, der kendetegner et godt hjem. Her var lige langt fra slaphed som fra hårdhed, fra det at kunde gøre hvad vi selv vilde som fra det *blindt* at skulde lystre. Fra hele min skoletid mindes jeg ikke en eneste gang at have deltaget i — eller blot overværet et af de almindelige drengeslagsmål, der omtrent havde hørt til det daglige brød i organistskolen i Ringe. —

Skovturen var sommerens store skolefest. Første gang, jeg var med som deltager, var vi ovre på det gamle middelalderlige voldsted i Pederstrup skov. Der var et par andre friskoler foruden Sødinge. Jeg befandt mig dog ikke rigtig til pas blandt de mange fremmede børn, den meste tid gik jeg og holdt Knud Rasmussen i hånden, som jeg altid plejede hjemme at holde fars hånd, når jeg følte mig usikker. Jeg tror, at jeg den dag for første gang hørte biskop Jens Beldenaks navn nævne i anledning af det sted, vi var kommen sammen på.

Et par år senere var vi gående over til Ringstedgårds kæmpehøj og lille skov. I sange og digterværker havde vi atter og atter mødt navnet „kæmpehøj“; men aldrig havde jeg endnu set en sådan. Det var mig, da jeg nu stod ved og på en virkelig kæmpehøj, som om selve oldtiden lukkede sig op, og hele den gamle historisk-poetiske verden på en gang trådte mig lyslevende i møde. Jeg var som henrevet og henrykket til en anden og højere verden. Jeg tror kun en eneste gang senere i mit liv at have oplevet noget tilsvarende, hin morgen, nemlig, da jeg steg ud af exprestoget og

satte min fod på Romas, „den evige stads“ grund. Nu mindedes jeg, hvad jeg nys havde læst og lært: Holger Danske-sangene. Atter og atter måtte jeg i stilhed gentage Holgers ord:

„Hver gang jeg ser over marken, hvor kæmpehøjen end står, mit tusendårshjærte sig rører, som om jeg var elleve år“.

„Jeg må opstige på højen og se på de stene grå, på mægtige overligger jeg atter mig hvile må.“

Ja her var ganske vist ingen grå sten eller nogen overligger; men her stod en krans af herlige bøge om kæmpehøjens top, og de syntes mig ikke mindre ærværdige.

Den dag og dens indtryk blev *mig* uforglemmelig.

Mangfoldig gange i de følgende år bad jeg Knud Rasmussen om vi ikke måtte gentage turen til Ringstedgårds kæmpehøj; men det blev aldrig senere til noget.

Kun en eneste gang har jeg været der senere. Et lille halvt hundrede år var gået, da jeg — denne gang ganske alene — igen stod på det sted, hvor jeg som barn havde set poesiens himmel åben og havde oplevet det udsigelige. Jeg genkendte hvert træ og hver en ujævnhed i højens overflade; kun syntes jeg den var bleven mindre siden sidst. Men atter måtte jeg „opstige på højen“ og atter måtte jeg lytte til suset fra skoven og fra de mægtige træers kroner, mens øjet duggedes og „hjærtet blev så stort derved.“

De sidste år af min skoletid, kom også vor skole med til det store friskolebørns-stævne i Guldvedholm skov ved Kværndrup.

Vi var her i en årrække vist op mod en halv snes friskolers børn samlede ved den lejlighed.

Den store børneskare blev delt mellem enkelte af lærerne, som hver for sig underholdt sin trop på den

måde, der bedst stemmede med hans egen lyst og anlæg:

Den gamle sønderjyde Jueler fra Trunderup forestod en lille gratis salonskydning, hvor alle de drenge, som havde lyst og mod, fik lov til at skyde hvert et skud eller to; med bankende hjerte og skælvende hånd løsnede jeg her mit første skud.

Hos den anden sønderjyde, Kr. Appel fra Ryslinge, skulde der altid leges krig; denne formede sig mest som brydekamp. Om der under denne vankede endog temmelig alvorlige knubs og stød, blev der ikke taget noget som helst hensyn til. For Appel gjaldt det først og fremmest om at skabe „drenge klædt i stål“, og her-til var krigslegen et fortrinligt middel, syntes Appel; i hans flok kunde man derfor også være sikker på at træffe næsten alle Ryslinge friskoles drenge.

Vi drenge fra den stilfærdige og fredelige Knud Rasmussens skole blandede os sjældent i denne vilde kamp, den så vel som drengene fra Ryslinge var os for voldsomme.

Så var der den unge spillevende Johnsen fra friskolen i Rudme, — forresten også en jyde. — Han ledede altid danselegene. Om ham samlede sig hele pigeflokken. Han sang, han lo og dansede, så jeg aldrig havde set mage; det var næsten lige så morsomt at se på ham som selv at være med; en del af drengeskaren gled da også over imod hans kant, når de var færdige med skydningen hos den alvorlige Jueler med det mægtige røde skæg, der bølgede ham ned over brystet og ledte vore tanker hen på Olav den hellige, som vi så tit i skolen havde sunget folkevisen om.

Afslutningen på dagens fest var gerne et æventyr — i min altid — fortalt af Johnsen. Denne havde efterhånden vundet stort ry for sin fortællekunst. Jeg kunde dog ikke ubetinget nyde den, da jeg altid havde

en følelse af, at hans minespil og øvrige virkemidler var mig en grad for stærke. Jeg led nu engang bedst Knud Rasmussens såre stilfærdige fortælle-måde. Dens ukunstlede enfold faldt altid for mig bedst i tråd med selve det gamle æventyrs indhold.

Men ved sådan lejlighed optrådte Knud Rasmussen aldrig. Han og et par af de andre lærere så altid til. Vi hans skolebørn, kunde ikke rigtig lide dette. Vi var bange for, at de andre skolers børn let kunde få et indtryk af, at vor kære Knud hørte til sinkerne i lærerkredsen. Men ytrede vi noget i den retning, lo Knud på sin egen milde måde, men han rørte ikke så meget som en finger for at opfylde vort ønske om at gøre sig lidt mere gældende.

Men skønt vi således kunde ærgre os over, at Knud Rasmussen altid ved sådanne lejligheder trådte i baggrunden og lod andre føre an, så tror jeg alligevel, at vi allerhelst vilde have ham netop sådan, som han var, og ikke et gran anderledes.

Hvor ligger der lysglans over de store skolefester i Gultvedholms skov fra hine dage.

Men var skovturen somrens fest, så var „juletræet“ derimod vinterens.

Jeg havde jo nok tidligere været med til juletræ i mit hjem; men træet i friskolen var nu noget for sig selv. Her stiftede vi børn nemlig for første gang bekendtskab med sanglegen. Disse sanglege var netop den gang i færd med at komme frem som afløser af den gamle gildesdans. Denne dans, øvet af bylavet, havde efterhånden udartet til en mangan gang rå og altfor støjende vildskab, som adskillige af byens forældrepar var ked af at føre børnene ind i. Det gamle bylav var allerede forlængst sprængt og havde lidt efter lidt helt opløst sig. Men trangen til naturlig livsglæde for børnene, fik da folk til at se sig om efter fornøjelser, der var

bedre og sundere for deres børn end dem, den gamle gildesdans bød på.

Her mødte da sanglegen frem som „en buden helligdag“, og den holdt ved friskolens juletræ sit indtog først blandt skolebørnene og senere blandt ungdommen. I disse sanglege tages der i førstningen kun lidet sigte på dans. Deltagerne udfører simpelthen den handling, som udtrykkes i sangen. Man gik med „munken i enge“ og man „brød kloster“ og hvad sangene nu ellers mældte om.

Vi børn var såre stærkt optaget af alt dette ny og hidtil ukendte; navnlig mindes jeg en jul, hvor da værende friskolelærer, senere politiker Klaus Berntsen havde indfunden sig for at lære os nogle ny sanglege. Det kan nok være, der kom liv og fart i sagerne. Jeg ser endnu Klaus Berntsens høje skikkelse midt i børneskaren, der stormer frem for at „bryde kloster“.

Eftersom vi blev lidt større, foretrak vi dog efterhånden de sanglege, hvori der til sangens toner blev danset; de andre trængtes tilbage og legedes kun af „de små“. Men sang- og danselegene fulgte friskolebørnene, da de voksede til; og indtil jeg forlod min fødeby omkring ved de 20 år, havde vi aldrig haft offentlige musikkere ved ungdommens festlige sammenkomster. Sangen og dansen fulgtes ad som et tvillingepar. Vi vilde ikke bytte den ordening bort for nogen anden; og jeg har altid ment, at sådan som den her havde vunden indpas, var den en udmærket støtte for god tone i de unges kreds.

Fra udflyttere på „Sødinge mark“ var der skolebørn, lige fra friskolens første dage; men indenfor den gamle by var jeg det første barn, der besøgte skolen.

Andre fulgte dog hurtig efter, og snart gik så godt som alle byens børn i friskole. Antallet nåde efter nogle års forløb op til omtr. 80. Vi elskede vor friskole,

og vi beundrede og så op til vor lærer. At blive hjemme fra skole var os utænkeligt; „enten det regnede eller skinnede sol“, så vilde og måtte vi i skole. Jeg mindes således en gang, mens jeg lå syg, at der skulde være et stort flot bryllup i en af byens gårde; 24 vogne skulde derfra i rad og række køre til kirke. Far og mor var budt med, og vi børn var også indbudt som gæster til trediedags bryllup. Men da festdagen oprandt, og mine yngre søskende i den anledning om morgenen fik besked om at blive hjemme fra skolen gav de sig ynkelig til at tigge og bede vore forældre, om de dog ikke nok måtte som sædvanlig gå i skole, så vilde de med glæde give afkald på brylluppet.

De fik lov til at følge deres lyst; men hvordan far i bryllupsgården fik forklaret hans børns udebliven, det ved jeg ikke.

Vore forældre holdt stærkt på, at når den daglige undervisning i skolen var til ende, skulde vi straks gå hjem for efter ævne at deltage i hjemmets arbejde. Vi kunde derfor ikke — som vi ofte havde lyst til — blive sammen efter skoletid og fortsætte vor leg. For afsavnet tog vi så grundig oprejsning søndag eftermiddag. Henad kl. 2—3 samledes næsten alle byens drenge, undertiden også piger uden for porten til vor gård, og så gik det løs med allehånde lege for raske drenge. Vi spillede trille, kegler eller bold, vi legede røvere, fjæleskæg og kaput, vi sprang buk og gjorde smidighedsøvelser i en grad, så vi om mandagen var som mørbankede og næppe kunde røre et lem.

Flokken havde her som så ofte i lignende tilfælde kåret sin fører, og det var i dette tilfælde bleven mig. Derfor mødte de ved vor gadeport. Så længe en sådan fører har den tilbørlige tillid i sin flok, ligger der en sand enevoldsmagt i hans hånd, og det gjorde der da til visse også i min. Men jeg kan da også tilfulde be-

vidne, at jeg gjorde, hvad der stod i min magt, for at hævde min værdighed til denne æresplads. Jeg udarbejdede stadig ny og bedre regler for legene, søgte at skabe ny og spændende situationer, men måtte så også være villig til at stå for skud og gå foran, når det gjaldt udførelsen af en mer eller mindre forvoven plan. Mangen en gang havde jeg svært ved at forene hensynet til fars advarsler og moders formaninger med de krav, som jeg syntes, førerstillingen bragte med sig.

De rifter og skrammer, jeg under udførelsen af mit kald pådrog mig måtte jeg derfor søge at skjule, så godt jeg kunde; det hjalp ikke, at det i mine øjne var hæderstegn; indenfor hjemmets døre blev de ikke opfattet på den måde.

Det ideal jeg til brug i min stilling havde dannet mig, havde sin rod i Ingemanns digtning. Det var ridderligheden, jeg stræbte at virkeliggøre; ridderlighed overfor såvel modstandere som medkæmper såvel piger som drenge.

At virkeliggøre dette ideal lykkedes naturligvis ikke altid; men jeg tror dog, at vor færd og vore lege i mange henseender blev præget deraf, særlig hen mod skoletidens slutning.

Sidste dag jeg var i skole blev en af de strængeste dage, jeg endnu havde oplevet; hele dagen gik jeg med gråden i halsen; den dag duede jeg slet ikke til at lege og endnu mindre til at føre legen an.

Jeg tror også, Knud Rasmussen var en lille smule vemodig stemt, i hvert fald lød hans afskedsord til os meget indtrængende.

Hvor jeg dog i den nærmest følgende tid savnede skolen; det var mig næsten utåleligt at se mine yngre søskende „gå til skole“. Jeg længtes over al måde.

Uddrag af N. H. Rasmussens brev til gymnastikfesten d. 23. marts 1924.

Da jeg for nogle og fyrretyve år siden første gang kom til Vallekilde, var det fra Jyderup station. Det var nærmeste station dengang, 7 fjerdingvej. Oprindeligt havde Vallekilde højskole endda ligget 7 mil fra jernbanestation, nemlig enten Roskilde eller 6 mil fra Slagelse.

Jeg følte mig snart hjemme og rigtig godt tilpas, både i håndværkerskolen, under Triers foredrag og så eet sted til. Det var inde i *det gamle øvelseshus*.

Kender De alle det gamle øvelseshus?

Dér hvor der nu er vognport?

Der kaldte P. Maïsen til gymnastik en gang eller to om dagen. Og der var vi en lille flok, der trofast samledes. Af dem husker jeg tydeligt „farbror Niels“, men det navn gik han ikke under den gang. Vi hængte i med en lille bitte smule forberedende øvelser, som de kaldtes, og bagefter med det, vi regnede for de egentlige øvelser.

Højde- og længdespring, hesten, smidighedsøvelser, stokkeslag og lidt trapetsøvelser. Det var vel det væsentlige. Lidt geværgreb syntes jeg også, at der var. Vist også nogen Hugning og bajonetfægtning.

Altså, jeg glædede mig i Vallekilde højskoles gamle, tarvelige øvelseshus. Og det både min første vinters 2 slutningsmåneder og næste vinter, og næste igen og endda en til, 3½ vinter kan jeg kalde det.

Håndværkernes gymnastik gik over til mig. Sognets meget unge karle, drenge var det rigtige navn, kom et par aftener om ugen. Og i marts måned den sidste vinter drev vi det til at have extragymnastik om morgenen fra 5—6 hver dag. Der var fremsat ønske om at saadan extragymnastik. Men alle dagens timer var fuldt optagne. Den eneste tid, der kunde blive tale om, var 5—6 om morgenen. Men saa skulde jeg staa op. Det havde jeg ikke videre mod paa for blot et par stykker. Men saa gjorde vi den aftale, at når der var 20 oppe, så måtte de vække mig.

Resultatet blev hver morgen: „Så, nu er vi 22, nu er vi 23 o. s. v.“

Det gik udmærket, og vi havde det rart:

Når jeg nævner dette om gymnastikken i det gamle hus, så er det også for derved at pege paa, at her var udgangspunktet for indførelsen af den svenske gymnastik.

Det er ved at blive til historie imellem os, at omkring ved 1880 sporedes der stærk nedgang i tilslutningen til den gymnastik, der da var gængs her i landet. Det kan være rigtigt nok. Men der kan ikke derudfra sluttes, at *derfor* kom den svenske gymnastik herind i landet.

Nej, det gik *sådan* til, at der var nogen, der var glad for den gymnastik, vi havde, og glad for ungdommens og egen hengivelse i denne. Men da man så på en måde ved en tilfældighed, der dog udsprang af en levende interesse for gymnastik, — kom til at stå personlig lige overfor en gymnastik, der så ud til at være endnu meget, meget bedre end den, som man hidtil havde glædet sig ved. — ja så måtte man jo være underlig ind-

rettet, om man ikke efter evne gik i ilden for den, ikke for *dens* skyld, men for *den* danske ungdoms skyld, der kunde høste gavn af denne svenske gymnastik.

Men ligesom folk med sans for gymnastik og med sans for dansk ungdomsliv havde de bedste betingelser for at få kig på, hvad et andet land lå inde med af godt, således havde vel også netop sådanne folk de bedste betingelser for at give landsmænd interesse for den gymnastik, der havde fanget deres egen interesse stærkt. Folk, der selv havde lidt ild i sig, kunde bedre forplante ilden, end nogen blotte og bare kontorfolk vilde kunne have gjort.

Dette vilde jeg sige som en forklaring af, hvorfor den svenske gymnastik gjorde sin indtræden her i landet.

Hvad der ikke kunde undlade at gøre indtryk paa en, der kom fra den danske højskoleverden, var vel dette, at den svenske gymnastik stammede fra en mand, der var en urnordisk mand; E. G. Geijer kaldte Ling, den gamle L., *Per Henrik Ling* „en sållsam gäst från gråa forntids dagar.“

Gamle Ling selv havde indskærpet lærere i legemsøvelser, at de skulde se på legemet og dets dele ikke som en død masse, men som guddommens, som åndens redskab.

Men hvad havde folkehøjskolen lært, hvad havde Vallekilde lært? Det skulde være sært, om ikke også nutidens Vallekildeelever har hørt om, at *Trier* vidnede årle og silde, at „mennesket er skabt i Guds billede, faldet dybt isynd, men herlig bestemt til genoprejsning.“

Når derfor en Vallekildeelev så' gymnastikken i Sverige, med dens rene stillinger og rene øvelser, og disse altid båret frem i følge med god tone, så kunde en sådan mand nok komme til at mindes en og anden Vallekildesang, og for ham kunde der nok lægge sig højhed over den gymnastik, han mødte i Sverige, og sindet kunde fyldes deraf, og lysten kunde gro frem til at række Danmarks ungdom dette gode. Det gjaldt så om at finde en generalnævner, at få alle dens linier til at løbe sammen, alle toner til at tone sammen. Jeg syntes ikke, at dette var så vanskeligt.

Og så begyndte vi da i Vallekilde med godt mod, nu for 40 år siden, helligtrekongerdags morgen.

Selv var jeg vel nok ængstelig og spørgende: hvordan vil de danske unge tage imod det? De tog godt imod det. Og jeg tror, at alting gik godt. Et og andet kunde måske nok være at tage som en overgang og *blev* taget sådan.

Da jeg senere efter et yderligere 2 årigt studieophold i Stockholm igen vendte tilbage til Vallekilde, havde jeg nok haft lyst til at *blive* der.

Jeg begyndte at tænke mig sommerophold ved badesteder, selsats med sygegymnastik -- dette som levebrød -- og så ved siden af om vinteren delingsføreruddannelse i Vallekilde, noget der på den tid ikke var i gang som nu.

Det gik ikke således. Jeg blev ikke i Vallekilde. Men det var ikke min skyld.

Forresten er det jo gået helt godt i Vallekilde i de 40 år også uden mig. Og jeg vil ønske, at det fremdeles må gå godt.

Jeg begyndte med at sige noget om det gamle øvelseshus.

Da det ny øvelseshus blev indviet, var der en af eleverne, en vanfør, en der slet ikke selv kunde være med til gymnastik, der skrev en sang, en hilsen til det ny. Den hed: „Hvad det gamle øvelseshus synger.“

Jeg syntes og synes, at det var så kønt, at en, der selv var afskåret fra et være med, dog tog levende del i vi andres glæder.

Dette kalder en tanke frem, som jeg gerne vil slutte med.

Inde i København har jeg som deltager i gymnastikken en 28 årig sydslesviger, der er mindre end den mindste her. Han har en stor fejl i ryggen, det vi kalder pukkel. Han skal forresten senere i livet oprette en dansk-frisisk højskole syd for vor nuværende grænse.

Paa forhånd skulde man jo ikke mene, at saadan en kunde få noget ud af det i en gymnastiksal.

Veed De så, hvad han er? Han er den flittigste til at møde. Aldrig forsømmer han. Og det klæder ham at gøre gymnastik, når bare man ser ham forfra. Og hans ansigt lyser. Og stundom ler han så det småklukker i ham. Og han siger, at gymnastikken gør ham godt

Jeg kommer derved til at tænke på et kendt præstenavnovre på Fyn. Jeg véd ikke, om det er Mads Melbye eller Vilhelm Birkedal; historien tillægges dem begge. Vedkommende havde for skik ved konfirmation i kirken at lade hver af konfirmanderne fæmsige et salmevers efter eget valg. Saa kom han til den sidste i rækken, en lille vanfør stakkel. „Naa, har du et salmevers til mig?“ Og saa brød det frem fra den lille!

„Så er vi alle kongebørn,
skønt fattige og ringe o s. v.“

Det vil jeg ønske Vallekilde, at det alle dage og i alle ting må kunne tage sig af de små kongebørn, så at selv om de kommer fortrykte hertil, sjælelig som legemlig, de så dog kan leve op og lives op og rigtig komme til at synge og føle, at „så er vi alle kongebørn.“

INDHOLD.

	Side
Meddelelser	2
Fra Vallekilde folkehøjskole af <i>Uffe Grosen</i>	3
Ved sommerskolens slutning 1924 af <i>Bodil Lange</i>	24
Lærlingebesøget af <i>Uffe Grosen</i>	25
Vallekilde højskoles lærere og lærerinder 1865—1923	26
En tak fra Vallekilde	31
Et tilbageblik af <i>Povl Hansen</i>	32
Valdemar Bennike af <i>Povl Hansen</i>	40
Tale over Bennike af <i>H. Fonnesbech-Wulff</i>	70
Ti år efter af <i>Niels Petersen</i>	73
Blandt engelske kvækere af <i>Uffe Grosen</i>	90
N. H. Rasmussen af <i>K. Killelose</i>	103
Fra mindernes verden af <i>Povl Hansen</i>	116
Uddrag af N. H. Rasmussens brev	142